

M 125084

รายงานการวิจัย

เรื่อง

บทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมือง
มหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ
Roles for Themselves and Society of Senior Citizens in
the Maha Sarakham Municipality Before and After Getting
the Elderly Living Allowance

มหาวิท
ดร.พัชชวิวัฒน์ เหล่าสุวรรณ
หลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง
ดร.ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ
หลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง
นางมณีรัตน์ แสงกล้า
กองคลัง สำนักงานอธิการบดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

พ.ศ. 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินด้านการวิจัย ปีงบประมาณ 2557)

หัวข้อวิจัย	บทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ
ผู้ดำเนินการวิจัย	ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ และมณีรัตน์ แสงกล้า
หน่วยงาน	หลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ปี พ.ศ.	2558

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เพื่อศึกษาเงื่อนไขหรือปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม และเพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ผ่านมุมมองของผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยวิธีวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ที่ได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ จำนวน 359 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ตามสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ส่วนวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นตัวแทนผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึก สถิติที่ใช้ในงานวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบ t-test

ผลการวิจัย พบว่า

1. ผู้สูงอายุมิบทบาทต่อตนเอง ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพโดยรวม ผู้สูงอายุ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ก่อนค่าเฉลี่ย 3.37 และหลังค่าเฉลี่ย 3.76) มิบทบาทต่อสังคม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ก่อนค่าเฉลี่ย 2.85 และหลังค่าเฉลี่ย 2.70) เมื่อเปรียบเทียบบทบาทต่อตนเองและบทบาทต่อสังคม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยบทบาทต่อตนเองนั้น ผู้สูงอายุส่วนมากสามารถดูแลตนเองทางด้านร่างกายและจิตใจ ไม่เป็นภาระของบุตรหลานและสังคม ส่วนบทบาทต่อสังคม ผู้สูงอายุมีการเข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งช่วยเหลือ สนับสนุนกิจกรรมของชุมชน วัด และโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ
2. เงื่อนไขหรือปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม โดยวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อเงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง ด้านการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว และด้านแรงสนับสนุนจากสังคม ชุมชน พบว่า โดยรวม ผู้สูงอายุเห็นด้วยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยผู้สูงอายุเห็น

ว่า ปัจจัยด้านการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นปัจจัยหลัก ส่วนปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว และด้านแรงสนับสนุนจากสังคม ชุมชน เป็นปัจจัยหนุนเสริม

3. แนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ผ่านมุมมองของผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า แนวทางที่สำคัญที่จะทำให้ผู้สูงอายุสามารถแสดงบทบาทต่อตนเองและสังคมได้อย่างราบรื่นนั้น ทุกฝ่ายจะต้องให้ความสำคัญในเรื่องเหล่านี้ คือ การดูแลเรื่องสุขภาพ การดูแลเรื่องอาหาร การสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน การสร้างอาชีพเสริม ลูกหลานดูแล เอาใจใส่ และการจัดสวัสดิการช่วยเหลือผู้สูงอายุ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

วส 126 786

สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รับ
วันลงทะเบียน ๒๑ พค ๒๕๕๘
เลขทะเบียน ๒๕. 250560
เลขเรียกหนังสือ 305.26 ท112๒

๒.๒

2558

Research Title	Roles for Themselves and Society of Senior Citizens in the Maha Sarakham Municipality Before and After Getting the Elderly Living Allowance
Researcher	Mr. Thatchawat Lausuwan Miss Piyalak Pothiwan Mrs. Maneerat Saengkla
Organization	Political Science Program, Faculty of Political Science and Public Administration, Rajabhat Mha Sarakham University
Year	2015

ABSTRACT

The mixed methods research aimed to investigate the roles for themselves and society of senior citizens in the Maha Sarakham Municipality before and after getting the elderly living allowance, and to identify factors for elder care services and society regarding the views of senior citizens, family members, people in communities, local government organizations, and organizations related to. The samples were 359 senior citizens in the Maha Sarakham Municipality who got the elderly living allowance. The Taro Yamane method was employed to calculate the sample size. The quantitative research was used to collect data by questionnaires from the senior citizens. The qualitative research was used to collect data by interviewing family members, people in the communities, and officers of the related organizations. The statistics used were mean, standard deviation and the t-test.

Results of the research are as follows:

1. The findings showed that the overall role for themselves of the senior citizens before and after getting the elderly living allowance was at a high level ($X = 3.37$ and 3.76) respectively. Whereas, the findings showed that the overall role for society of the senior citizens before and after getting the elderly living allowance was at a moderate level ($X = 2.85$ and 2.70) respectively. Additionally, the findings indicated that the roles for themselves and society of the senior citizens were different at the .05 level of the statistical significance. The research also indicated

that the elder citizens took care themselves of both mental and physical aspects. Regarding roles for society, the results showed that the elder citizens participated activities and provided their assistance, supported community and school activities.

2. The findings indicated that the overall opinion of the senior citizens toward three factors for elder care services consisting of self awareness, family member support and community support was at a high level. The results indicated that the self-awareness was a major factor, and family member support and community support were a minor factor.

3. Regarding the strategies for the elder care services, the study suggests that all sectors concerned with the elder care services should be aware of health care, food, supporting activities in the communities, part-time job, and elderly social welfare.

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับนี้เสร็จลุล่วงได้ด้วยการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่เห็นชอบให้มีการดำเนินการวิจัยในเรื่องนี้ และสำนักงบประมาณ ที่ให้การอุดหนุนงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ 2557

อนึ่ง รายงานวิจัยฉบับนี้ จะสำเร็จลุล่วงไม่ได้เลย หากไม่ได้รับความร่วมมือด้วยดีจากผู้สูงอายุทั้ง 30 ชุมชนในเขตเทศบาลเมือง รวมทั้งบุคคลในครอบครัว ผู้นำชุมชน และเทศบาลเมืองมหาสารคาม ที่กรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยต้องขอขอบคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

นอกจากนั้น คณะผู้วิจัย ต้องขอขอบคุณหน่วยงานต้นสังกัด ในระดับหลักสูตร ระดับคณะ และระดับมหาวิทยาลัย ที่อนุญาตให้คณะผู้วิจัยดำเนินการโครงการวิจัยนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

คณะผู้วิจัย

2558

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
· ความเป็นมาและความสำคัญ	1
· วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
· ขอบเขตการวิจัย	5
· นิยามศัพท์เฉพาะ	6
· ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
· แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	8
· แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ	13
· แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้สูงอายุ	16
· แนวคิดเกี่ยวกับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ	23
· บริบทเทศบาลเมืองมหาสารคาม	29
· งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	40
· กรอบแนวคิดในการวิจัย	46

	หน้า
บทที่ 3	
วิธีดำเนินการวิจัย	47
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	47
เครื่องมือในการวิจัย	50
การเก็บรวบรวมข้อมูล	52
การวิเคราะห์ข้อมูล	52
บทที่ 4	
ผลการวิจัย	54
บทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุก่อนและหลังการได้รับเบี้ยยังชีพ	54
เงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคม	
ของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม	63
แนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุ	
ในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม	68
บทที่ 5	
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	73
สรุปผลการวิจัย	73
อภิปรายผล	75
ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้	77
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	77
บรรณานุกรม	78
บรรณานุกรมภาษาไทย	78
บรรณานุกรมภาษาต่างประเทศ	82
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก เครื่องมือในการวิจัย	82
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	92
ภาคผนวก ค ภาพกิจกรรม	94
ประวัติผู้วิจัย	95

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนครัวเรือนและประชากร แยกตามชุมชน 30 ชุมชน	31
2	จำนวนผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพของเทศบาลเมืองมหาสารคาม	39
3	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	48
4	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	54
5	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับบทบาทต่อตนเองของผู้สูงอายุ ก่อนและหลังการได้รับเบี้ยยังชีพ	57
6	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับบทบาทสังคมของผู้สูงอายุ ก่อนและหลังการได้รับเบี้ยยังชีพ	59
7	ผลการเปรียบเทียบบทบาทต่อตนเองของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเบี้ยยังชีพ	62
8	ผลการเปรียบเทียบบทบาทสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเบี้ยยังชีพ	63
9	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของปัจจัยเอื้อต่อการ ดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุ ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง	64
10	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของปัจจัยเอื้อต่อการ ดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุ ด้านการได้รับการสนับสนุนจาก บุคคลในครอบครัว	65
11	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของปัจจัยเอื้อต่อการ ดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุ ด้านแรงสนับสนุนทางด้านสังคม ชุมชน	66
12	สรุปแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุใน เขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม	72

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนที่เทศบาลเมืองมหาสารคาม	30
2	แผนที่แสดงการแบ่งเขตเลือกตั้ง เขต 1	33
3	แผนที่แสดงการแบ่งเขตเลือกตั้ง เขต 2	33
4	แผนที่แสดงการแบ่งเขตเลือกตั้ง เขต 3	34
5	กรอบแนวคิดในการวิจัย	46

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

สังคมผู้สูงอายุ (aging society) เป็นเรื่องที่กำลังได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะสาขาการแพทย์และสาธารณสุข ทำให้ประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น ในขณะที่อัตราการเกิดได้ลดลง สัดส่วนของผู้สูงอายุจึงมีมากขึ้น องค์การสหประชาชาติได้ให้คำนิยามว่า ประเทศใดมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นสัดส่วนเกิน 10 % หรืออายุ 65 ปีขึ้นไปเกิน 7 % ของประชากรทั้งประเทศ ถือว่า ประเทศนั้นได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (aging society) และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (aged society) เมื่อสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีเพิ่มเป็น 20 % และอายุ 65 ปีขึ้นไป เพิ่มเป็น 14 % (สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ, 2554 อ้างถึงใน บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์, 2555)

สำหรับประเทศไทย การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (aging society) เริ่มปรากฏชัดเจนในศตวรรษที่ 21 เหมือนกับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ดังจะเห็นได้จากตัวเลขผู้สูงอายุที่มีการสำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่ได้ทำการสำรวจมาแล้ว 4 ครั้ง โดยครั้งแรกดำเนินการสำรวจในปี 2537 ต่อมาสำรวจในปี 2545 ปี 2550 และปี 2554 ผลจากการสำรวจ พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยปี 2537 มีผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 6.8 ของประชากรทั้งประเทศ ปี 2545 และปี 2550 เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 9.4 และ 10.7 ตามลำดับ และในปี 2554 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 12.2 ส่งผลให้โครงสร้างประชากรไทยเปลี่ยนแปลงไป เป็นโครงสร้างแบบผู้สูงอายุหรืออาจกล่าวได้ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในอาเซียนที่เข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัย (Aging Society) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557)

การก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุต้องพบกับการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน เช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและจิตใจ ด้านร่างกายที่สำคัญคือ การทำงานของอวัยวะต่าง ๆ เสื่อมลง รูปร่างหน้าตาที่เปลี่ยนไป ความจำเสื่อมและตอบสนองต่อปฏิกิริยาต่าง ๆ ลดลง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายมักเกิดควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ เช่น เกิดความวิตกกังวล ความกลัว เป็นต้น นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของผู้สูงอายุเอง ก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากผู้สูงอายุมีการติดต่อปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสังคมลดลง อันเนื่องมาจากการสูญเสียบทบาทที่เคยเป็น ผู้สูงอายุต้องพบกับการปลดเกษียณหรือออกจากงาน ทำให้สถานภาพและบทบาททางสังคมต้องเปลี่ยนแปลงไป ผู้สูงอายุต้องพบกับการสูญเสียลูกหลานที่

ต้องย้ายออกไปมีครอบครัวใหม่ สูญเสียเพื่อนและคู่สมรสที่ต้องจากไปอย่างไม่มีวันกลับ เหตุการณ์และความจำเป็นที่บังคับให้เปลี่ยนจากภาวะผู้นำมาเป็นผู้ตาม ทำให้ต้องพึ่งพาบุตรหลานหรือผู้อื่นมากขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกสูญเสียอำนาจ ตำแหน่งและความเคารพยกย่อง การคบหาสมาคมกับเพื่อนฝูงและผู้อื่นต้องลดลง นอกจากนั้น การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในสังคมเมือง โดยเฉพาะในยุคทุนนิยม บุคคลในวัยทำงานต้องแข่งขันกันหาเลี้ยงชีพมากขึ้น บุตรหลานจึงมีเวลาดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุลดลง ประกอบกับบุตรหลานยุคสมัยปัจจุบันที่มีการศึกษาสูงขึ้น บทบาทของผู้สูงอายุในการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตได้เปลี่ยนแปลงไป การทำงานหลายอย่างไม่ต้องอาศัยประสบการณ์จากผู้สูงอายุ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ทำให้วัยรุ่นหนุ่มสาวสมัยใหม่รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการสื่อสารที่ไร้พรมแดน ทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ในกลุ่มวัยรุ่น เช่น การแต่งกาย การรับประทานอาหาร ทำให้ผู้สูงอายุเองปรับตัวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยขึ้น ส่งผลให้บุตรหลานและวัยรุ่นทั่วไปมีเจตคติที่ไม่ดีต่อผู้สูงอายุ มองเห็นคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุลดลง ความผูกพันและการมีปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ ต่อผู้สูงอายุก็เปลี่ยนไป ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกว่าตนเองไร้ค่า เหนง ว่าเหว่ รวมถึงการขาดความอบอุ่นทางจิตใจ ในด้านเศรษฐกิจ จะพบว่า ผู้สูงอายุเมื่อต้องปลดเกษียณ หรือออกจากงานที่เคยทำอยู่ ทำให้รายได้ลดลง ต้องพึ่งพาบุตรหลานมากขึ้น หรือผู้สูงอายุจำนวนมากมีรายได้จากดอกเบี้ยเงินฝากธนาคารที่ต้นเคยออมไว้ แต่สถานการณ์ทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน ราคาสินค้าและบริการต่างๆ สูงขึ้น ในขณะที่ดอกเบี้ยเงินฝากกลับลดลงเรื่อย ๆ ทำให้เกิดผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจต่อผู้สูงอายุอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

จึงกล่าวได้ว่า การก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยของผู้สูงอายุ ส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุเอง เนื่องจากผู้สูงอายุเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ รวมถึงการมีบทบาทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และส่งผลกระทบต่อสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ทำให้มีการจัดระบบการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งเรื่องการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัด การจัดสวัสดิการที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ รวมทั้งการบริการทางการแพทย์ที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุที่จำเป็นในระยะยาว (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557)

การจัดระบบดูแลผู้สูงอายุ โดยการให้เงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ ถือเป็นมาตรการอย่างหนึ่งที่รัฐบาลจัดสรรเงินอุดหนุนรายเดือนให้กับผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์เพื่อใช้ในการดำรงชีพ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2554) และได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 (ในรัฐบาลสมัยนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี) หน่วยงานที่ดำเนินการ คือ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ได้นำโครงการ “เบี้ยยังชีพคนชรา” โดยสั่งการให้กำนันผู้ใหญ่บ้านสำรวจประชากรผู้สูงอายุในหมู่บ้าน และใน พ.ศ. 2536 ได้จัดตั้งกองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน (เบี้ยยัง

ชีพ) เพื่อให้เงินช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน จ่ายให้เดือนละ 200 บาท นับเป็นจุดเริ่มต้นในการจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และต่อมาในปี พ.ศ. 2544-2545 ได้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ภารกิจดังกล่าวนี้จึงถูกถ่ายโอนไปยังกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นและกรุงเทพมหานคร และได้มีการปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548

ต่อมา ปี พ.ศ. 2546 มีการตราพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ซึ่งได้ระบุไว้ในมาตรา 11(11) ว่า “ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง ส่งเสริมและสนับสนุน การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพตามความจำเป็นอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม” ซึ่งเดิมมีการจ่ายเงินให้แก่ผู้สูงอายุที่เข้าเกณฑ์ในอัตรา 300 บาทต่อเดือน ต่อคน โดยมติคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2549 ได้ปรับเพิ่มเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพผู้สูงอายุเป็นคนละ 500 บาทต่อเดือน อีกทั้งในทางปฏิบัติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีศักยภาพทางการคลังสามารถเพิ่มจำนวนเงินต่อเดือน แต่รวมแล้วไม่เกิน 1,000 บาท เพื่อให้เพียงพอต่อสภาวะการดำรงชีพในปัจจุบัน หรืออาจเพิ่มจำนวนผู้รับเบี้ยยังชีพได้โดยใช้งบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอง คุณสมบัติพื้นฐานของผู้มีสิทธิได้รับเบี้ยยังชีพ คือ ประการแรกคือ ผู้สูงอายุมีภูมิลำเนาในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประการที่สอง คือ มีรายได้ไม่เพียงพอแก่การยังชีพ หรือถูกทอดทิ้ง หรือขาดผู้อุปการะเลี้ยงดูหรือไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้โดยมีเงื่อนไขว่า ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนกว่าหรือผู้ที่มีปัญหาซับซ้อนหรือผู้ที่อาศัยในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดารยากต่อการเข้าถึงบริการของรัฐ เป็นผู้ได้รับการพิจารณาก่อน

ต่อมาปี พ.ศ. 2553 มีการแก้ไขพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ในมาตรา 11 (11) “ให้มีการจ่ายเบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม” จึงทำให้มีการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุทุกคนที่เข้าหลักเกณฑ์ คือ 1) มีสัญชาติไทย และมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามทะเบียนบ้าน 2) มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป (ในกรณีที่ทะเบียนราษฎรระบุเฉพาะปีเกิดให้ถือว่าบุคคลนั้นเกิดในวันที่ 1 มกราคมของปีนั้น) 3) ไม่เป็นผู้ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ผู้รับเงินบำนาญ เบี้ยหวัด บำนาญพิเศษ หรือเงินอื่นใดในลักษณะเดียวกัน ผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ของรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ที่ได้รับเงินเดือน ค่าตอบแทน รายได้ประจำหรือผลประโยชน์ตอบแทนอื่นที่รัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดให้เป็นประจำ ยกเว้นผู้พิการ และผู้ป่วยเอดส์ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยและระเบียบกรุงเทพมหานคร และสุดท้ายในสมัยนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการปรับเปลี่ยนนโยบายการจ่ายเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุให้เป็นไปตามแนวนโยบายของรัฐบาล เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ จึงปรับการจ่ายเบี้ยยังชีพเพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพที่ดี โดยปรับเป็นขั้นบันได ดังนี้ ผู้สูงอายุ ซึ่งมีอายุ 60-69 ปี จะได้รับเบี้ยยังชีพ อัตรา 600 บาท/คน/เดือน ผู้สูงอายุ ซึ่งมีอายุ 70-79 ปี จะได้รับเบี้ยยังชีพ อัตรา 700 บาท/คน/เดือน ผู้สูงอายุ ซึ่งมีอายุ 80-89 ปี จะได้รับเบี้ยยัง

ชีพ อัตรา 800 บาท/คน/เดือน ผู้สูงอายุ ซึ่งมีอายุ 90 ปี ขึ้นไป จะได้รับเบี้ยยังชีพ อัตรา 1,000 บาท/คน/เดือน

ปัจจุบัน การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแบบขั้นบันไดนี้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักอยู่ 3 หน่วยงาน กล่าวคือ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา ผู้ที่จะประสงค์จะรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุคือ จะต้องมิใช่ชาวไทย ต้องเป็นผู้มีอายุ 60 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป ต้องเป็นผู้ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตพื้นที่ที่ยื่นคำขอ และต้องไม่เป็นผู้ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดให้เป็นประจำ โดยผู้มีสิทธิ์ สามารถยื่นคำขอรับสิทธิ์ได้ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน (ณิชา บุรณสิงห์, 2557)

กล่าวเฉพาะ ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ข้อมูล ณ วันที่ 20 กันยายน 2554 พบว่า จำนวนผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพ ไม่นับรวมผู้พิการและผู้ติดเชื้อเอช ไอ วี รวมทั้งสิ้น 2,947 คน แยกเป็น งบประมาณของเทศบาลเมืองมหาสารคาม จำนวน 981 คน งบอุดหนุน จำนวน 405 คน และงบประมาณของรัฐบาล จำนวน 1,561 คน ในขณะที่ข้อมูล ณ เดือน พฤษภาคม 2557 ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ที่ได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ จำนวน 3,438 คน จากทั้งหมด 30 ชุมชน ซึ่งจากจำนวนดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นว่า มีผู้สูงอายุจำนวนมาก ที่ได้รับการสนับสนุนเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพจากเทศบาลเมืองมหาสารคาม และเป็นจำนวน งบประมาณที่ค่อนข้างสูง

สำหรับประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาครั้งนี้ คือต้องการ ทราบว่า การที่ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคามที่มีจำนวนสูงขึ้นเรื่อย ๆ ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุ มีบทบาทในการดูแลตนเองทั้งด้านร่างกายและจิตใจ และบทบาททางสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง มีเงื่อนไขปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินบทบาทที่มีต่อตนเองและต่อสังคม รวมทั้งต้องการ ทราบว่า ความต้องการของผู้สูงอายุที่ต้องการจากครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ รัฐบาลในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและบทบาททางสังคม ทั้งนี้ ผลการศึกษาที่ได้จะเป็น แนวทางในการปรับปรุง พัฒนาบทบาทของผู้สูงอายุโดยผู้สูงอายุและผู้เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สูงอายุ สามารถอยู่ร่วมกับครอบครัว ชุมชน และสังคมได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขหรือปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม

3. เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ผ่านมุมมองของผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาแบบผสมผสานวิธี ระหว่างวิธีการศึกษาเชิงปริมาณและวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยวิธีการศึกษาเชิงปริมาณ ได้กำหนดขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่างไว้ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ที่ได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ จำนวน 3,438 คน จากทั้งหมด 30 ชุมชน (เทศบาลเมืองมหาสารคาม: ข้อมูล ณ เดือน พฤษภาคม 2557)

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ที่ได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ จำนวน 359 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ตามสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane)

ส่วนวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ จะศึกษาจากตัวแทนผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย 60 คน จาก 30 ชุมชน ๆ ละ 2 คน โดยคัดเลือกผู้สูงอายุที่เป็นชายและหญิงในจำนวนเท่ากัน รวมทั้งศึกษาจากบุคคลในครอบครัว ผู้นำชุมชน เทศบาลเมืองมหาสารคาม และเจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมหาสารคาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในที่เกี่ยวข้องกับแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้ จะศึกษาบริบทเทศบาลเมืองมหาสารคาม เพื่อทราบบริบทที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่ได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพในเขตเทศบาลเมืองทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง จากนั้น จะศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุที่ได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพที่มีต่อตนเอง เช่น บทบาทการดูแลตนเองทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ศึกษาบทบาททางสังคมของผู้สูงอายุ เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง เป็นต้น โดยศึกษาว่าก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพแล้ว บทบาทเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง มีเงื่อนไขปัจจัยอะไรบ้างที่เอื้อต่อการแสดงบทบาทเหล่านี้ และต้องการหาแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนผู้สูงอายุที่ได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ ผ่านมุมมองของผู้สูงอายุด้วยกันเอง บุคคลในครอบครัว ชุมชน เทศบาลเมืองมหาสารคาม และจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมหาสารคาม เป็น ทั้งนี้ เพื่อเป็นข้อเสนอแนะให้บุคคลในครอบครัว ชุมชน เทศบาลเมือง

มหาสารคาม และรัฐบาล ได้นำมาพิจารณาและหาทางส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้แสดงบทบาทเหล่านี้ได้อย่างเหมาะสม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และไม่เป็นการแก่สังคมในระยะยาวต่อไป

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 เริ่มตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2556 – 30 กันยายน 2557

สมมติฐานการวิจัย

บทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ แตกต่างกัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

เงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ หมายถึง สวัสดิการที่รัฐจัดให้แก่ผู้มีสัญชาติไทย ได้ลงทะเบียนและยื่นคำขอรับเบี้ยยังชีพต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และต้องไม่เป็นผู้ได้รับเงินเดือน สวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากรัฐ ทั้งบำเหน็จ บำนาญ เบี้ยยังชีพ หรือผลประโยชน์อื่นใดจากรัฐ ทั้งรายวันและรายเดือน และต้องไม่เป็นผู้อยู่ในสถานสงเคราะห์คนชราที่รัฐดูแลอาหารและที่พักให้อยู่แล้ว ในที่นี้ หมายถึง เงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพที่เทศบาลเมืองมหาสารคามจ่ายให้ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคามทั้ง 30 ชุมชน

ผู้สูงอายุ หมายถึง วัยที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป ไม่จำกัดเพศหรือสถานภาพสมรส โดยในการศึกษารั้งนี้ ไม่ได้ถือตามหลักสากลหรือเกณฑ์ของทางราชการที่กำหนดอายุ ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เป็นผู้สูงอายุ ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการวิจัยที่ต้องการศึกษาบทบาทผู้สูงอายุ ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ

บทบาทต่อตนเอง หมายถึง กิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ผู้สูงอายุแสดงต่อตนเองทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

บทบาทต่อสังคม หมายถึง กิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ผู้สูงอายุแสดงออกเพื่ออยู่ร่วมกับครอบครัว ชุมชน และสังคม

ก่อนได้รับเบี้ยยังชีพ หมายถึง ช่วงวัยที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไปจนถึงช่วงเวลาที่ได้รับเบี้ยยังชีพจากเทศบาลเมืองมหาสารคาม

หลังการได้รับเบี้ยยังชีพ หมายถึง ช่วงวัยที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ตามเกณฑ์ของหน่วยงานราชการ หรือช่วงเวลาหลังจากที่ผู้สูงอายุได้รับเบี้ยยังชีพจริง

เงื่อนไขหรือปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุ หมายถึง มูลเหตุปัจจัยที่ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ได้แสดงบทบาทต่อ

ตนเองและสังคม ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง ด้านแรงสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว และด้านแรงสนับสนุนจากสังคม ชุมชน

ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง การภูมิใจที่สามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง การเป็นที่ปรึกษาให้กับลูกหลานและคนอื่น ๆ ความพอใจในความสำเร็จในอดีต การได้รับการยอมรับจากผู้อื่น

ด้านแรงสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว หมายถึง การที่ผู้สูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในครอบครัว การได้รับคำแนะนำจากคนในครอบครัว ครอบครัวให้ความสำคัญ ช่วยดูแลเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย และให้เงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่าย

ด้านแรงสนับสนุนจากสังคม ชุมชน หมายถึง การที่ผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนจากคนในครอบครัวและชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรม ช่วยเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ กับผู้นำชุมชน และข้าราชการที่ปฏิบัติงานในชุมชนอยู่เสมอ การได้รับแจกลสิ่งของเครื่องใช้จากทางราชการ ได้รับการบริการสุขภาพหรือรักษาพยาบาลฟรีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และรวมถึงการได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการในกิจกรรมของชุมชนหรือเทศบาล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทต่อตนเองและสังคม และเงื่อนไขหรือปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุ ในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ทั้งก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ
2. ได้แนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ผ่านมุมมองของผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บุคคลในครอบครัว ชุมชน เทศบาลเมืองมหาสารคาม และรัฐบาลสามารถนำผลการศึกษาที่ได้ไปกำหนดเป็นแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง บทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ได้มีการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- 2.2 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้สูงอายุ
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ
- 2.5 บริบทเทศบาลเมืองมหาสารคาม
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

1. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

1.1 ความหมายของบทบาท

คำว่า บทบาท ถูกนำมานิยามหรือให้ความหมายโดยนักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ดังนี้

สุพัตรา สุภาพ (2522) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพหรือตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดไว้ เช่น ตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาทคือ เลี้ยงลูก ตำแหน่งเป็นครู บทบาท คือ อบรมสั่งสอนนักเรียน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ บทบาทจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลมีพฤติกรรมที่เหมาะสม มีความรับผิดชอบต่องานที่ตนต้องปฏิบัติ

พัทยา สายหู (2532) ได้กล่าวถึงบทบาทว่าหมายถึง แนวทางปฏิบัติของแต่ละบุคคล ตามสถานภาพที่ได้รับทางสังคม การปฏิบัติตามบทบาทนั้น จะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละคน รวมทั้งการถ่ายทอดทางขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของแต่ละสังคม

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546) ให้ความหมายของคำว่า บทบาทไว้ว่า บทบาท (role) หมายความว่า การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู

Levinson (1971) ได้สรุปความหมายของบทบาทไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. บทบาท หมายถึง ปทัสถาน (Norms) ความคาดหวัง (Expectation) ข้อห้าม (Toboo) ความรับผิดชอบ (Responsibility) และอื่นๆ ที่มีลักษณะในตนเองเดียวกัน ซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดเมื่อดำรงตำแหน่งนั้นๆ
2. บทบาท หมายถึง ความเป็นไปของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่คิดและกระทำเมื่อดำรงตำแหน่งอื่นๆ
3. บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่กระทำโดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ แนวทางอันบุคคลพึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้นๆ

จากความหมายของบทบาททั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า “บทบาท” หมายถึง แบบแผนของพฤติกรรมหรือการกระทำต่างๆ ของบุคคลที่สังคมคาดหวังหรือกำหนดให้กระทำ โดยมีความเกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่สิทธิ ซึ่งขึ้นอยู่กับฐานะหรือตำแหน่งทางสังคมของบุคคลนั้น และเกี่ยวข้องกับปทัสถาน ขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมต่างๆ ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติ

1.2 ลักษณะ และประเภทของบทบาท

Boom และ Selxnick (1973) ได้จำแนกลักษณะบทบาทไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. บทบาทที่กำหนดไว้ หรือ บทบาทตามอุดมคติ (Prescribe or ideal role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งไว้อย่างแน่นอนชัดเจน
2. บทบาทที่ควรกระทำ (The preconceive role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรจะทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้นๆ ซึ่งอาจไม่ตรงตามบทบาทตามอุดมคติทุกประการและอาจแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลก็ได้
3. บทบาทที่กระทำจริง (The performed role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้ กระทำไปจริงตามความเชื่อความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ

สงวน สุทธิเลิศอรุณ จำรัส คลังสุวรรณ และฐิติพงษ์ ธรรมานุสรณ์ (2522) ได้แบ่งการแสดงบทบาทออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1. บทบาทคาดหวัง (Ideal Role) คือ บทบาทที่แสดงให้เป็นที่ปฏิบัติตามที่ผู้อื่นคาดหวังไว้

2. บทบาทตามลักษณะการรับรู้ (Perceived Role) คือ บทบาทที่เจ้าของสถานภาพรับรู้เองได้ว่าตนควรมีบทบาทและหน้าที่อย่างไรตามกฎหมายธรรมเนียมประเพณี หรือการกลมกลืนทางสังคมไว้

3. บทบาทที่เป็นจริง (Actual Role) คือ บทบาทที่เจ้าของสถานภาพได้แสดงออกมาเอง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550) ได้แบ่งบทบาทออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. บทบาทตามใบสั่ง (Prescribed roles) บทบาทประเภทนี้พุ่งเล็งถึงการปฏิบัติตามความคาดหวังของแต่ละสถานภาพ ตัวตนและทักษะในการแสดงบทบาทมีหน้าที่ที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับ ความคาดหวังของสถานภาพนั้น ๆ การวิเคราะห์บทบาทประเภทนี้เน้นตรงระดับการยอมรับปฏิบัติตามความคาดหวังของตำแหน่งที่เข้าครอบครอง

2. บทบาทตามใจ (Subjective roles) บทบาทประเภทนี้พุ่งไปยังจุดที่ความคาดหวังต่าง ๆ จะต้องผ่านอัตราหรือตัวตนเสียก่อนแล้วจึงมีการปฏิบัติ ขณะที่ผ่านตัวตนก็จะกลั่นกรองพิจารณาเลือกสรร ลดทอน พลิกแพลงความคาดหวังนั้น ๆ ให้เหมาะกับตน จุดสนใจของการวิเคราะห์จึงอยู่ที่แบบหรือสไตล์ของแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร

3. บทบาทจริง (Enacted roles) คือพฤติกรรมของปัจเจกชน หลังผ่านขั้นตอน 2 ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้นมาแล้ว หากจะดูพฤติกรรมเปิดเผย ก็จะดูความซับซ้อนหรือโครงข่ายเชื่อมโยงของพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้เห็น ถ้าพุ่งไปที่บทบาทเปิดเผย จุดการวิเคราะห์ก็จะพุ่งในตัวความคาดหวัง หรือการตีความคาดหวังตามสถานภาพนั้น ๆ

นอกจากนั้น Allport (1967) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการแสดงบทบาทของบุคคลว่าขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 อย่าง ดังต่อไปนี้

1. ความคาดหวังในบทบาท (Role Expectation) เป็นบทบาทตามความคาดหวังของผู้อื่นหรือเป็นบทบาทที่สถาบัน องค์กรหรือกลุ่มสังคมคาดหวังให้บุคคลปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ที่บุคคลนั้นครองตำแหน่งอยู่

2. การรับรู้บทบาท (Role Conception) เป็นการรับรู้ในบทบาทของตนเองว่าควรจะมีบทบาทของตนเองได้ตามการรับรู้ (Perceived Role) ซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความ ต้องการของกลุ่มบุคคลนั่นเอง (His Needs) ทั้งนี้การรับรู้ในบทบาทและความต้องการของบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล ตลอดจนเป้าหมายในชีวิตและค่านิยมของบุคคลที่สวมบทบาทนั้น

3. การยอมรับบทบาทของบุคคล (Role Acceptance) ซึ่งเกิดขึ้นได้เมื่อมีความสอดคล้องกันของบทบาท ตามความคาดหวังของสังคมและบทบาทหน้าที่ที่ตนเองรับรู้อยู่ การยอมรับบทบาทนี้เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับความเข้าใจในบทบาทและการสื่อสารระหว่างสังคมและ

บุคคลนั้น ทั้งนี้เพราะว่าบุคคลไม่ได้ยินดียอมรับบทบาทหน้าที่ที่ปฏิบัติก็ตามเพราะถ้าหากบทบาทที่ได้รับนั้นทำให้ได้รับผลเสียหายหรือเสียผลประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าขัดแย้งกับความต้องการหรือค่านิยมของบุคคลนั้นผู้ครองตำแหน่งอยู่ก็จะพยายามหลีกเลี่ยงบทบาทนั้นและไม่ยอมรับบทบาทนั้น ๆ

4. การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล (Role Performance) เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพแสดงจริง (Actual Role) ซึ่งควรจะเป็นการแสดงบทบาทตามที่สังคมคาดหวังหรือเป็นการแสดงบทบาทตามการรับรู้ ตามความหวังของตนเอง การที่บุคคลจะปฏิบัติหน้าที่ได้ดีเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับกรยอมรับบทบาทนั้น ๆ ของบุคคลที่ครองตำแหน่งอยู่ซึ่งมาจากความสอดคล้องกันของบทบาทตามความคาดหวังของสังคมและการรับรู้บทบาทของตนเอง

กล่าวได้ว่า บทบาทมีหลายลักษณะและหลากหลายประเภท ขึ้นอยู่กับการแบ่งของแต่ละบุคคล แต่เมื่อพิจารณาสาระของแต่ละประเภท มักจะพบว่า มีลักษณะใกล้เคียงกัน เช่น บทบาทจริง บทบาทที่ถูกคาดหวัง และบทบาทในอุดมคติ โดยการแสดงบทบาทขอบุคคลมักจะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ปัจจัยด้านความคาดหวังของบุคคลอื่น ปัจจัยด้านการรับรู้บทบาทของบุคคล ปัจจัยด้านการยอมรับและการปฏิบัติตามบทบาท ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

ทฤษฎีบทบาท เป็นทฤษฎีทางสังคมที่นักสังคมวิทยาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ พยายามที่จะอธิบายว่า บุคคลมีการปรับตัวต่อความสูงอายุนและการเป็นผู้สูงอายุอย่างไร ซึ่งการปรับตัวนั้นน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับทฤษฎีบทบาท (สุรกุล เจนอบรม อ้างถึงใน สุกัญญา วัชรเพชรปราณี, 2553) โดยสงวน สุทธิเลิศอรุณ (2525) ได้สรุปทฤษฎีบทบาทไว้ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีบทบาทของราล์ฟ ลินตัน (Ralp Linton's Role Theory) ได้กล่าวว่า ตำแหน่งหรือสถานภาพเป็นผู้กำหนดบทบาท เช่น บุคคลที่มีตำแหน่งเป็นครูต้องแสดงพฤติกรรมเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์

2. ทฤษฎีบทบาทของนาเดล (Nadel's Role Theory) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทคือส่วนประกอบที่ส่งผลต่อพฤติกรรม 3 ลักษณะ คือ ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบท เช่น ครู ต้องพูดเก่งหรือมีอารมณ์ขัน ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทและขาดมิได้ เช่น เป็นแพทย์ต้องรักษาคนไข้และส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย เช่น ครูต้องเป็นสมาชิกคุรุสภาโดยกำหนดให้เป็นสมาการได้ดังนี้

$$P = f(a, b, c, \dots)$$

ถ้ากำหนดให้

P คือ บทบาท

a คือ ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาท

b คือ ส่วนประกอบที่มีผลต่อบทบาทและชาติมีได้

c คือ ส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย

จากสมการอธิบายได้ว่า บทบาทจะต้องประกอบด้วยส่วนประกอบหลายๆ ส่วน อย่างน้อย 3 ส่วน ขึ้นไปจนถึง n ส่วน

3. ทฤษฎีบทบาทของโฮมันน์ (Homann's Role Theory) ได้กล่าวว่าคุณคนจะเปลี่ยนบทบาทไปตามตำแหน่งเสมอ เช่น ตลอดกลางวันแสดงบทบาทสอนหนังสือเพราะมีตำแหน่งเป็นครู สอนตอนเย็นแสดงบทบาทเรียนหนังสือ เพราะมีตำแหน่งเป็นนิสิตภาคสมทบ เป็นต้น

4. ทฤษฎีบทบาทของพาร์สัน (Parson's Role Theory) กล่าวไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน เช่น บุคคลที่มีเพื่อนมากก็ต้องแสดงบทบาทมากขึ้นเป็นเงาตามตัว

5. ทฤษฎีบทบาทของเมอร์ตัน (Merton's Role Theory) ได้กล่าวไว้ว่า บุคคลแต่ละคนจะต้องมีตำแหน่งและบทบาทควบคู่กันไปซึ่งไม่เหมือนกัน บทบาทจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับทักษะของสังคมที่เขาสังกัดอยู่ตลอดจนลักษณะของบุคคลในสังคมนั้น

6. ทฤษฎีบทบาทของกูด (Good's Role Theory) กล่าวไว้ว่า บทบาท คือ แบบแผนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของแต่ละบุคคลและบทบาทดังกล่าวควรเป็นไปตามข้อตกลงที่มีต่อสังคมนั้นๆ

สรุปได้ว่า ทฤษฎีบทบาท เป็นการสะท้อนมุมมองหรือความเชื่อของแต่ละทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันไป เช่น ทฤษฎีบทบาทของราล์ฟ ลินตัน มองว่า สถานภาพหรือตำแหน่งกำหนดบทบาทของคน ทฤษฎีบทบาทของนาเดล มองว่า บทบาทที่แสดงออกขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง ทฤษฎีบทบาทของโฮมันน์ มองว่า บทบาทของคุณคนจะเปลี่ยนไปตามสถานภาพ ทฤษฎีบทบาทของพาร์สัน มองว่า บุคคลมีบทบาทเพิ่มขึ้นตามความสัมพันธ์ของบุคคล ทฤษฎีบทบาทของเมอร์ตัน มองว่า บุคคลจะมีบทบาทควบคู่กับตำแหน่งเสมอ และทฤษฎีบทบาทของกูด มองว่า บทบาทเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของบุคคล ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีบทบาทจะช่วยให้คุณเข้าใจและมีโอกาสเตรียมตัวถึงบทบาทของตนเองที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางอายุ นอกจากนั้นสังคมก็จะสามารถที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการที่จะให้ผู้สูงอายุมีโอกาสได้บทบาททางสังคมคืนมาอีกครั้งหนึ่ง เช่น ในรูปของอาสาสมัคร กลุ่มเพื่อน หรือการส่งเสริมบทบาทของปู่ ย่า ตา ยาย เพื่อให้ครอบครัว ชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญของผู้สูงอายุ

จากแนวคิด ทฤษฎีบทบาทที่กล่าวมาข้างต้น จะนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุทั้งในส่วนที่เป็นบทบาทต่อตนเอง และบทบาทต่อสังคม รวมทั้งการแสดงบทบาทของผู้สูงอายุทั้งต่อตนเองและสังคมนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหรือปัจจัยอะไรบ้าง

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

1. แนวคิดและความหมายของผู้สูงอายุ

วัยสูงอายุถือว่าเป็นวัยสุดท้ายของวงจรชีวิต โดยวงจรชีวิตเริ่มตั้งแต่วัยทารก วัยเด็ก วัยผู้ใหญ่และวัยชรา การกำหนดเกณฑ์ว่าเมื่อใดจึงจะเรียกว่าผู้สูงอายุนั้น ในสังคมดั้งเดิมได้ ในสังคมดั้งเดิมได้กำหนดการเป็นผู้สูงอายุโดยใช้บทบาทที่บุคคลนั้น ๆ ทำอยู่ในสังคมเป็นเกณฑ์ เช่น บทบาทผู้นำในสังคม ส่วนในปัจจุบันมักจะใช้อายุเป็นเกณฑ์ในการกำหนดความหมายของการเป็นผู้สูงอายุ สำหรับการใช้อายุเป็นเกณฑ์นั้น มักจะแตกต่างกันไปในสังคมแต่ละประเทศ เช่น ประเทศที่พัฒนาแล้ว ประชากรมีอายุยืนยาว เข้าสู่วัยเสื่อมช้าจะใช้เกณฑ์อายุ 65 ปี ส่วนประเทศแถบเอเชีย เช่น ประเทศไทย ใช้เกณฑ์เช่นเดียวกับองค์การอนามัยโลก ที่กำหนดว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งสอดคล้องกับข้อกำหนดของที่ประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ

ส่วนความหมายของคำว่า “ผู้สูงอายุ” ได้มีองค์กร นักวิชาการ ผู้รู้ และหน่วยงานราชการนิยามไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

องค์การสหประชาชาติ หรือ UN ได้มีการจัดประชุมสมัชชาโลกเกี่ยวกับผู้สูงอายุเมื่อปี พ.ศ. 2525 ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ให้ความหมายของคำว่า “ผู้สูงอายุ” คือ บุคคลทั้งเพศชายและเพศหญิงที่มีอายุตั้งแต่หกสิบปีขึ้นไป (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2539)

ราชบัณฑิตยสถาน (2542) ให้ความหมายคำว่าชราว่า แก่ด้วยอายุ ชำรุดทรุดโทรม แต่คำนี้ไม่เป็นที่นิยมเพราะ ก่อให้เกิดความหดหู่ใจ และความถดถอยสิ้นหวัง

สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ (2541) กล่าวว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีชีวิตในช่วงสุดท้ายของชีวิต ซึ่งเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ และหน้าที่การงานทางสังคม ซึ่งแต่ละบุคคลจะเกิดความเสื่อมแตกต่างกัน

กรมประชาสงเคราะห์ (2542) ให้ความหมายคำว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง การพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ในระยะสุดท้ายในช่วงอายุของมนุษย์ ความสูงอายุนี้เริ่มตั้งแต่เกิดมา และดำเนินต่อเนื่องไปจนสิ้นสุดอายุขัยการสิ่งมีชีวิตนั้น

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (2546) ให้ความหมาย ผู้สูงอายุ คือ บุคคล ซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย

จากผู้ให้ความหมายข้างต้น ผู้ศึกษาขอสรุป ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีชีวิตในช่วงสุดท้ายของชีวิต ที่มีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ทั้งชายและหญิง ที่มีสัญชาติไทย

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ทฤษฎีที่อธิบายความเป็นผู้สูงอายุ อาจมีหลายทฤษฎี เช่น ทฤษฎีทางด้านชีววิทยา ทฤษฎีทางด้านจิตวิทยา ทฤษฎีทางสังคมวิทยา ซึ่งแต่ละทฤษฎีก็จะมีกล่าวถึงผู้สูงอายุที่แตกต่างกันไป เช่น ทฤษฎีทางด้านชีววิทยา จะมองผู้สูงอายุในรูปของสังขารที่เสื่อมไปตามกาลเวลา ส่วน

ทฤษฎีทางด้านจิตวิทยา จะมองในเชิงบุคลิกภาพที่เปลี่ยนแปลงมาจากหลายสาเหตุขึ้นอยู่กับภูมิหลังของผู้สูงอายุแต่ละคน ในขณะที่ทฤษฎีทางด้านสังคมวิทยา มองผู้สูงอายุในเชิงบทบาทที่เปลี่ยนแปลง การปรับตัวของผู้สูงอายุ การสูญเสียบทบาท เป็นต้น (กระแส ชนระวงศ์ และคณะ, 2532) ดังนั้น การวิจัยบทบาทของผู้สูงอายุในครั้งนี้ จึงเลือกทฤษฎีทางด้านสังคมวิทยาเป็นแนวทางในการวิจัย ซึ่งทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่สำคัญและกล่าวถึงมาก มี 4 ทฤษฎี (สุกัญญา วชิรเพชรปราณี, 2553) ได้แก่

1. ทฤษฎีกิจกรรม (Activity theory) ทฤษฎีนี้ถูกนำเสนอครั้งแรกในปี 1968 โดย Havinghurst Maddox และ Palmore ซึ่งอธิบายว่า การที่ผู้สูงอายุจะประสบความสำเร็จได้ จะต้องมีการทำกิจกรรมอยู่เสมอ ไม่ถอนตัวเองออกจากสังคมและสิ่งแวดล้อม ผู้สูงอายุจะมีความสุขพึงพอใจในชีวิต ถ้ายังคงมีกิจกรรมในสังคม ซึ่งการทำกิจกรรมจะช่วยส่งเสริมผู้สูงอายุมีอัตมโนทัศน์ที่ดี ทำให้รู้สึกว่าคุณค่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขได้อย่างไรก็ตามในการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ ควรจะเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุแต่ละคน

2. ทฤษฎีการแยกตนเอง (Disengagement theory) ทฤษฎีนี้ตั้งขึ้นโดย Elaine Cumming และ William Henry ในปี 1961 เชื่อว่าบุคคลเมื่อถึงวัยสูงอายุจะสามารถยอมรับในบทบาทและหน้าที่ของตนที่ลดลง ทำให้ผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่มีลักษณะแยกตัวออกจากสังคมที่ละน้อย หรือต้องการปล่อยวางเป็นอิสระ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสัมพันธภาพของผู้สูงอายุและบุคคลรอบข้างมีน้อย เช่น เกษียณอายุการทำงาน ทำให้การทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนร่วมงานมีน้อย หรือการแยกครอบครัวของบุตรหลาน ทำให้หมดสภาพของการเป็นหัวหน้าครอบครัว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุมีการแยกตัวออกจากสังคม ซึ่งจากการศึกษาส่วนใหญ่ พบว่า ผู้สูงอายุมีความสุขและพึงพอใจ เพราะได้รับอิสระมากขึ้น ไม่ต้องอยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคม แต่มีการศึกษาว่าเมื่ออายุมากขึ้น ผู้สูงอายุจะรู้สึกว่าคุณค่าในตัวเองลดลง ทำให้มีการถอนตัวออกจากการทำกิจกรรมในสังคมได้ ฉะนั้นถ้าสังคมและบุคคลรอบข้างของผู้สูงอายุยอมรับเปิดโอกาสและเคารพในตัวผู้สูงอายุ จะทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขมากขึ้น และทำให้พวกเขารู้สึกมีคุณค่ากับสังคมและบุคคลรอบข้างต่อไป

3. ทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity theory) ทฤษฎีถูกเสนอโดย Neugarten และคณะในปี 1968 ได้อธิบายว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุขมากในการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพและแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีมาในอดีตที่แต่ละคนเคยปฏิบัติมาก่อนและบุคลิกภาพเป็นผลมาจากความพึงพอใจในชีวิตต่อการมีบทบาทในกิจกรรมนั้น ๆ ในบางครั้ง ฉะนั้นบุคคลรอบข้างจะเข้าใจถึงพฤติกรรมความต่อเนื่องของผู้สูงอายุ ล้วนเป็นผลมาจากบุคลิกภาพส่วนตัวที่พวกเขามีมาตั้งแต่วัยหนุ่มสาว และควรมีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีการตัดสินใจที่จะเลือก เพื่อให้พวกเขามีความพึงพอใจและไม่ขัดแย้งต่อความรู้สึกภายในของผู้สูงอายุ

4. ทฤษฎีระดับชั้นอายุ (Age stratification theory) ทฤษฎีนี้ถือว่า อายุเป็น หลักเกณฑ์ทางสากลที่จะเป็นตัวกำหนดบทบาท สิทธิ หน้าที่ ฯลฯ ที่เหมาะสมสำหรับบุคคลนั้น และ เมื่ออายุของบุคคลเปลี่ยนไป บทบาท สิทธิ หน้าที่ ฯลฯ ของบุคคลนั้นจะเปลี่ยนตามไปด้วย โดยเชื่อ ว่า อายุจะมีส่วนสัมพันธ์กับบทบาททางสังคมของบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น สามารถ ประเมินบุคคลโดยดูจากอายุและบทบาทหน้าที่ ตลอดจนความรับผิดชอบที่สังคมได้มอบให้แก่บุคคล นั้น ระดับชั้นอายุและบทบาทความรับผิดชอบต่างกัน จะแสดงให้เห็นคุณค่าทางสังคมที่แตกต่างกัน ซึ่งตามทฤษฎีนี้ผู้สูงอายุจะมีบทบาทหน้าที่ที่เป็นอิสระและมีบทบาทที่ค่อนข้างจะจำกัดโดยเฉพาะ สังคมยุคใหม่

จากทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่อธิบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ทั้ง 4 ทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนความเชื่อว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุขและพึงพอใจมากขึ้นอยู่กับการทำกิจกรรม ในขณะที่เดียวกัน บุคคลเมื่อถึงวัยสูงอายุจะยอมรับในบทบาทและหน้าที่ของตนที่ลดลง ทำให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มี ลักษณะแยกตัวจากสังคม ส่วนผู้สูงอายุที่เคยมีบุคลิกภาพและแบบแผนการดำเนินชีวิตในอดีตอย่างไร ก็มักจะคงความต่อเนื่องดังกล่าวเมื่อถึงวัยสูงอายุ นอกจากนี้ ระดับชั้นของอายุจะเป็นตัวกำหนด บทบาท สิทธิ หน้าที่ของบุคคลเสมอ และในสังคมยุคใหม่ ผู้สูงอายุจะมีหน้าที่ที่เป็นอิสระและบทบาท ที่ค่อนข้างจำกัด ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีบทบาททางสังคม (Role Theory) ที่อธิบายว่า อายุเป็น องค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่ง ในการที่จะกำหนดบทบาทของแต่ละบุคคล บุคคลจะปรับตัวต่อการ เป็นผู้สูงอายุได้ดีเพียงใด ย่อมน่าจะขึ้นอยู่กับการยอมรับบทบาทของตนเอง ในแต่ละช่วงอายุ ซึ่ง บทบาทดังกล่าว จะส่งผลไปถึงการยอมรับบทบาททางสังคม ที่จะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคตด้วย นอกจากนี้ การสร้างบทบาททางสังคมของตนขึ้นมาใหม่ เพื่อทดแทนบทบาทหน้าที่ที่สูญเสียไป ขึ้นกับ บทบาททางสังคม และการมองเห็นคุณค่าของตนเองเป็นสำคัญ สถาบันครอบครัวควรส่งเสริม ผู้สูงอายุ ในบทบาทอื่น ๆ เช่น การเป็นบิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย เพื่อเป็นร่วมพิธีกรรมให้ลูกหลาน และลูกหลานควรจะเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ ส่วนด้านสังคม จะสามารถช่วยเหลือผู้สูงอายุได้มาก โดยการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นในทุกหมู่บ้าน เพื่อให้ผู้สูงอายุวัยเดียวกันได้พบปะสังสรรค์กัน ปรึกษาหารือในการที่จะช่วยเหลือสังคมได้ด้วย สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้สูงอายุอยู่อย่างมีความสุข อยู่ใน สังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี และเหมาะสม กล่าวคือ เป็นทั้งผู้ใหญ่ และผู้รับประโยชน์จากสังคมเสมอ เหมือนสมาชิกอื่น ๆ ในสังคม ผู้สูงอายุแต่ละคน จะมีความสามารถแตกต่างกันไป จึงสามารถเลือก ทำงานอาสาสมัคร ได้ตามความถนัด และความสนใจของแต่ละคน ซึ่งจะทำให้บทบาททางสังคมของ ผู้สูงอายุมีต่อเนื่อง

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้สูงอายุ

ได้มีนักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ อธิบายว่า บุคคลนั้นจะรับบทบาททางสังคมแตกต่างกันไปตลอดชีวิตของเขา เช่น บทบาทของการเป็นพ่อ แม่ สามี ภรรยา ลูก ที่ปรึกษา ปู่ ย่า ตา ยาย ฯลฯ ความเป็นอยู่ของบุคคลจะถูกกำหนดโดยบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ บุคคลจะดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและดีเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตนต่อบทบาทที่ตนกำลังเป็นอยู่ได้เหมาะสมเพียงใด โดยอายุจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง ในการที่จะกำหนดบทบาทของแต่ละบุคคลในแต่ละช่วงที่ดำเนินไปของบุคคลนั้น ดังนั้น บุคคลจะปรับตัวต่อความเป็นผู้สูงอายุได้ดีเพียงใด จึงขึ้นอยู่กับ การยอมรับบทบาทในแต่ละช่วงชีวิตที่ผ่านมาของตนเอง อันจะส่งผลถึงการยอมรับบทบาททางสังคมที่กำลังจะมาถึงหรือกำลังจะเปลี่ยนไปในอนาคตด้วย (กรรณิกา เจริญลักษณ์, 2545) ดังนั้น การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้สูงอายุ จึงแยกเป็นสองส่วน คือ บทบาทต่อตนเอง และบทบาทต่อสังคม โดยมีรายละเอียดในเชิงแนวคิดที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. บทบาทต่อตนเองของผู้สูงอายุ

โดยทั่วไป แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับบทบาทต่อตนเองของผู้สูงอายุ มักจะหมายถึงแนวคิดในการดูแลตนเองด้านสุขภาพร่างกาย และด้านจิตใจของผู้สูงอายุ ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการดูแลตนเองของผู้สูงอายุนั้น มัลลิกา มัติโก (2530) แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การดูแลสุขภาพตนเองในสภาวะปกติ ถือเป็นการดูแลสุขภาพตนเอง และสมาชิกในครอบครัว ให้มีสุขภาพแข็งแรง สมบูรณ์อยู่เสมอ ได้แก่

1.1. การดูแลสุขภาพส่งเสริมสุขภาพ เพื่อให้สุขภาพแข็งแรงสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข เช่น การออกกำลังกาย การสร้างสุขวิหยาส่วนบุคคลที่ดี ไม่ดื่มสุรา ไม่สูบบุหรี่หรือหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

1.2. การป้องกันโรค เพื่อไม่ให้เจ็บป่วยเป็นโรค เช่น การไปรับภูมิคุ้มกันโรคต่าง ๆ การไปตรวจสุขภาพ การป้องกันตนเองไม่ให้ติดโรค

2. การดูแลสุขภาพตนเองเมื่อเจ็บป่วย ได้แก่ การขอคำแนะนำ แสวงหาความรู้จากผู้รู้ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขต่างๆ ในชุมชน บุคลากรสาธารณสุข เพื่อให้ได้แนวทางปฏิบัติ หรือการรักษาเบื้องต้นให้หาย จากความเจ็บป่วย ประเมินตนเองได้ว่า เมื่อไรควรไปพบแพทย์ เพื่อรักษาก่อนที่จะเจ็บป่วยรุนแรง และปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ หรือบุคลากรสาธารณสุข เพื่อบรรเทาความเจ็บป่วยและมีสุขภาพที่ดีดังเดิมการที่ประชาชนทั่วไปสามารถดูแลสุขภาพตนเองได้นั้นจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการดูแลสุขภาพ ตั้งแต่ยังไม่เจ็บป่วย เพื่อบำรุงรักษาตนเองให้สมบูรณ์แข็งแรงรู้จักที่จะป้องกันตัวเองมิให้เกิดโรค และเมื่อเจ็บป่วยก็รู้วิธีที่จะรักษาตัวเองเบื้องต้นจนหายเป็นปกติ หรือรู้ว่า เมื่อไรต้องไปพบแพทย์ หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

สุขภาพและความเจ็บป่วยเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นในช่วงการดำเนินชีวิตของบุคคลทั่วไป ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่ผ่านการดำเนินชีวิตมาถึงวัยปลาย มีสภาพร่างกายเสื่อมโทรมลงตามสังขาร ทำให้เสี่ยงต่อการเจ็บป่วยได้ง่าย ทำให้เกิดโรคเรื้อรัง ไม่สามารถดูแลตนเองได้กลายเป็นภาระต่อครอบครัวและสังคม มีผลกระทบทำให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจสังคม และการพัฒนาประเทศชาติได้ ดังนั้นเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตในวัยปลายได้อย่างมีคุณค่าไม่เป็นภาระต่อครอบครัว สังคมและประเทศชาติและยังสามารถช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัว ตามบทบาทของตนอย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น ผู้สูงอายุจำเป็นต้องสนใจปรับปรุงแก้ไขการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง ซึ่งการดูแลตนเองที่เหมาะสมจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดี ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี การดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุมี 3 สภาวะ คือ (1) การดูแลสุขภาพตนเองโดยทั่วไป ได้แก่ การได้รับอาหารพอเพียง ได้ออกกำลังกาย มีกิจกรรม มีการพักผ่อน มีการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ฯลฯ (2) การดูแลตนเองตามระยะพัฒนาการ ได้แก่ การร่วมกิจกรรมเพื่อป้องกันส่งเสริมแก้ไขปัญหาการเกิดผลเสียต่อพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจของผู้สูงอายุ เช่น การมีงานอดิเรกคลายเหงา การทำใจยอมรับการเปลี่ยนแปลง การไม่วิตกกังวลเกี่ยวกับความเจ็บป่วยและการตาย ฯลฯ และ(3) การดูแลตนเองในภาวะสุขภาพถดถอย ได้แก่ การแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การรับรู้และสนใจสุขภาพเมื่อเจ็บป่วย ฯลฯ

จึงกล่าวได้ว่า บทบาทต่อตนเองของผู้สูงอายุ เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพตนเองทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งในยามปกติ และเวลาที่เกิดการเจ็บป่วย ทำให้ผู้สูงอายุสามารถวางแผนในการใช้ชีวิตด้วยตนเอง และไม่ภาระให้กับลูกหลานและสังคม

2. บทบาทต่อสังคมของผู้สูงอายุ

ในอดีตผู้สูงอายุมีสถานภาพทางสังคมสูง เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องนับถือเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของครอบครัว เป็นผู้มืบทบาทในการถ่ายทอดประเพณี วิธีการดำเนินชีวิตและศิลปวิทยาการแก่สังคม แต่ในสภาพปัจจุบันสังคมไทย กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสังคม ซึ่งเป็นผลเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัว และวิธีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทย ผู้สูงอายุเป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบกระเทือนจากกรณีนี้ด้วย เพราะโครงสร้างการผลิตที่เปลี่ยนไปให้ผู้สูงอายุไม่อาจเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมการผลิตได้ เช่นในอดีตขณะเดียวกันบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานก็ถูกเปลี่ยนไปสู่สถาบันการศึกษาแทนสถาบันครอบครัว ผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบันจึงดูเหมือนหนึ่งว่าจะมีสภาพทางสังคมต่ำลงเป็นเพียงผู้เป็นภาระแก่ครอบครัวและสังคม (จุฬาลักษณ์ จันทรทิพย์ และคณะ, 2548)

อย่างไรก็ตาม แม้ในปัจจุบัน ผู้สูงอายุจะมีบทบาททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ยังเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ผู้สูงอายุยังคงมีบทบาททางสังคมหลาย ๆ อย่างให้เห็นในสังคมไทย

เช่น บทบาทของผู้สูงอายุต่อครอบครัว โดยมากแล้ว มักเข้าใจว่าบทบาทของผู้สูงอายุในครอบครัวนั้น คือ บทบาทที่ต้องพึ่งพิงอาศัยผู้อื่น แต่จากการศึกษาและผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุมิทั้งบทบาทในด้านการดูแลครอบครัว การเป็นที่ปรึกษาให้แก่ลูกหลาน ให้คำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ การช่วยเหลือลูกหลาน การเป็นผู้ให้การอบรมสั่งสอน การให้ความรัก ความเข้าใจซึ่งกันและกัน เป็นต้น นอกจากนี้ บทบาทต่อครอบครัวแล้ว ผู้สูงอายุมิมีบทบาทต่อชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการรวมกลุ่มทำกิจกรรมทั้งกลุ่มที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ได้แก่ บทบาทด้านการเป็นผู้นำชุมชน เช่น บทบาทในเชิงอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย การจัดการทางด้านพิธีกรรม บทบาทการเป็นผู้นำการปกครอง บทบาทการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้านต่าง ๆ เป็นผู้ให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษาเรื่องราวต่าง ๆ อาทิ ในด้านการประกอบอาชีพ การเป็นที่ปรึกษาในการจัดงานพิธีต่าง ๆ เป็นต้น และบทบาทในชุมชนที่สำคัญประการหนึ่ง คือ บทบาทการเป็นผู้เสียสละกำลังร่างกาย กำลังทรัพย์ เพื่อช่วยเหลือชุมชน โดยผู้สูงอายุยังเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น กิจกรรมลูกเสือ กิจกรรมอาสาสมัคร เป็นต้น (กรรณิกา เจริญลักษณ์, 2545)

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2539) ได้กล่าวถึงบทบาทผู้สูงอายุในสังคมไทย แยกเป็นบทบาทในอดีต บทบาทในปัจจุบัน และบทบาทในอนาคต โดยบทบาทผู้สูงอายุในอดีต ได้แก่ บทบาทเป็นครู บทบาทเป็นผู้เลี้ยงดูบุตรหลาน บทบาทเป็นที่ปรึกษา บทบาทเป็นผู้นำทางศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี บทบาทเป็นผู้นำทางสาธารณสุข และบทบาทเป็นผู้นำทางการเมือง โดยบทบาทเป็นครู เป็นเพราะสังคมไทยในอดีตเป็นสังคมเกษตรกรรม ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีไม่มากนัก ดังนั้น ความรู้ทางด้านเกษตร จึงถูกถ่ายทอดโดยตรงจากผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงมากกว่าการเรียนรู้ที่เป็นทางการ ประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่เคยผ่านเกษตรกรรมมาก่อนจึงกลายเป็นบทเรียนที่ถูกถ่ายทอดไปสู่บุตรหลานของตน นอกจากนั้น บทบาทความเป็นครูจึงพิจารณาได้จากการอบรมสั่งสอนบุตรหลานในทุกเรื่อง จึงถือเป็นครูตลอดชีวิต บทบาทเป็นที่ปรึกษา เป็นบทบาทที่ผู้สูงอายุคอยให้คำปรึกษาเพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมในครอบครัวและชุมชน บทบาทเป็นผู้นำทางศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี สังคมไทยโดยเฉพาะสังคมชนบท ผู้สูงอายุมักได้รับยกย่องให้เป็นมรรคทายกวัด เนื่องจากมีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งผู้สูงอายุบางคนยังทำหน้าที่เป็นหมอสู่วิญญ์ในพิธีกรรมของชุมชนอีกด้วย บทบาทเป็นผู้นำทางสาธารณสุข เนื่องจากผู้สูงอายุบางคนมีความสามารถในการรักษาแบบแพทย์พื้นบ้าน เช่น เป็นหมอธรรม หมอสูตร หมอเส้น และหมอตำแย เป็นต้น และมีคุณธรรม จริยธรรมกำกับ จึงได้รับยกย่องให้เป็นหมอรักษาความเจ็บป่วยของบุตรหลาน และบทบาทเป็นผู้นำทางการเมือง ในอดีตผู้สูงอายุหลายคนได้รับยกย่องและคัดเลือกเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำทางการเมือง เนื่องจากมีประสบการณ์ในชีวิตและสามารถเป็นผู้นำแก้ปัญหาของชุมชนได้ ส่วนบทบาทในปัจจุบัน ส่วนมากก็ยังคงเป็นบทบาทที่สืบเนื่องมาจากในอดีต

เพียงแต่บทบาทในปัจจุบันมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคม และที่สำคัญบทบาทที่เพิ่มขึ้นจากในอดีต คือ บทบาทเป็นผู้เลี้ยงดูบุตรหลาน โดยบทบาทนี้ เกิดจากภาวะเศรษฐกิจที่รัดตัวซึ่งเกิดขึ้นทั้งในสังคมชนบทและเมือง ทำให้บุตรหลานที่แต่งงานต้องไปหารายได้พิเศษหรือต้องไปทำงานต่างถิ่น ทำให้ผู้สูงอายุต้องมีบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรหลานแทน และมีผลกระทบมากมายตามมา ในขณะที่บทบาทผู้สูงอายุในอนาคต ก็จะเป็นบทบาทที่สืบเนื่องจากในอดีตและปัจจุบันส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งเป็นบทบาทใหม่ที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่กำลังก้าวหน้าสู่สังคมสมัยใหม่แบบตะวันตก เช่น บทบาทเป็นผู้นำทางวิชาชีพ เนื่องจากผู้สูงอายุบางคนมีความรู้ความชำนาญในวิชาชีพ เช่น แพทย์ นักกฎหมาย นักวิศวกร และหรือนักสถาปนิก ซึ่งผู้สูงอายุยังคงได้รับการยอมรับให้ทำหน้าที่เหล่านี้ รวมถึงบทบาทเป็นผู้นำทางศิลปะ และบทบาทเป็นผู้นำด้านองค์การสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม ที่ผู้สูงอายุยังคงมีบทบาทสำคัญแม้จะมีวัยสูงอายุแล้วก็ตาม

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2547) ได้สะท้อนบทบาทของผู้สูงอายุในสังคมไทยในฐานะที่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตมากหรือกล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่อาบน้ำร้อนมาก่อน และเป็นผู้ที่สั่งสมสืบทอดภูมิปัญญาจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ผู้สูงอายุเป็นผู้มีบทบาททางด้าน การอบรม สั่งสอนบุตร ให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษาและช่วยเหลือแก้ปัญหาในครอบครัว รวมทั้งเป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตแก่บุตรหลานในครอบครัว ในส่วนของบทบาทต่อชุมชน ผู้สูงอายุมีบทบาทในการอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย การจัดการด้านพิธีกรรม และการปฏิบัติธรรมทางศาสนา รวมทั้งการพูดชักจูง เพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน แต่มีบทบาทในการถ่ายทอดคำสอนทางศาสนา การเสียสละกำลังทรัพย์เพื่อช่วยเหลือชุมชน ถึงแม้ผู้สูงอายุต่อสังคมก็ยังสามารถพบเห็นได้ทั่วไปจากแหล่งชุมชนต่างๆ ผู้สูงอายุในชุมชนมีบทบาทที่ค่อนข้างหลากหลายทั้งบทบาททางตรงและทางอ้อม โดยครอบคลุมถึงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง เช่น บทบาททางเศรษฐกิจ คือ การเป็นเจ้าของที่ดินและบ้าน ซึ่งการมีบทบาทเชิงเศรษฐกิจของผู้สูงอายุนอกจากจะทำให้ผู้สูงอายุมีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของผู้สูงอายุที่ยังสามารถทำประโยชน์ให้กับตนเองและผู้อื่นในวันบั้นปลายของชีวิต และผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในทางเศรษฐกิจมีโอกาที่จะมีบทบาททางสังคมในชุมชนมากขึ้น ส่วนในทางอ้อมผู้สูงอายุอาจใช้ประสบการณ์และความรู้ความเข้าใจที่มีมายาวนาน เข้ามาช่วยแก้ไขหรือจัดการกับเหตุการณ์วิกฤติทางสังคมที่มีต่อเศรษฐกิจของสังคมที่เกิดขึ้น ในการทำหน้าที่สั่งการแนะนำ และดูแลบุคคลที่อยู่ในวัยผลิตทางเศรษฐกิจของชุมชนตลอด จนช่วยดูแลสุขภาพของเพื่อนผู้สูงอายุด้วยกันหากผู้สูงอายุสุขภาพดีก็เท่ากับลดการสูญเสียทางเศรษฐกิจในเรื่องค่าใช้จ่ายในการรักษา ขณะเดียวกันเป็นการรักษาศักยภาพของผู้สูงอายุที่ยังมีประโยชน์ต่อสังคม ส่วนบทบาททางสังคม เนื่องจากสังคมไทยมีประเพณี วัฒนธรรม และหลักคำสั่งสอนของศาสนาให้ยึดมั่นในระบบอาวุโส ให้ความเคารพเชื่อฟังต่อผู้สูงอายุ เพราะบุคคลเหล่านั้นล้วนเป็นผู้ที่มีประสบการณ์สามารถ

อบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่คนรุ่นหลังได้ ดังนั้น บทบาทต่อสังคมจึง ได้แก่ การอบรมสั่งสอน เป็นที่ปรึกษาและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม บทบาทของผู้สูงอายุต่อสังคมทางตรง คือ การบำรุงรักษาและถ่ายทอดความรู้ที่มีคุณค่าให้ตกทอดสู่คนรุ่นหลัง หรือการถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตของตนองให้แก่คนรุ่นปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการประกอบอาชีพ การแก้ปัญหาในอาชีพหรือการใช้ชีวิต การจัดการด้านพิธีกรรม อย่างไรก็ตามการขอให้ผู้สูงอายุไปเป็นวิทยากร หรือผู้บรรยายความรู้ต่างๆ ในวงกว้างยังมีน้อยมาก ทำให้ผู้สูงอายุยังไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากผู้สูงอายุที่มีบทบาทในชุมชนได้มากมักเป็นผู้ที่มีพื้นฐานทางการศึกษามาก่อน เช่น เป็นข้าราชการหรือผู้ทำงานในองค์กรธุรกิจ ซึ่งเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุยังสามารถรวมตัวพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมีการส่งเสริมกิจกรรมทางสังคมอย่างต่อเนื่อง และบทบาทการเมืองการปกครอง แม้ว่าบทบาทในการเป็นผู้นำทางการเมืองการปกครองของผู้สูงอายุจะลดลงเนื่องจากกฎหมายกำหนดให้ผู้ที่มีตำแหน่งทางการเมืองในระดับท้องถิ่น เช่น กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้านต้องเกษียณอายุเมื่อมีอายุ 60 ปีขึ้นไป แต่อย่างไรก็ตามถ้าเป็นการเมืองระดับประเทศ เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิก อบต. (องค์การบริหารส่วนตำบล) อบจ. (องค์การบริหารส่วนจังหวัด) ซึ่งไม่มีข้อจำกัดเรื่องอายุ จะพบว่า ผู้สูงอายุได้รับการยอมรับทางการเมืองโดยได้รับเลือกให้เข้าไปมีบทบาททางการเมืองเช่นเดียวกับวัยหนุ่มสาว ดังนั้น อนาคตผู้สูงอายุอาจจะมีบทบาททางการเมืองที่โดดเด่น เพราะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ และเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า บทบาทต่อสังคมของผู้สูงอายุ มีหลายบทบาท เช่น เป็นครู เป็นที่ปรึกษา เลี้ยงดูบุตรหลาน เป็นผู้นำทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นผู้นำด้านสาธารณสุข เป็นผู้นำทางการเมือง ซึ่งบทบาทเหล่านี้ เป็นบทบาทที่ผู้สูงอายุแสดงออกต่อบุคคลอื่นไม่ว่าจะเป็นบุคคลในครอบครัว ชุมชน และสังคมทั่วไป

3. ปัจจัยที่เอื้อต่อบทบาทของผู้สูงอายุ

จากการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องหรือส่งผลต่อบทบาทของผู้สูงอายุ จะพบว่ามีหลายเงื่อนไขหรือปัจจัย ขึ้นอยู่กับบริบทพื้นที่หรือความต้องการที่จะศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 2 ส่วน คือ ปัจจัยที่เกิดจากตัวผู้สูงอายุเอง และปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมสนับสนุนผู้สูงอายุให้แสดงบทบาททั้งต่อตนเองและสังคม ซึ่งมีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

3.1 ปัจจัยด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่งการเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นความรู้สึกที่แต่ละบุคคลมีต่อตนเอง เป็นการรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าของตนเองหรือการมีภาพพจน์ต่อตนเองว่าเป็นบุคคลที่มีคุณค่า การรับรู้นี้ จะนำมาซึ่งความมั่นคงและเป็นสุข การเห็นคุณค่าในตนเองเกิดจากการมีประสบการณ์ในการเป็นที่รักที่ต้องการของบุคคลใกล้ชิด ซึ่งคนที่เห็นคุณค่าในตนเองสูง มักจะประสบความสำเร็จในชีวิตครอบครัว การทำงาน มีการตัดสินใจที่ดี และมีความมั่นคงในตนเอง มีแนวโน้มที่

จะเคารพสิทธิ และความรู้สึกของบุคคลอื่น เป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพาหรือหาที่ยึดเหนี่ยวในทางที่ผิด ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตน ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ ดังนี้

Rosenberg (1965 อ้างถึงใน จันทนา มหามงคล, 2547) ได้ให้คำนิยามว่า การเห็นคุณค่าในตน เป็นการประเมินความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในตนเอง ในด้านการยอมรับตนเอง การนับถือตนเอง การเห็นคุณค่าในตนเอง และความเชื่อมั่นในตนเอง โดยอาจจะประเมินทั้งด้านดีและไม่ดี

Maslow (1970 อ้างถึงใน จันทนา มหามงคล, 2547) ได้ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนว่า เป็นความเชื่อมั่นในตนเอง รู้สึกว่าตนเองมีค่า มีความเข้มแข็ง มีสมรรถภาพในการกระทำสิ่งต่าง ๆ มีความเชี่ยวชาญและมีความสามารถ

จึงกล่าวได้ว่า การเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ จะเป็นปัจจัยหลักในการแสดงบทบาททั้งต่อตนเองและสังคมได้ เพราะการเห็นคุณค่าเป็นการประเมินตนเองที่จะนำไปสู่ความสำเร็จต่อตนเองและผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

3.2 ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว ในครอบครัวที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วย สมาชิกในครอบครัวทุกคนจะเป็นผู้ที่ใกล้ชิดผูกพันกับผู้สูงอายุมากที่สุด และเป็นผู้ที่มีส่วนในการช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุได้ดีที่สุด ดังที่ เตือนใจ ทองคำ (2549) ได้กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวนี้ว่า เพื่อให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่เป็นสุขตามสมควร และจะได้รับประโยชน์จากการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในเวลาเดียวกัน ครอบครัวจึงควรมีบทบาทดูแลผู้สูงอายุเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิต สังคม และเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ ดังนี้

1) บทบาทในการดูแลที่ตอบสนองความต้องการด้านร่างกายของผู้สูงอายุ ได้แก่ การจัดหาและดูแลเรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ ดูแลด้านอนามัยส่วนบุคคล ดูแลสุขอนามัยเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย ให้การรักษาพยาบาล อำนวยความสะดวกเรื่องพาหนะเดินทางและช่วยเหลือด้านแรงงานแก่ผู้สูงอายุ

2) บทบาทในการดูแลที่ตอบสนองความต้องการทางด้านอารมณ์ จิตใจของผู้สูงอายุ ได้แก่ การให้ความเคารพนับถือ ให้เกียรติ ให้กำลังใจ ให้ความยกย่อง สนับสนุนให้มีงานทำตามความสามารถและงานอดิเรกพอสมควร ดูแลให้ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา และดูแลเรื่องสันติภาพตามวัยของผู้สูงอายุ

3) บทบาทในการดูแลที่ตอบสนองความต้องการทางสังคมของผู้สูงอายุ ได้แก่ สนับสนุนให้ได้พบญาติและเพื่อฝูงให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัวและสังคมภายนอก ตลอดจนดูแลให้ได้รับข่าวสาร เพื่อรับรู้ความเป็นไปของสังคมที่เป็นอยู่แก่ผู้สูงอายุ

4) บทบาทในการดูแลที่ตอบสนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ช่วยเหลือด้านการเงิน ค่าใช้จ่ายส่วนตัวของผู้สูงอายุ ตลอดจนช่วยควบคุมดูแลธุรกิจหรือผลประโยชน์แทนผู้สูงอายุ

การได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัวดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดที่ อรรถราช สงวนตระกูล (2553) ได้นำเสนอเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาในประเด็นนี้ที่ว่า เป็นที่ยอมรับว่าการสนับสนุนของครอบครัวมีความสำคัญต่อการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ ครอบครัวจะเป็นแหล่งสนับสนุนผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ ตลอดจนการส่งเสริมในการทำกิจกรรมทางสังคม ซึ่งผู้สูงอายุที่ได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัวทั้งที่เป็นรูปธรรมคือ การช่วยเหลือในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การช่วยเหลือในด้านการเงิน อาหาร เสื้อผ้า และที่เป็นนามธรรมคือสนับสนุนทางด้านจิตใจ ได้แก่ การได้รับความรัก ความเอาใจใส่ และการยกย่องเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุได้รับความช่วยเหลือในการดูแลตนเองส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพ

จึงกล่าวได้ว่า การได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว ถือเป็นปัจจัยเอื้อที่ทำให้ผู้สูงอายุสามารถแสดงบทบาททั้งต่อตนเองและสังคมได้เป็นอย่างดี

3.3 ปัจจัยด้านแรงสนับสนุนจากสังคม ชุมชน แรงสนับสนุนทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อสุขภาพ และความผาสุกของผู้สูงอายุโดยทางตรงและทางอ้อม การที่ผู้สูงอายุได้รับแรงสนับสนุนจากสังคม ชุมชน ผ่านกิจกรรมทางสังคม ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุ โดยบทบาทต่อตนเองหรือการดูแลตนเองสามารถเรียนรู้ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์และการติดต่อซึ่งกันและกันกับบุคคลในสังคม การเข้าร่วมกิจกรรม หรือเป็นสมาชิกชมรมต่างๆ ทำให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลตนเองและมีการดูแลตนเองที่ดี ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรมรู้สึกว่าคุณเองมีส่วนร่วมในสังคม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การให้การช่วยเหลืออาจอยู่ในรูปการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การเงิน หรือสิ่งของเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมทำให้ผู้สูงอายุเกิดการพัฒนาศักยภาพด้านความรู้และประสบการณ์ในการดูแลตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลตนเองได้ดี ผู้สูงอายุ ที่มีปฏิสัมพันธ์กับสังคมและมีกิจกรรมร่วมกับบุคคลในชุมชน จะได้รับทราบข้อมูลข่าวสารต่างๆ (อรรถราช สงวนตระกูล, 2553)

Cobb (1976 อ้างถึงใน สุขเกษม ร่วมสุข, 2553) ให้ความหมายของแรงสนับสนุนทางสังคมว่า เป็นการให้ข้อมูลข่าวสารที่ทำให้ผู้สูงอายุเชื่อว่า มีความรัก การดูแล เอาใจใส่ มีคนยกย่องและมองเห็นคุณค่า มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายทางสังคม และมีความผูกพันซึ่งกันและกัน

สุรวัดน์ คุวิเศษแสง (2545) กล่าวว่า แรงสนับสนุนทางสังคม หมายถึงจะต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ลักษณะความสัมพันธ์เป็นแบบแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน มีเป้าหมายเดียวกัน คือ ต้องการให้เกิดความผาสุก ส่วนชนิดของการสนับสนุนที่สำคัญ ซึ่งพบได้ทุกนิยาม คือ การสนับสนุนทางอารมณ์ การสนับสนุนด้วยการให้ความช่วยเหลือ ให้ข้อมูลและการให้ข้อมูลป้อนกลับ

Tiden (1985 อ้างถึงใน สุขเกษม ร่วมสุข, 2553) แบ่งการสนับสนุนทางสังคม ออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) การสนับสนุนด้านอารมณ์ (Emotion Support) หมายถึง ความรักใคร่ ความใกล้ชิด การให้ความมั่นใจ การยอมรับ เอาใจใส่ ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้สึกว่าตนเป็นที่รักใคร่และเป็นส่วนหนึ่งของสังคม 2) การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร (Information Support) หมายถึง การให้ข้อมูล และคำแนะนำที่สามารถให้ผู้สูงอายุแก้ปัญหาได้ หรือการให้ข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรมและการกระทำของผู้สูงอายุ และ 3) การสนับสนุนด้านสิ่งของ (Tangible Support) หมายถึง การให้ความช่วยเหลือโดยตรงด้วยสิ่งของ เงินทอง เวลา หรือบริการ

กล่าวได้ว่า แรงสนับสนุนทางสังคม ถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้แสดงบทบาททั้งต่อตนเองและสังคมได้ หรือกล่าวโดยสรุป แรงสนับสนุนทางสังคมถือเป็นปัจจัยเสริมให้กับบทบาทผู้สูงอายุนั่นเอง

ในการวิจัยครั้งนี้ จะใช้ปัจจัยทั้งสามด้านเป็นแนวทางในการศึกษาเงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อต่อบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เป็นบริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายुरูปแบบหนึ่งที่รัฐบาลจัดสรรเงินอุดหนุนรายเดือนให้กับผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์เพื่อใช้ในการดำรงชีพ โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2535 และมีการดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับเบี้ยยังชีพมีประเด็นและรายละเอียดที่น่าสนใจ ดังนี้

1. พัฒนาการของการจ่ายเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เป็นมาตรการอย่างหนึ่งของรัฐบาลที่ต้องการช่วยเหลือ บรรเทาความเดือนร้อนให้กับผู้สูงอายุ ซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยพัฒนาการของการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุนั้น บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ (2555) ได้แบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ ดังนี้

ยุคที่ 1 เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ สำหรับผู้สูงอายุที่ยากจนและจำกัดจำนวนผู้ได้รับประโยชน์ (พ.ศ. 2536-2551) เป็นยุคเริ่มแรกของการจัดสวัสดิการเบี้ยยังชีพ โดยการดำเนินการในยุคนี เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2536 กรมประชาสงเคราะห์ได้ริเริ่มนำแนวคิดเรื่อง “การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ” เพื่อจัดทำเป็นสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุในด้านความมั่นคงทางรายได้ ซึ่งมีเป้าหมายการจัดสรรให้ผู้สูงอายุทุกจังหวัด หมู่บ้านละ 3-5 คน คนละ 200 บาทต่อเดือน จำนวนผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพทั้งหมด 20,000 คน งบประมาณทั้งสิ้น 12,000,000 บาทต่อเดือนในปีแรก ต่อมาได้ขยายกลุ่มเป้าหมายและงบประมาณเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

ต่อมาปี พ.ศ. 2542-2543 โดยเฉพาะช่วงเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ คณะรัฐมนตรี ได้มีมติเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2542 เห็นชอบให้กำหนดวงเงินและวิธีการให้การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพใหม่ จากเดิมจ่ายเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 200 บาทต่อคนต่อเดือน เป็น 300 บาทต่อคนต่อเดือน เงิน 100 บาทที่จ่ายเพิ่มถือเป็นเงินเพิ่มพิเศษในภาวะเศรษฐกิจถดถอย ทั้งนี้ให้ผ่านความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง และให้การดำเนินงานเป็นไปตามระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ว่าด้วยการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ พ.ศ. 2543

ปี พ.ศ. 2544-2545 จากนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นของรัฐบาลและการประกาศใช้พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งผลให้กรมประชาสงเคราะห์ได้เริ่มดำเนินการถ่ายโอนภารกิจเรื่องการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กรุงเทพมหานครดำเนินการ โดยในระยะแรกให้ดำเนินการตามระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ว่าด้วยการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ พ.ศ. 2543 ไปพลางก่อน ซึ่งต่อมากกรมประชาสงเคราะห์ได้มีการปรับปรุงแก้ไขระเบียบฯ พ.ศ. 2543 เป็น “ระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ว่าด้วยการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545) ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับมติคณะรัฐมนตรีที่มีการอนุมัติให้เปลี่ยนแปลงการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพเป็นราย 6 เดือน หรือปีละ 2 งวด รวมทั้งแนวปฏิบัติในการจ่ายเงิน ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 เป็นปีแรกที่กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินการเบิกจ่ายเบี้ยยังชีพเอง ทั้งนี้ ยังคงยึดระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ว่าด้วยการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ พ.ศ. 2543 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) เป็นแนวปฏิบัติ เช่นเดิม

ต่อมาในปี พ.ศ. 2549 มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2549 ได้อนุมัติหลักการให้ปรับเพิ่มเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจากเดิมคนละ 300 ต่อคนต่อเดือน เป็นคนละ 500 ต่อคนต่อเดือนตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอ

ยุคที่ 2 เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ สำหรับผู้สูงอายุทุกคนซึ่งไม่เป็นผู้ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ (พ.ศ. 2551-2553) ปี พ.ศ. 2551 รัฐบาลภายใต้การนำของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้มีนโยบายเร่งด่วนในเรื่องการสร้างหลักประกันด้านรายได้แก่ผู้สูงอายุ โดยให้จ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพสำหรับผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปที่แสดงความจำนงขอขึ้นทะเบียนเพื่อขอรับการสงเคราะห์ ซึ่งการดำเนินการในยุคนี้ ได้มีการออกมาตรการมารองรับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อน ที่สำคัญเป็นการดำเนินการที่ครอบคลุมผู้สูงอายุแทบทั้งหมด

ยุคที่ 3 เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ สำหรับผู้สูงอายุทุกคนซึ่งไม่เป็นผู้ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ แบบขั้นบันได (2554-2557) จากความสำเร็จของนโยบายการจ่ายเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในปี พ.ศ. 2544 รัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตรได้ดำเนินนโยบายที่จะจ่ายเบี้ยยังชีพแบบขั้นบันได ดังนี้ ผู้ที่มีอายุ 60-69 ปี จะได้รับเบี้ยยังชีพ 600 บาท อายุ 70-79 ปี จะได้รับเบี้ยยังชีพ 700 บาท อายุ 80-89 ปี จะได้รับเบี้ยยังชีพ 800 บาท และอายุ 90 ปีขึ้นไป จะได้รับเบี้ยยังชีพ 1,000 บาท

ปัจจุบัน การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแบบขั้นบันไดนี้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักอยู่ 3 หน่วยงาน กล่าวคือ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา โดยมีระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2552 เป็นแนวปฏิบัติ

2. วัตถุประสงค์ของการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

2.1 เพื่อเป็นการกระจายบริการของรัฐให้แก่ผู้สูงอายุที่เดือดร้อนในชุมชน

2.2 เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้สูงอายุว่ารัฐไม่ได้ทอดทิ้ง แต่พยายามให้ความช่วยเหลือและยังเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ

2.3 เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน โดยไม่ต้องเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์ของรัฐ ซึ่งเป็นทางเลือกสุดท้ายสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากการเข้าอยู่ในสถานสงเคราะห์เป็นการแยกผู้สูงอายุออกจากครอบครัว และชุมชน อีกทั้งเพื่อประหยัดงบประมาณของรัฐ เนื่องจากค่าใช้จ่ายต่อหัวของผู้สูงอายุในการเข้าอยู่ในสถานสงเคราะห์ตกปีละ 13,236 ต่อคน

3. ประโยชน์ของการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

3.1 ด้านเศรษฐกิจ ทำให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตช่วงสุดท้ายอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุขตามสมควรแก่สภาพ อันเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้มีมาตรฐานสูงขึ้น ได้รับการตอบสนองความต้องการด้านปัจจัย 4 และถือเป็นการกระจายรายได้ไปสู่ประชากรที่สมควรได้รับการช่วยเหลือในบั้นปลายชีวิต

3.2 ด้านสังคม เป็นกิจกรรมที่ปลูกจิตสำนึกของชุมชนที่มีผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งได้ร่วมกันป้องกันแก้ไขปัญหาของชุมชนไม่ทอดทิ้งผู้สูงอายุในชุมชน และเป็นการใช้ชุมชนเป็นฐานในการให้บริการโดยคณะกรรมการระดับท้องถิ่นจะเป็นผู้พิจารณาถ่วงคัดเลือกผู้ที่สมควรได้รับการช่วยเหลือตลอดจนเป็นการสกัดกั้นปัญหาของผู้สูงอายุที่จะเกิดขึ้นจนไม่สามารถแก้ไขได้และต้องแยกผู้สูงอายุออกจากชุมชนมาอยู่ในสถานสงเคราะห์

3.3 ด้านจิตใจ ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกมั่นคงทางจิตใจ รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ตลอดจนเป็นที่พึ่งของบุตรหลานและครอบครัว

4. การดำเนินการด้านเบี้ยยังชีพตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยหลักเกณฑ์ การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2552

ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2552 (ราชกิจจานุเบกษา, 2552) ได้กำหนดหลักเกณฑ์เพื่อเป็นแนว ทางการดำเนินการด้านเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุไว้ดังนี้

4.1 คุณสมบัติของผู้มีสิทธิจะได้รับเบี้ยยังชีพ

ข้อ 6 ผู้มีสิทธิจะได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติและไม่มี ลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (1) มีสัญชาติไทย
- (2) มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามทะเบียนบ้าน
- (3) มีอายุหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป ซึ่งได้ลงทะเบียน และยื่นคำขอรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- (4) ไม่เป็นผู้ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ผู้รับเงินบำนาญ เบี้ยหวัด บำนาญพิเศษ หรือเงินอื่นใดในลักษณะเดียวกัน ผู้สูงอายุที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ของรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ได้รับเงินเดือน ค่าตอบแทน รายได้ประจำ หรือผลประโยชน์ตอบแทนอย่างอื่นที่รัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดให้เป็นประจำแก่ผู้พิการและผู้ป่วยเอดส์ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548

4.2 ขั้นตอนการยื่นคำขอ

ข้อ 7 ภายในเดือนพฤศจิกายนของทุกปีให้ผู้ที่จะมีอายุครบหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปในปีงบประมาณถัดไปลงทะเบียนและยื่นคำขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุด้วยตนเองต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตนมีภูมิลำเนา ณ สำนักงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือสถานที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนด โดยมีหลักฐานดังนี้

- (1) บัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรอื่นที่ออกโดยหน่วยงานของรัฐที่มีรูปถ่ายพร้อมสำเนา
- (2) ทะเบียนบ้านพร้อมสำเนา

(3) สมุดบัญชีเงินฝากธนาคารพร้อมสำเนา สำหรับกรณีและผู้ขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุประสงค์ขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุผ่านธนาคาร

ในกรณีที่มีความจำเป็นผู้สูงอายุที่ไม่สามารถมาลงทะเบียนด้วยตนเองได้ตามวรรคหนึ่งอาจมอบอำนาจเป็นลายลักษณ์อักษรให้ผู้อื่นเป็นผู้ยื่นคำขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแทนก็ได้

ข้อ 7/1 ในกรณีผู้สูงอายุที่ได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปีงบประมาณที่ผ่านมา ให้ถือว่าเป็นผู้ได้ลงทะเบียนและยื่นคำขอรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุตามระเบียบแล้ว

ข้อ 8 ในกรณีผู้สูงอายุที่มีสิทธิได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหนึ่งย้ายภูมิลำเนาไปอยู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เคยจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเดิมยังคงจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจนกว่าจะสิ้นสุดปีงบประมาณนั้น หากมีความประสงค์จะรับเบี้ยยังชีพกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งใหม่ต้องไปลงทะเบียนเพื่อขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งใหม่ก่อนสิ้นปีงบประมาณ

4.3 การจัดทำทะเบียนและประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิรับเบี้ยยังชีพ

ข้อ 9 ภายในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ให้จังหวัดแจ้งรายชื่อผู้สูงอายุที่มีสิทธิได้รับเงินสงเคราะห์ตามแบบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดไปยังกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการขอตั้งงบประมาณในปีงบประมาณถัดไป

ข้อ 10 ภายในเดือนตุลาคมของทุกปี ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการตรวจสอบสถานะของผู้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและให้ผู้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแสดงการดำรงชีวิตอยู่ต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตนรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ โดยจะแสดงด้วยตนเองหรือให้มีการรับรองของนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นก็ได้

4.4 การจัดตั้งงบประมาณและวิธีการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

ข้อ 11 การตั้งงบประมาณและวิธีการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

ข้อ 12 การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้จ่ายในอัตราเดือนละห้าร้อยบาทหรือตามมติคณะรัฐมนตรี

ข้อ 13 การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้แก่ผู้มีสิทธิตามระเบียบนี้ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจ่ายเป็นเงินสด หรือโอนเข้าบัญชีเงินฝากธนาคารในนามผู้มีสิทธิได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ หรือในนามบุคคลที่มอบอำนาจเป็นหนังสือจากผู้มีสิทธิได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นรายเดือนภายในวันที่ 10 ของทุกเดือน

ในการจ่ายเงินให้แก่ผู้รับมอบอำนาจต้องตรวจสอบจนแน่ใจว่าเป็นบุคคลเดียวกับผู้ที่ได้รับมอบอำนาจและต้องได้รับการยืนยันว่าผู้มีสิทธิได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุยังมีชีวิตอยู่

การโอนเงินเข้าบัญชีเงินฝากธนาคารให้เป็นไปตามที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดหรือตามที่ตกลงกันเป็นอย่างอื่น

4.5 การระงับการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพ

ข้อ 14 สิทธิของผู้ได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุตามระเบียบนี้สิ้นสุดลงในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) ตาย
- (2) ขาดคุณสมบัติตามข้อ 6
- (3) แจ้งสละสิทธิการขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นหนังสือต่อองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตนมีสิทธิได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

กรณีสิทธิได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุดังกล่าวสิ้นสุดลงตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ สั่งระงับการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุสำหรับบุคคลดังกล่าวทันที

ข้อ 15 กรณีผู้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุตาย ให้นายทะเบียนอำเภอ หรือนายทะเบียนท้องถิ่นแจ้งการตายต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ผู้ตายมีชื่อในทะเบียนภายในเจ็ดวัน นับแต่วันที่นายทะเบียนอำเภอ หรือนายทะเบียนท้องถิ่นได้รับแจ้งการตายและให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ผู้ตายมีชื่อในทะเบียนนั้น แจ้งแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุตามข้อ 8 ต่อไป

ข้อ 16 ภายใต้บังคับข้อ 8 กรณีผู้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขาดคุณสมบัติตามข้อ 14 (2) ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปิดประกาศไว้โดยเปิดเผย ณ สำนักงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือสถานที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน

หากไม่มีผู้คัดค้านให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเสนอรายชื่อผู้ขาดคุณสมบัติต่อผู้บริหารท้องถิ่นเพื่อส่งออกรายชื่อ และระงับการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุทันทีในกรณีที่มีการคัดค้านให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ชัดเจนแล้วรายงานผู้บริหารท้องถิ่นเพื่อพิจารณาดำเนินการตามสมควรแก่กรณีต่อไป

บริบทเทศบาลเมืองมหาสารคาม

การศึกษาบริบทเทศบาลเมืองมหาสารคาม เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานของทางราชการเป็นหลัก โดยเอกสารสำคัญที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลบริบท ได้แก่ แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ.2557-2559) เทศบาลเมืองมหาสารคาม และข้อมูลจากเว็บไซต์ของเทศบาลเมืองมหาสารคาม (www.mahasarakhamcity.org) ซึ่งมีประเด็นและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับบริบทเมืองมหาสารคาม ดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมาของเทศบาลเมืองมหาสารคาม

ท้องถื่นเทศบาลเมืองมหาสารคาม ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น เทศบาลเมืองมหาสารคาม เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2479 มีคณะเทศมนตรีชุดแรก เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2480 โดยนายบุญช่วย อัตถากร เป็นนายกเทศมนตรี สำนักงานเทศบาลเมืองมหาสารคาม ระยะเวลาแรกได้อาศัยสถานที่สโมสรเสื่อป่า เป็นที่ทำการของ สำนักงานเทศบาลเมืองมหาสารคาม จนถึง พ.ศ. 2483 จึงย้ายไปอยู่สุขศาลา อำเภอเมืองมหาสารคาม เป็นเวลา 5 ปีเศษ แล้วย้ายสำนักงานมาอยู่ชั้นบนตึกแถว 2 ชั้น (ปัจจุบันคือบริเวณตลาดสด) จนถึง พ.ศ. 2501 จึงย้ายมาอยู่อาคารหลังใหม่ และต่อมาในปี พ.ศ. 2519 ได้ย้ายสำนักงานไปสร้างในที่ดินซึ่งมีผู้อุทิศให้จำนวน 10 ไร่ เป็นอาคารคอนกรีต 2 ชั้น ดังในปัจจุบันนี้

2. สภาพทั่วไป

2.1 ที่ตั้งและขนาด

เทศบาลเมืองมหาสารคาม ตั้งอยู่ในเขตตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 15 องศา 25 ลิปดา และ 16 องศา 40 ลิปดาเหนือ เส้นแวงที่ 102 องศา 50 ลิปดา และ 103 องศา 30 ลิปดาตะวันออก มีพื้นที่ 24.14 ตารางกิโลเมตร หรือ 15,087.5 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 475 กิโลเมตร โดยทางรถยนต์

2.2 อาณาเขตติดต่อ

เทศบาลเมืองมหาสารคาม มีอาณาเขตติดต่อกับองค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ

ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลแก้ง อำเภอเมืองมหาสารคาม

ทิศใต้ ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลเวียง อำเภอเมืองมหาสารคาม

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลเขวา อำเภอเมืองมหาสารคาม

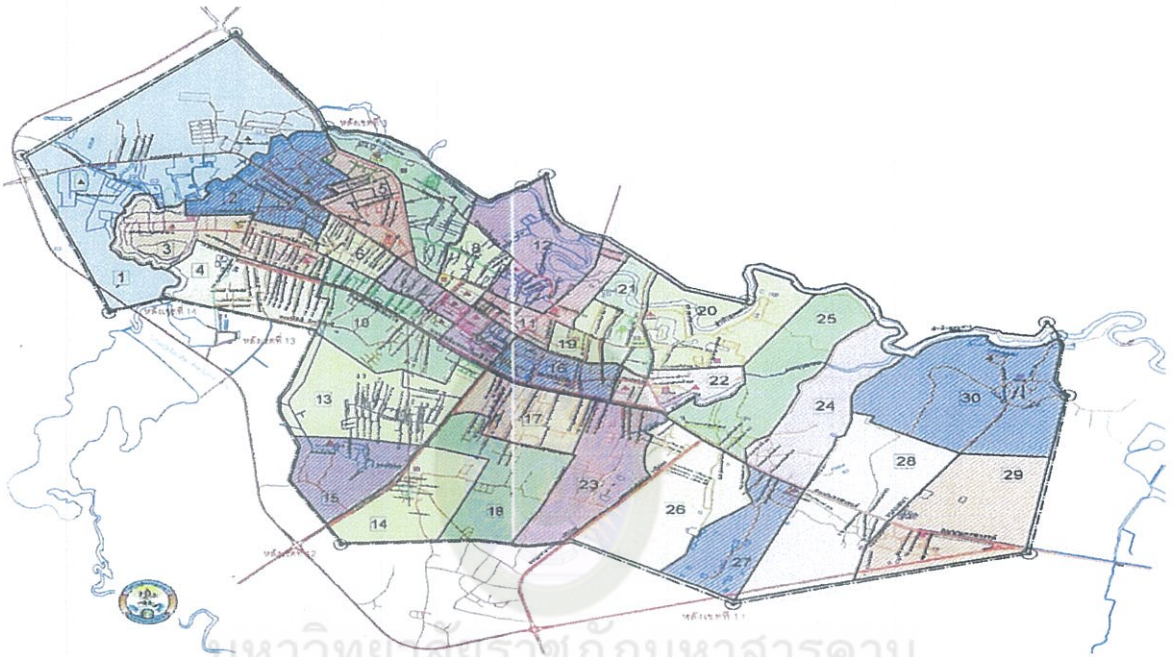
ทิศตะวันตก ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง

มหาสารคาม

3. การเมืองการปกครอง

3.1 การแบ่งเขตการปกครอง

เทศบาลเมืองมหาสารคาม แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 30 ชุมชน โดยอยู่ในความรับผิดชอบของนายกเทศมนตรีเมืองมหาสารคาม มีประธาน และคณะกรรมการชุมชนควบคุมดูแลภายในเขตชุมชนของตนเอง ดังแผนภาพ

1. ชุมชนตักสิลา	11. ชุมชนสามัคคี 1	21. ชุมชนโพธิ์ศรี 2
2. ชุมชนศรีสวัสดิ์ 1	12. ชุมชนสามัคคี 2	22. ชุมชนอภิสิทธิ์ 1
3. ชุมชนศรีสวัสดิ์ 2	13. ชุมชนศรีมหาสารคาม	23. ชุมชนอภิสิทธิ์ 2
4. ชุมชนศรีสวัสดิ์ 3	14. ชุมชนเครือข่าย 1	24. ชุมชนอุทัยทิศ 1
5. ชุมชนปัจฉิมทัศน์ 1	15. ชุมชนเครือข่าย 2	25. ชุมชนอุทัยทิศ 2
6. ชุมชนปัจฉิมทัศน์ 2	16. ชุมชนนาควิชัย 1	26. ชุมชนอุทัยทิศ 3
7. ชุมชนธัญญา 1	17. ชุมชนนาควิชัย 2	27. ชุมชนอุทัยทิศ 4
8. ชุมชนธัญญา 2	18. ชุมชนนาควิชัย 3	28. ชุมชนส่องเหนือ
9. ชุมชนธัญญา 3	19. ชุมชนมหาชัย	29. ชุมชนส่องใต้
10. ชุมชนธัญญา 4	20. ชุมชนโพธิ์ศรี 1	30. ชุมชนบ้านแมต

ภาพที่ 1 แผนที่เทศบาลเมืองมหาสารคาม

3.2 จำนวนครัวเรือนและประชากร

จำนวนครัวเรือนและประชากรในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม แยกตามชุมชน 30

ชุมชน ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนครัวเรือนและประชากรแยกตามชุมชน 30 ชุมชน

ที่	ชุมชน	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากร		รวม
			ชาย	หญิง	
1	ตักสิลา	256	731	818	1,549
2	ศรีสวัสดิ์ 1	332	612	716	1,328
3	ศรีสวัสดิ์ 2	360	1,060	1,285	2,345
4	ศรีสวัสดิ์ 3	104	466	537	1,003
5	ปัจฉิมทัศน์ 1	352	928	1,541	2,469
6	ปัจฉิมทัศน์ 2	233	588	667	1,255
7	ปัญญา 1	103	807	896	1,703
8	ปัญญา 2	136	589	671	1,260
9	ปัญญา 3	219	513	589	1,102
10	ปัญญา 4	409	854	969	1,823
11	สามัคคี 1	392	650	703	1,353
12	สามัคคี 2	416	782	895	1,677
13	ศรีมหาสารคาม	270	628	1,048	1,676
14	เครือข่าย 1	198	470	490	960
15	เครือข่าย 2	84	219	206	425
16	นาควิชัย 1	516	924	991	1,915
17	นาควิชัย 2	98	893	945	1,838
18	นาควิชัย 3	88	526	597	1,123
19	มหาชัย	228	448	548	996
20	โพธิ์ศรี 1	243	695	752	1,447
21	โพธิ์ศรี 2	129	715	759	1,474
22	อภิสิทธิ์ 1	118	434	488	922
23	อภิสิทธิ์ 2	195	633	689	1,322

ที่	ชุมชน	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากร		รวม
			ชาย	หญิง	
24	อุทัยทิศ 1	230	485	538	1,023
25	อุทัยทิศ 2	245	562	617	1,179
26	อุทัยทิศ 3	216	591	642	1,233
27	อุทัยทิศ 4	131	243	318	561
28	ส่องเหนือ	236	572	608	1,180
29	ส่องใต้	154	551	607	1,158
30	บ้านแมด	184	414	432	846
รวม		6,875	18,583	21,562	40,145

ที่มา : กองสวัสดิการสังคมและกองทะเบียนราษฎรและบัตรประจำตัวประชาชน
เทศบาลเมืองมหาสารคาม ข้อมูล ณ เดือน พฤษภาคม 2556

3.3 การปกครองรูปแบบเทศบาล

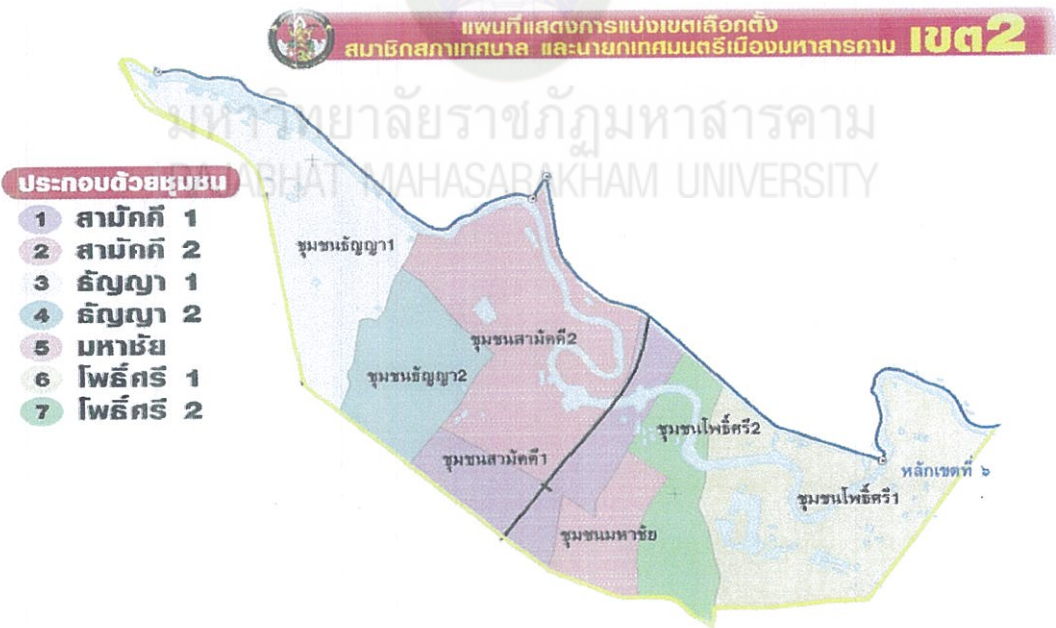
เมืองมหาสารคามมีการปกครองรูปแบบเทศบาลโดยองค์กรเทศบาล เป็นรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง ประกอบด้วยสภาเทศบาลและนายกเทศมนตรี ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนในท้องถิ่น โดยสภาเทศบาลเมืองมหาสารคามทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติมีจำนวน 18 คน และมีนายกเทศมนตรีเป็นฝ่ายบริหาร

3.4 การแบ่งเขตการเลือกตั้ง

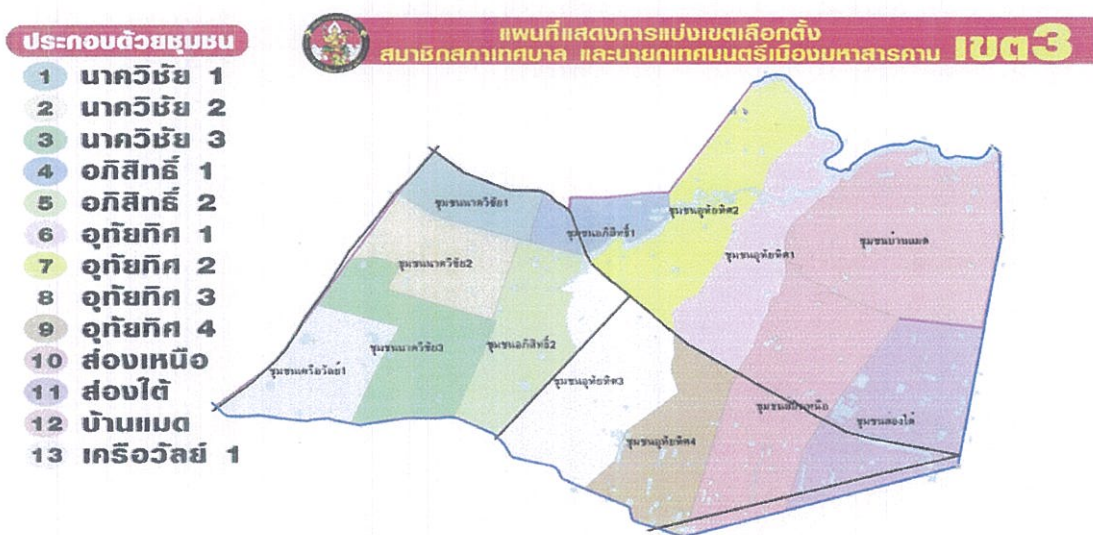
เทศบาลเมืองมหาสารคาม แบ่งเขตการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลและนายกเทศมนตรีเมืองมหาสารคามออกเป็น 3 เขต จากเขตการปกครอง 30 ชุมชน ดังนี้

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงการแบ่งเขตเลือกตั้ง เขต 2

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงการแบ่งเขตเลือกตั้ง เขต 2

ภาพที่ 4 แผนที่แสดงการแบ่งเขตเลือกตั้ง เขต 3

3.5 การบริหารกิจการเทศบาล

การบริหารกิจการเทศบาลชุดปัจจุบัน ประกอบด้วย

สภาเทศบาล สภาเทศบาลประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรง และ อยู่ในตำแหน่งวาระละ 4 ปี สภาเทศบาลมีประธานสภา 1 คน และรองประธานสภา 1 คน โดยมี ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งมาจากสมาชิกสภาเทศบาลตามมติของสภาเทศบาล

สมาชิกสภาเทศบาลเมืองมหาสารคาม มีจำนวน 18 คน ดังนี้

(1) นายถนอม รัตน์มุลตรี	ประธานสภาเทศบาล
(2) นายธงชัย ใหม่คามิ	รองประธานสภาเทศบาล
(3) นายกิตติศักดิ์ นาคะพงษ์	สมาชิกสภาเทศบาล
(4) นายบุญเรือง แสนผุ	สมาชิกสภาเทศบาล
(5) นางวิมาลา จงรักษ์	สมาชิกสภาเทศบาล
(6) นางบุญประเสริฐ พลภักดี	สมาชิกสภาเทศบาล
(7) นางสุภาพร ทองสุริชัยศรี	สมาชิกสภาเทศบาล
(8) นายชัยเศรษฐ ฝ้ายคุณวงษ์	สมาชิกสภาเทศบาล
(9) นายสุทัศน์ ไชยบุญ	สมาชิกสภาเทศบาล
(10) นายบัณฑิตย์ สาคะรังค์	สมาชิกสภาเทศบาล
(11) นายสุรชัย ชูปฏิบัติ	สมาชิกสภาเทศบาล
(12) นายปรีดา รินทะรีก	สมาชิกสภาเทศบาล

(13) นายพยงค์ ทัพเจริญ	สมาชิกสภาเทศบาล
(14) นายวศิลป์ อินทร	สมาชิกสภาเทศบาล
(15) นายสังคม คำอินทร์	สมาชิกสภาเทศบาล
(16) นายสมศักดิ์ รักษาพงษ์	สมาชิกสภาเทศบาล
(17) นายสุรชัย ชมพูนุช	สมาชิกสภาเทศบาล
(18) นายอำนาจ ทะนนศรี	สมาชิกสภาเทศบาล

อำนาจหน้าที่ของสภาเทศบาลเมืองมหาสารคาม คือ

1. มีอำนาจในการตราเทศบัญญัติ โดยหาหน้าที่ก่ลั่นกรองและอนุมัติเทศบัญญัติต่าง ๆ ว่าควรบังคับใช้ในเขตเทศบาลหรือไม่อย่างไร และเทศบัญญัติดังกล่าวจะต้องไม่ขัดแย้งต่อกฎหมาย

2. มีอำนาจในการตรวจสอบและถ่วงดุลการทางานของฝ่ายบริหารให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นไปตามระเบียบแบบแผนและนโยบายที่กำหนดไว้ โดยมีมาตรการควบคุม คือ การตั้งกระทู้ถามฝ่ายบริหาร การตรวจสอบการทางานโดยคณะกรรมการสามัญ และวิสามัญของสภาเทศบาล

3. มีอำนาจในการเลือกสมาชิกสภาเทศบาล ตั้งเป็นคณะกรรมการสามัญและมีอำนาจเลือกบุคคลที่เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิก เป็นคณะกรรมการวิสามัญของสภาเทศบาลเพื่อกระทำการกิจการหรือพิจารณาการสอบสวนหรือศึกษาเรื่องใด ๆ อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของสภาเทศบาลแล้ว รายงานสภาเทศบาล

คณะผู้บริหาร ประกอบด้วย นายกเทศมนตรีมาจากการเลือกตั้งโดยตรงและรองนายกเทศมนตรี จำนวน 3 คน ที่ปรึกษานายกเทศมนตรี จำนวน 1 คน และเลขานุการนายกเทศมนตรี จำนวน 2 คน ซึ่งมาจากนายกเทศมนตรีแต่งตั้ง

คณะผู้บริหารเทศบาลเมืองมหาสารคาม มีดังนี้

(1) นายแพทย์กิตติศักดิ์ คณาสวัสดิ์	นายกเทศมนตรี
(2) นายวัลลภ วรรณประเถว	รองนายกเทศมนตรี
(3) นายไมตรี พรหมดา	รองนายกเทศมนตรี
(4) ผศ.ดร.สุรทิน นาราภิรมย์	รองนายกเทศมนตรี
(5) นางจันทร์ดี เจริญศิริ	เลขานุการนายกเทศมนตรี
(6) นายวิทยา ญาณสิทธิ์	เลขานุการนายกเทศมนตรี
(7) นายบุญเจริญ แก้วบุตรดา	ที่ปรึกษานายกเทศมนตรี
(8) ผศ.เรืองยศ จันทรสามารถ	ที่ปรึกษา กิตติศักดิ์นายกเทศมนตรี
(9) นายอิทธิศักดิ์ บุญพิคำ	ที่ปรึกษา กิตติศักดิ์ด้านกฎหมาย

อำนาจหน้าที่ของนายกเทศมนตรี มีดังนี้คือ

(1) กำหนดนโยบาย โดยไม่ขัดต่อกฎหมาย และรับผิดชอบในการบริหารราชการของเทศบาลให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ เทศบัญญัติ และนโยบาย

(2) สั่ง อนุญาต และอนุมัติเกี่ยวกับราชการของเทศบาล

(3) แต่งตั้งและถอดถอนรองนายกเทศมนตรี ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีและเลขานุการเทศมนตรี

(4) วางระเบียบเพื่อให้งานของเทศบาลเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

(5) รักษาการให้เป็นไปตามเทศบัญญัติ

(6) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติ และกฎหมาย

อื่น

3.6 ภารกิจและอำนาจหน้าที่ของเทศบาลเมืองมหาสารคาม

เทศบาลเมืองมหาสารคาม เป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่น มีบทบาทและหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น โดยมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ดังนี้

(1) รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

(2) ให้มีและบำรุงทางบกและทางน้ำ

(3) รักษาความสะอาดของถนนหรือทางเดินและที่สาธารณะรวมทั้งการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

(4) ป้องกันและระงับโรคติดต่อ

(5) ให้มีเครื่องใช้ในการดับเพลิง

(6) ให้ราษฎรได้รับการศึกษาอบรม

(7) ให้ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ

(8) บำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของ

ท้องถิ่น

(9) หน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของเทศบาล กล่าวคือ ให้มีน้ำสะอาดหรือการประปา ให้มีโรงฆ่าสัตว์ ให้มีและบำรุงสถานที่ทำการพิทักษ์และรักษาคนเจ็บไข้ ให้มีและบำรุงทางระบายน้ำ ให้มีและบำรุงส้วมสาธารณะ ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น ให้มีการดำเนินกิจการโรงรับจานาหรือสถานสินเชื่อท้องถิ่น

นอกจากนี้พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ดังนี้

- (1) การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง
- (2) การจัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ
- (3) การจัดให้มีและควบคุมตลาด ท่าเทียบเรือ ท่าข้าม และที่จอดรถ
- (4) การสาธารณสุขโรคและการก่อสร้างอื่น ๆ
- (5) การสาธารณสุขการ
- (6) การส่งเสริม การฝึก และประกอบอาชีพ
- (7) การพาณิชย์ และการส่งเสริมการลงทุน
- (8) การส่งเสริมการท่องเที่ยว
- (9) การจัดการศึกษา
- (10) การสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชราและ

ผู้ด้อยโอกาส

- (11) การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมของ

ท้องถิ่น

- (12) การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัดและการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย
- (13) การจัดให้มีและบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
- (14) การส่งเสริมกีฬา
- (15) การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาคและสิทธิเสรีภาพของประชาชน
- (16) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น
- (17) การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง
- (18) การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และน้ำเสีย
- (19) การสาธารณสุข การอนามัยครอบครัว และการรักษาพยาบาล
- (20) การจัดให้มีและควบคุมสุสาน และฌาปนสถาน
- (21) การควบคุมการเลี้ยงสัตว์
- (22) การจัดให้มีและควบคุมการฆ่าสัตว์
- (23) การรักษาความปลอดภัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการอนามัย โรง

มหรสพ และสาธารณสถานอื่น ๆ

- (24) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- (25) การผังเมือง
- (26) การขนส่งและการวิศวกรรมจราจร
- (27) การดูแลรักษาที่สาธารณะ

(28) การควบคุมอาคาร

(29) การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(30) การรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมและสนับสนุนการ

ป้องกัน และรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

(31) กิจกรรมอื่นใดที่เป็นผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด นอกจากหน้าที่ที่เทศบาลต้องทำในเขตเทศบาลแล้ว อาจทำกิจการนอกเขตเทศบาล หรือกระทำการร่วมกับบุคคลอื่น โดยกิจการนั้นจำเป็นต้องทำและเป็นการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการที่ดำเนิน ตามอำนาจหน้าที่ภายในเขตเทศบาล ทั้งนี้ ต้องได้รับความยินยอมจากสภาเทศบาล สภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด สภาองค์การบริหารท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องและได้รับอนุมัติจากกระทรวงมหาดไทย นอกจากนั้นเทศบาลยังมีอำนาจตราเทศบัญญัติ โดยไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย และมีบทลงโทษปรับ ผู้ละเมิดไว้ด้วยก็ได้ แต่ห้ามมิให้เกินหนึ่งพันบาทในการดำเนินการดังกล่าว

3.7 โครงสร้างและบุคลากรในการบริหารงานของเทศบาลเมืองมหาสารคาม

เทศบาลเมืองมหาสารคามแบ่งส่วนการบริหารออกเป็น 10 ส่วนและ 1 หน่วยงานเทศพาณิชย์ ได้แก่

3.7.1 สำนักปลัดเทศบาล

3.7.2 สำนักการช่าง

3.7.3 สำนักการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม

3.7.4 กองคลัง

3.7.5 กองการศึกษา

3.7.6 กองวิชาการและแผนงาน

3.7.7 กองสวัสดิการสังคม

3.7.8 กองทะเบียนราษฎรและบัตรประจำตัวประชาชน

3.7.9 กองกิจการสภา

3.7.10 หน่วยตรวจสอบภายใน

3.7.11 สถานธนานุบาล

4 ข้อมูลผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพของเทศบาลเมืองมหาสารคาม

การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองมหาสารคาม ถือเป็นภารกิจที่สำคัญ ภายใต้นโยบายของรัฐบาล และเป็นอำนาจหน้าที่ด้านหนึ่งที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในปี พ.ศ. 2557 เทศบาลได้จ่ายเบี้ยยังชีพให้กับผู้สูงอายุใน 30 ชุมชน จำนวนทั้งหมด 3,438 คน โดยแบ่งเป็น 4 ช่วงอายุ หรือแบบขั้นบันได ได้แก่ ช่วงอายุ 60-69 ปี อายุ 70-79 ปี อายุ 90 ปีขึ้นไป รายละเอียดดังตาราง

ตารางที่ 2 จำนวนผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพของเทศบาลเมืองมหาสารคาม

ลำดับที่	ชุมชน	อายุ 60-69 ปี	อายุ 70-79 ปี	อายุ 80-89 ปี	อายุ 90 ปี ขึ้นไป	รวม
1	ตักสิลา	30	18	7	1	56
2	ศรีสวัสดิ์ 1	71	35	17	4	127
3	ศรีสวัสดิ์ 2	112	59	13	3	187
4	ศรีสวัสดิ์ 3	43	25	7	0	75
5	ปัจฉิมทัศน์ 1	72	49	18	1	140
6	ปัจฉิมทัศน์ 2	67	37	14	2	120
7	ศรีมหาสารคาม	51	26	12	1	90
8	เครือข่าย 1	71	44	13	1	129
9	เครือข่าย 2	25	9	5	1	40
10	สามัคคี 1	82	54	12	2	150
11	สามัคคี 2	88	67	21	4	180
12	มหาชัย	74	51	22	3	150
13	ัญญา 1	71	56	17	2	146
14	ัญญา 2	54	41	15	3	113
15	ัญญา 3	38	27	22	1	88
16	ัญญา 4	46	52	16	1	115
17	อภิสิทธิ์ 1	48	45	11	2	106

ลำดับที่	ชุมชน	อายุ 60-69 ปี	อายุ 70-79 ปี	อายุ 80-89 ปี	อายุ 90 ปี ขึ้นไป	รวม
18	อภิสิทธิ์ 2	64	36	9	1	110
19	โพธิ์ศรี 1	58	47	13	4	122
20	โพธิ์ศรี 2	60	41	10	3	114
21	นาควิชัย 1	98	66	21	3	188
22	นาควิชัย 2	53	45	12	0	110
23	นาควิชัย 3	46	17	2	1	66
24	ส่องใต้	78	34	13	0	125
25	ส่องเหนือ	73	44	17	0	134
26	อุทัยทิศ 1	63	29	8	0	100
27	อุทัยทิศ 2	78	46	7	2	133
28	อุทัยทิศ 3	47	30	9	1	87
29	อุทัยทิศ 4	36	18	4	0	58
30	บ้านแมด	44	27	8	0	79
รวมทั้งสิ้น		1,841	1,176	374	47	3,438

ที่มา : เทศบาลเมืองมหาสารคาม (ข้อมูล ณ เดือน พฤษภาคม 2557)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อภิชาติ ผลเรือง (2537) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เป็นการศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพ พบว่า บทบาทและการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาสังคมก่อนและหลังปี 2525 ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) บทบาทในการขัดเกลาทางสังคม ทั้งก่อนและหลังปี 2525 ผู้สูงอายุมีบทบาทในการขัดเกลาทางสังคมในระดับน้อย หลังปี 2525 มีบทบาทน้อยลง 2) บทบาทในการเป็นผู้นำทางศาสนา และวัฒนธรรม ก่อนปี 2525 ผู้สูงอายุมีบทบาทในการเป็นผู้นำทางศาสนาและวัฒนธรรมในระดับมาก กับน้อย ใกล้เคียงกัน หลังปี 2525 มีบทบาทอยู่ในระดับน้อยและลดลงเล็กน้อยจากก่อนปี 2525 3) บทบาทในการดูแลสุขภาพ พบว่า ก่อนปี 2525 ผู้สูงอายุมีบทบาทในการดูแลสุขภาพอยู่ในระดับมาก

หลังปี 2525 มีบทบาทในระดับน้อย และลดลงเล็กน้อยจากก่อนปี 2525 4) บทบาทในการพัฒนาสังคมภาพรวมโดยไม่แยกพิจารณาเฉพาะด้าน พบว่า ทั้งช่วงก่อนและหลังปี 2525 ผู้สูงอายุมีบทบาทในการพัฒนาสังคมอยู่ในระดับมากกับน้อยใกล้เคียงกัน หลังปี 2525 มีบทบาทลดลงจากก่อนปี 2525 เพียงเล็กน้อยหรือแทบจะไม่แตกต่างกัน

ระพีพรรณ คำหอม (2547) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการบริการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตชนบททั่วประเทศ ผลการศึกษา พบว่า ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุเขตชนบท เพศหญิงมากกว่าเพศชาย อยู่ในวัยผู้สูงอายุตอนต้นอายุระหว่าง 60-69 ปี โดยผู้สูงอายุมีอายุระหว่าง 60-74 ปี พบมากที่สุด ในภาคกลาง รองลงมาคือเป็นวัยคนชราอายุระหว่าง 75-90 ปี และเป็นวัยคนชราอายุ 90 ปี ขึ้นไป พบมากที่สุด ในภาคใต้ สถานภาพสมรสผู้สูงอายุในเขตชนบทยังอยู่กับคู่สมรส ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาและไม่ได้เรียนหนังสือ ผู้สูงอายุในภาคใต้ไม่ได้เรียนมากที่สุด ขณะที่อีก 3 ภาคจะจบการศึกษาระดับประถมศึกษา

ด้านการดูแลตนเอง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีสุขภาพแข็งแรง ด้านการออกกำลังกายพบว่าผู้สูงอายุจำนวนมากที่ไม่เคยออกกำลังกายหรือมีการออกกำลังกายนาน ๆ ครั้ง ผู้สูงอายุมีโรคประจำตัวที่สำคัญคือโรคปวดเมื่อย อ่อนเพลีย ผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปัญหาโรคสายตา ผู้สูงอายุภาคเหนือมีปัญหาโรคข้อเสื่อม โรคความดันโลหิตพบมากในภาคกลางและปริมณฑล ข้อสังเกตจากการวิจัยคุณภาพพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีปัญหาฟันหน้าและฟันล่างไม่มี ไม่นิยมใส่ฟันปลอมและมีปัญหาในการเคี้ยวอาหาร ซึ่งผู้สูงอายุเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ ไม่ได้สนใจดูแลสุขภาพฟันผู้สูงอายุภาคเหนือมีปัญหาโรคฟันมากกว่าภาคอื่น ๆ สำหรับการตรวจสอบสุขภาพพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้ตรวจสุขภาพ การดูแลตนเองเมื่อเจ็บป่วยคือไปรับบริการที่สถานีนามัยและโรงพยาบาล

ด้านความต้องการพื้นฐาน ด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการระดับปานกลางค่อนข้างสูง คือ ต้องการคนดูแลยามเจ็บป่วย ต้องการการยอมรับจากครอบครัว การได้รับอาหารที่เหมาะสม ความต้องการด้านเศรษฐกิจคือ ต้องการมีงานทำและมีรายได้เป็นของตนเอง ความต้องการด้านสังคมคือ การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาต้องการมีเพื่อนและการทำประโยชน์ต่อชุมชน เมื่อจำแนกรายภาคพบว่า ผู้สูงอายุในภาคเหนือมีความต้องการพื้นฐานมากกว่าภาคอื่น ทั้งเสื้อผ้าอาหารและที่อยู่อาศัย ส่วนความต้องการด้านจิตใจคนดูแลยามเจ็บป่วยและการยอมรับจากครอบครัวผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความต้องการด้านจิตใจเฉลี่ยสูงกว่าภาคอื่น ๆ ผู้สูงอายุที่มีรายได้ มีความมั่นคงในชีวิตมีความต้องการด้านสังคมสูง ต้องการทำกิจกรรมต่าง ๆ ยกเว้นผู้สูงอายุที่ยากจน ขาดแคลน มีความต้องการด้านเศรษฐกิจเฉพาะรายได้เพียงอย่างเดียวและมีความต้องการร่วมกิจกรรมทางสังคมน้อยมาก

สุกัญญา วชิรเพชรปราชญ์ (2553) ได้ศึกษาบทบาทผู้สูงอายุที่อยู่กับครอบครัวอย่างมีความสุขในชุมชนกึ่งเมือง ของจังหวัดนครราชสีมา ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายบริบท

และลักษณะครอบครัวของผู้สูงอายุในชุมชนกิ่งเมือง ศึกษาการให้ความหมายของคำว่าผู้สูงอายุและ สุขภาวะของผู้สูงอายุ ศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุ ครอบครัวและชุมชนเพื่อการอยู่อย่างเป็นสุขของ ผู้สูงอายุ และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของตนเอง ครอบครัว และชุมชนเพื่อให้ผู้สูงอายุอยู่อย่างมี ความสุข ผู้ร่วมโครงการวิจัย คือ ผู้สูงอายุจำนวน 46 คน จาก 40 ครอบครัว สมาชิกในครอบครัวของ ผู้สูงอายุจำนวน 39 คน สมาชิกในชุมชนจำนวน 34 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไป การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิง ปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผลวิจัยพบว่า ผู้ ร่วมโครงการวิจัยส่วนใหญ่ (95.65%) มีอายุระหว่าง 60 -79 ปี เป็นเพศหญิง (73.91%) อาศัยอยู่ใน ชุมชนกิ่งเมืองที่อยู่กันอย่างหนาแน่นระหว่างรอยต่อของเขตเทศบาลตำบล ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่อายุมาก แล้วแต่ยังสามารถประกอบภารกิจประจำวันได้ ผู้สูงอายุที่อยู่กับครอบครัวอย่างมีความสุขต้องสามารถ แสดงบทบาทในการดูแลสุขภาพตนเอง ดูแลตนเองด้านจิตใจและจิตวิญญาณ เลี้ยงดูหลาน และมี บทบาทในชุมชน ครอบครัวและชุมชนมีบทบาทในการดูแลผู้สูงอายุ 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ สิ่งที่มีผลต่อการแสดงบทบาทของผู้สูงอายุ คือ ด้านภูมิหลัง ด้านครอบครัว และ ด้านชุมชน การแสดงบทบาทที่เหมาะสมของผู้สูงอายุ ครอบครัวและชุมชนเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ ผู้สูงอายุมีความสุข บุคลากรที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนให้ผู้สูงอายุ ครอบครัว และชุมชน มีส่วนร่วมใน การทำกิจกรรมของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง

กฤตศิลป์ อินทชัย (2551) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง บทบาทผู้สูงอายุตำบลฟ้าฮ่ามต่อการ พัฒนาท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นอยู่ใน เกณฑ์ที่ดีโดยเฉพาะการใช้สิทธิชักชวนผู้อื่นในการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ปัญหาอุปสรรคการแสดงบทบาทและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของผู้สูงอายุที่ สำคัญคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในการร่วมกันพัฒนาท้องถิ่น โดยจะดำเนินการจะจัดกิจกรรมเอง อีกทั้งไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารในเรื่องต่าง ๆ ให้ได้ รับทราบ ประกอบกับผู้สูงอายุบางส่วนไม่ค่อยมีเวลาเข้าร่วมประชุมในการพัฒนาท้องถิ่น และ ปัจจัยที่มีผลต่อการแสดงบทบาทของผู้สูงอายุ ต่อการพัฒนาท้องถิ่นคือปัจจัยเรื่องการไม่มีเวลาที่จะ เข้าร่วมทำกิจกรรม สุขภาพของผู้สูงอายุ การไม่มีประสบการณ์ร่วมกับท้องถิ่น ไม่มีตำแหน่งหน้าที่ใน ชุมชน และโอกาสที่จะร่วมทำกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่นมีน้อย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความ ใกล้ชิดและมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ดังนั้น ควรจะมีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ ได้แสดง บทบาทไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ โดยเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมทุก ขั้นตอน นอกจากนั้นยังต้องส่งเสริมให้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาหรือบริหาร ท้องถิ่นด้วย

นพพรณพร อุทโธ (2552) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีบทบาทที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประเพณี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงค่าเฉลี่ยบทบาทจากมากไปหาน้อย คือ บทบาทด้านศาสนา บทบาทด้านวัฒนธรรมประเพณี บทบาทด้านการพัฒนาชุมชน และบทบาทด้านการศึกษา บทบาทของผู้สูงอายุโดยรวมระหว่างเพศชายกับเพศหญิง พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเพศชายมีบทบาทมากกว่าเพศหญิง แต่เมื่อจำแนกตามกลุ่ม คือ กลุ่มข้าราชการบำเหน็จบำนาญจังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มสมาคมผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ และกลุ่มผู้สูงอายุทั่วไปในชุมชนทั้ง 36 แห่ง มีบทบาทแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 คู่ คือ ระหว่างกลุ่มข้าราชการบำเหน็จบำนาญกาฬสินธุ์ กับกลุ่มผู้สูงอายุทั่วไปทั้ง 36 ชุมชน โดยกลุ่มทั่วไปทั้ง 36 ชุมชนมีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนมากกว่ากลุ่มข้าราชการบำเหน็จบำนาญกาฬสินธุ์ และผู้สูงอายุมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติมจากแบบสอบถาม ดังนี้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนน้อยลง ซึ่งอาจเนื่องมาจากการที่ผู้สูงอายุมีปัญหาด้านฐานะทางเศรษฐกิจทำให้การสละกำลังทรัพย์เพื่อการก่อสร้างสาธารณสถานหรือสิ่งก่อสร้างเพื่อชุมชนน้อยลง ผู้สูงอายุที่มีความรู้ความสามารถบางท่านมีอายุมาก สุขภาพไม่แข็งแรง จนเป็นอุปสรรคทำให้ไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชนได้มากเท่าที่ควร ประชากรมีคุณภาพน้อยลง ควรสร้างจิตสำนึกในการช่วยเหลือกันและกัน ตลอดจนการปลูกฝังความเกื้อกูลต่อชุมชน เช่น การรณรงค์รักษาความสะอาด การรักษาความสงบเรียบร้อยในท้องถิ่น เป็นต้น เยาวชนปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกทำให้ไม่สนใจที่จะรับถ่ายทอดความรู้และสภพการณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองจนทำให้ผู้สูงอายุกังวลถึงทิศทางของวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นในอนาคต ชาวคราวด้านไม่ดีของพระสงฆ์ทำให้ผู้สูงอายุบางคนเสื่อมศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาและไม่อยากเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนามากนัก และผู้สูงอายุบางคนมีความคิดสร้างสรรค์ชักชวนเพื่อนฝูงในวัยเดียวกันร่วมกิจกรรมธรรมสังฆไปตามวัดต่าง ๆ แต่ขาดเงินทุนสนับสนุนกิจกรรมจนทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมดังกล่าวได้อย่างต่อเนื่อง

ใจแก้ว วิสายอน (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมด้านสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลเวียงชัย อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมด้านสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลเวียงชัย อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง 4 ด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือ ด้านวัฒนธรรม ประเพณี ด้านการศึกษา ด้านการศาสนาและ ด้านการพัฒนาชุมชน ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมด้านสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลเวียงชัย อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ที่มีเพศ และหมู่บ้านที่อยู่อาศัยแตกต่างกัน พบว่า โดยรวม และรายด้านไม่แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับ .05 และ

ข้อเสนอแนะบทบาทของผู้สูงอายุ ในกิจกรรมด้านสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลเวียงชัย อำเภอ พยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เรียงลำดับจากจำนวนมากไปน้อย มีดังนี้ ผู้สูงอายุควรได้แสดงความคิดเห็นในการพัฒนา ส่วนมากจะถูกกลืน ควรให้โอกาสผู้สูงอายุปฏิบัติงานด้านประเพณีกับคนทุกวัย ควรเชิญผู้สูงอายุสอนนักเรียน เช่น อาชีพต่าง ๆ และการปฏิบัติตนในสังคม ควรเชิญผู้สูงอายุเป็นที่ปรึกษาในโรงเรียน และด้านศาสนา ออบต. ควรสนับสนุนการจัดตั้งชมรม หรือ กลุ่มผู้สูงอายุ ออบต. ควรมีรางวัลพิเศษ หรือมีการเชิดชูเกียรติผู้สูงอายุ ออบต. ควรสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นหลาย ๆ ด้านเพราะผู้สูงอายุมีประสบการณ์

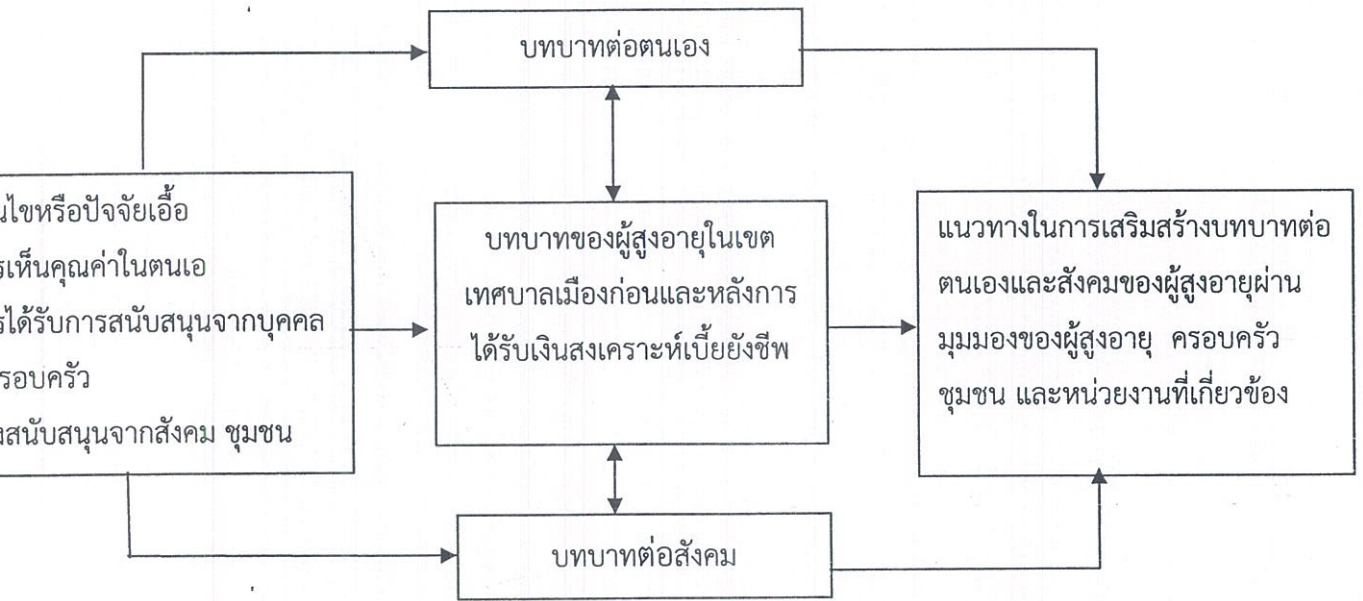
สุริยาภรณ์ อินทรภรณ์มณี (2550) ได้ศึกษาการดูแลตนเองของผู้สูงอายุที่อาศัยเพียงลำพังมีความสำคัญต่อการจัดการชีวิตประจำวันก่อให้เกิดการดำรงชีวิตในสังคมอย่างปกติสุข มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดูแลตนเองของผู้สูงอายุที่อาศัยเพียงลำพัง ในประเด็นการให้ความหมายของการดูแลตนเอง การจัดการในชีวิตประจำวัน และปัญหาหรืออุปสรรคในการดูแลตนเอง ผู้ให้ข้อมูลคัดเลือกตามสะดวกเป็นผู้สูงอายุที่อาศัยเพียงลำพังในเขตเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 12 ราย รวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนตุลาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2549 ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกตามแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เจาะลึก ที่ผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การจัดหมวดหมู่ และเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า การให้ความหมายของการดูแลตนเองของผู้สูงอายุที่อาศัยเพียงลำพังมีสองนัย คือ การใส่ใจดูแลสุขภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจ และการพึ่งพาตนเองรวมทั้งการแสวงหาการช่วยเหลือ การใส่ใจดูแลด้านร่างกายและจิตใจเกิดจากการตระหนักต่อการเปลี่ยนแปลงจากภาวะสูงวัย โดยมีการปฏิบัติกิจกรรมดังนี้ การสังเกตอาการผิดปกติของร่างกาย การเลือกบริโภคอาหาร การออกกำลังกาย การพักผ่อน และการผสมผสานคำสอนของพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต ส่วนความหมายของการพึ่งพาตนเองและการแสวงหาการช่วยเหลือ เกิดจากการยอมรับสภาพของการอยู่เพียงลำพัง และการรับรู้ความสามารถในการทำหน้าที่ของร่างกาย เมื่อไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ผู้สูงอายุจะแสวงหาการช่วยเหลือจากบุคคลใกล้ชิดหรือเพื่อนบ้าน การจัดการในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุที่อาศัยเพียงลำพัง ประกอบด้วย 5 ประเด็น คือ การปรับเปลี่ยนการออกกำลังกาย การจัดการด้านอาหาร การจัดการความเครียด “ทำใจ” การจัดการด้านเศรษฐกิจ “ใช้จ่ายแต่พอควร” และ การวางแผนจัดการกับชีวิตในอนาคต “เตรียมพร้อมให้กับตัวเอง” ส่วนของปัญหาหรืออุปสรรคในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุที่อาศัยเพียงลำพัง คือ ข้อจำกัดการทำหน้าที่ของร่างกายจากโรคเรื้อรัง และการขาดแคลนทรัพยากรเกื้อหนุน ส่งผลให้ผู้สูงอายุไม่สามารถปฏิบัติกิจกรรมการดูแลตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เบญจพร สว่างศรี และเสริมศิริ แต่งาม (2556) ได้ศึกษาการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาระดับการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ

อาเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี และเปรียบเทียบระดับการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ ตามสถานภาพส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตอาเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 382 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลได้แก่แบบสอบถามเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุอาเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรีแบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ อาชีพ การศึกษา และตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ คือค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ระดับการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุโดยภาพรวม ทั้งด้านการป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ และการฟื้นฟูสุขภาพอยู่ในระดับปานกลาง ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60-65 ปี การศึกษาระดับมัธยมศึกษา ประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัวมีระดับการดูแลสุขภาพตนเองสูงสุด ผู้สูงอายุที่เป็นเพศหญิงมีระดับการดูแลสุขภาพตนเองสูงกว่าเพศชาย ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพโสดมีระดับการดูแลสุขภาพตนเองสูงกว่าสถานภาพสมรส

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวิจัยในครั้งนี้ จะใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบาทมาเป็นแนวทางในการศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม โดยมุ่งเน้นศึกษาบทบาทต่อตนเอง และต่อสังคม โดยบทบาทต่อตนเองจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเองทางด้านร่างกายและจิต ในขณะที่แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุและแนวคิดเกี่ยวกับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาว่าผู้สูงอายุก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพจากหน่วยงานภาครัฐในที่นี้ คือ เทศบาลเมืองมหาสารคาม ได้มีบทบาทต่อตนเองและสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง และปัจจัยเอื้อที่หนุนเสริมต่อการแสดงบทบาทบาททั้งต่อตนเองและสังคมผู้สูงอายุมองว่า มีความสำคัญมากน้อยเพียงใด ซึ่งจะทำให้หาแนวทางในการเสริมสร้างบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุผ่านมุมมองของผู้สูงอายุ ครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ภาพที่ 5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกภาพ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus groups) เป็นต้น ซึ่งวิธีดำเนินการวิจัย มีขั้นตอนดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงปริมาณ ได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างไว้ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ที่ได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ จำนวน 3,438 คน จากทั้งหมด 30 ชุมชน (เทศบาลเมืองมหาสารคาม: ข้อมูล ณ เดือน พฤษภาคม 2557)

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ที่ได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ จำนวน 359 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ตามสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1967 อ้างถึงในสุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2546)

$$\text{สูตร} \quad n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

โดยกำหนดให้

n = จำนวนของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

e = ค่าความคาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นสำหรับการศึกษาในครั้งนี้

นี้กำหนดให้ไม่เกิน .05

แทนค่าในสูตรได้ดังนี้

$$n = \frac{3,438}{1 + 3,438 (0.05)^2}$$

$$n = 358.31$$

ปัดเศษเป็น 359 คน

เมื่อแทนค่าในสูตร ได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 359 คน ผู้ศึกษาใช้วิธีการ
สุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ โดยแบ่งจำนวนขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ได้ จำนวน 359 คน ออกเป็น 30
กลุ่ม โดยแบ่งตามจำนวนชุมชนในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ดังนี้

ตัวอย่างการคำนวณกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ

ชุมชนตักสิลา

$$n = \frac{56 \times 359}{3,438}$$

$$= 6 \text{ คน}$$

และผลการคำนวณค่าบลดต่อ ๆ ไป ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

ชุมชน	ประชากร	
	จำนวนผู้นำชุมชน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
ตักสิลา	56	6
ศรีสวัสดิ์ 1	127	13
ศรีสวัสดิ์ 2	187	20
ศรีสวัสดิ์ 3	75	8
ปัจฉิมทัศน์ 1	140	15
ปัจฉิมทัศน์ 2	120	13
ศรีมหาสารคาม	90	9
เครือข่าย 1	129	13
เครือข่าย 2	40	4
สามัคคี 1	150	16
สามัคคี 2	180	19
มหาชัย	150	16
ธัญญา 1	146	15
ธัญญา 2	113	12
ธัญญา 3	88	9
ธัญญา 4	115	12
อภิสิทธิ์ 1	106	11

ชุมชน	ประชากร	
	จำนวนผู้นำชุมชน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
อภิสิทธิ์ 2	110	11
โพธิ์ศรี 1	122	13
โพธิ์ศรี 2	114	12
นาควิชัย 1	188	20
นาควิชัย 2	110	11
นาควิชัย 3	66	7
ส่องใต้	125	13
ส่องเหนือ	134	14
อุทัยทิศ 1	100	10
อุทัยทิศ 2	133	14
อุทัยทิศ 3	87	9
อุทัยทิศ 4	58	6
บ้านแมต	79	8
รวม	3,438	359

เมื่อได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชุมชนแล้ว จะใช้วิธีการเลือกแบบบังเอิญกับกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อนำไปเก็บข้อมูลต่อไป

ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ จะศึกษาจากตัวแทนผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย 60 คน จาก 30 ชุมชน ๆ ละ 2 คน โดยคัดเลือกผู้สูงอายุที่เป็นชายและหญิงในจำนวนเท่ากัน รวมทั้งศึกษาจากบุคคลในครอบครัว ผู้นำชุมชน เทศบาลเมืองมหาสารคาม และเจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมหาสารคาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในที่เกี่ยวข้องกับแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม

เครื่องมือในการวิจัย

1. เครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุปัจจุบัน อายุขณะรับเบี้ยยังชีพ สถานภาพสมรส สภาพการอาศัยอยู่ในปัจจุบัน และชุมชนที่อาศัย ลักษณะเป็นแบบสอบถามที่เป็นเลือกตอบ และแบบเติมข้อความ จำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 2 สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ จำนวน 17 ข้อ จำแนกเป็น บทบาทต่อตนเองก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ จำนวน 11 ข้อ และบทบาทต่อสังคมก่อนและหลังได้รับเบี้ยยังชีพ จำนวน 6 ข้อ ลักษณะของคำถามเป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ ได้แก่

ปฏิบัติทุกครั้ง หมายถึง มีการปฏิบัติกิจกรรมต่อตนเองและสังคมเป็นประจำ

ปฏิบัติส่วนมาก หมายถึง มีการปฏิบัติกิจกรรมต่อตนเองและสังคมเกือบทุกวัน

ปฏิบัติบางครั้ง หมายถึง มีการปฏิบัติกิจกรรมต่อตนเองและสังคมเป็นบางครั้ง

ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง หมายถึง มีการปฏิบัติกิจกรรมต่อตนเองและสังคมนาน ๆ ครั้ง

หรือไม่เคยปฏิบัติเลย

เกณฑ์การให้คะแนนลักษณะคำตอบของข้อความที่แสดงถึงบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุปฏิบัติทุกครั้ง จนถึงปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง หรือไม่เคยปฏิบัติเลย ให้คะแนน 4,3,2, และ 1 ตามลำดับ และผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยระดับบทบาท โดยอันตรภาคชั้น ดังนี้

$$\text{อันตรภาคชั้น} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด}-\text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{ระดับคะแนน}}$$

$$= \frac{4-1}{4} = .75$$

การแปลความหมายเกี่ยวกับบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุ คณะผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.75 หมายถึง ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อตนเองและสังคมอยู่ในระดับน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย

ค่าเฉลี่ย 1.76-2.50 หมายถึง ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อตนเองและสังคมอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 2.51-3.25 หมายถึง ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อตนเองและสังคมอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 3.26-4.00 หมายถึง ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อตนเองและสังคมอยู่ในระดับมาก

ตอนที่ 3 สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับเงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ จำนวน 15 ข้อ จำแนกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ การเห็นคุณค่าในตนเอง จำนวน 4 ข้อ การได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว จำนวน 5 ข้อ และแรงสนับสนุนทางด้านสังคม ชุมชน จำนวน 6 ข้อ ลักษณะของคำถามเป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ ได้แก่

เป็นจริง หมายถึง กิจกรรมที่ปฏิบัตินั้น ๆ มีส่วนสำคัญมากต่อการแสดงบทบาท

ไม่แน่ใจ หมายถึง กิจกรรมที่ปฏิบัตินั้น ๆ มีส่วนสำคัญปานกลางต่อการแสดงบทบาท

ไม่เป็นจริง หมายถึง กิจกรรมที่ปฏิบัตินั้น ๆ มีส่วนสำคัญน้อยหรือไม่มีเลยต่อการแสดงบทบาท

เกณฑ์การให้คะแนนลักษณะคำตอบของข้อความที่แสดงถึงบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุปฏิบัติมาก จนถึงปฏิบัติน้อย หรือไม่เคยปฏิบัติเลย ให้คะแนน 3, 2, และ 1 ตามลำดับ และผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยระดับบทบาท โดยอันตรภาคชั้นดังนี้

$$\begin{array}{r} \text{คะแนนสูงสุด-คะแนนต่ำสุด} \\ \text{อันตรภาคชั้น} - \frac{\quad}{\quad} \\ \text{ระดับคะแนน} \\ = \frac{3-1}{3} = .66 \end{array}$$

การแปลความหมายเกี่ยวกับบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุ คณะผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.66 หมายถึง ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นต่อเงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อนั้น อยู่ในระดับน้อยหรือไม่มีเลย

ค่าเฉลี่ย 1.67-2.33 หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีระดับความคิดเห็นต่อเงื่อนไขหรือปัจจัยเอื่อนั้น อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 2.34-3.00 หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีระดับความคิดเห็นต่อเงื่อนไขหรือปัจจัยเอื่อนั้น อยู่ในระดับมาก

ตอนที่ 4 สอบถามแนวทางในการเสริมสร้างบทบาทต่อตนเองและสังคมผ่านมุมมองของผู้สูงอายุ ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพในครั้งนี้ คณะวิจัย ได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ไว้ดังนี้

1.2.1 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง ใช้สำหรับ เก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นบทบาทต่อตนเองและสังคม เงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคม รวมทั้งการหาแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนผ่านมุมมองของผู้สูงอายุและผู้เกี่ยวข้อง

1.2.2 แบบบันทึก ใช้สำหรับการบันทึกข้อมูลระหว่างการสนทนาในการจัดเวทีระดมความคิดเห็น และการประชุมกลุ่มย่อย

1.2.3 เครื่องบันทึกเสียงและบันทึกภาพ ใช้สำหรับการบันทึกเสียงสนทนาและบันทึกภาพกิจกรรมที่จัดขึ้นระหว่างการดำเนินการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ทำหนังสือขออนุญาตเทศบาลเมืองมหาสารคาม และประธานชุมชนก่อนลงเก็บข้อมูล
2. คณะผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยนำแบบสอบถามไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. ภายหลังจากเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ พร้อมทั้งลงรหัสในแบบสอบถาม เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป
4. การสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย เพื่อสัมภาษณ์ประเด็นต่าง ๆ ที่ต้องการหาคำตอบ ทั้งรายบุคคล และเป็นกลุ่ม
5. การจัดประชุมกลุ่ม (Focus Groups) เพื่อระดมความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและสถิติที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในที่นี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 359 ฉบับ หรือคิดเป็นร้อยละ 100 โดยการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถจำแนกดังนี้

1.1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุปัจจุบัน อายุขณะรับเบี้ยยังชีพ สถานภาพสมรส ภาวะการพักอาศัย และชุมชนที่อยู่อาศัย ใช้แจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

1.2. วิเคราะห์ระดับบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ ใช้การคำนวณหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทต่อตนเองและสังคมก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ ใช้สถิติ t-test

1.3. วิเคราะห์ความคิดเห็นต่อเงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ ใช้การคำนวณหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

1.4. วิเคราะห์แนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุผ่านมุมมองของผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ใช้การพรรณนาวิเคราะห์

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จะใช้การพรรณนาวิเคราะห์เนื้อหาจากการตีความ สร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย และการสังเกตการณ์ โดยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลไปพร้อม ๆ กัน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง บทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เป็นการวิจัยที่ใช้รูปแบบการผสมวิธีระหว่างวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผลการวิจัยสามารถนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. บทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ
2. เงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อต่อบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม
3. แนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมือง ผ่านมุมมองของผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัว ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

การวิเคราะห์บทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุก่อนและหลังก่อนการได้รับเบี้ยยังชีพแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามจำนวน 359 ตัวอย่าง ส่วนที่สอง เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นตัวแทนของผู้สูงอายุ ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองส่วน สามารถนำเสนอควบคู่กันไป ตามลำดับ ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุปัจจุบัน อายุขณะได้รับเบี้ยยังชีพ สถานภาพสมรส ภาวะการพักอาศัยในปัจจุบัน และชุมชนที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน เป็นการนำเสนอในรูปแบบของตาราง โดยใช้สถิติความถี่ และร้อยละ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
-ชาย	103	28.70
-หญิง	256	71.30
รวม	359	100.00

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
อายุปัจจุบัน		
-60-69 ปี	217	60.45
-70-79 ปี	107	29.81
-80-89 ปี	25	6.96
-90 ปีขึ้นไป	10	2.79
รวม	359	100.00
อายุขณะได้รับเบี้ยยังชีพ		
-60 ปีตามเกณฑ์	294	81.89
-61-69 ปี	51	14.21
-70-78 ปี	8	2.23
-80-84 ปี	6	1.67
รวม	359	100.00
สถานภาพสมรส		
-โสด	38	10.58
-สมรส	215	59.89
-หย่าร้างหรือเป็นหม้าย	106	29.53
รวม	359	100.00
ภาวการณ์พักอาศัยในปัจจุบัน		
-พักอาศัยอยู่คนเดียวเพียงลำพัง	12	3.34
-พักอาศัยอยู่กับคู่สมรส	73	20.3
-พักอาศัยอยู่กับบุตร/หลาน/ญาติ	122	33.98
-พักอาศัยอยู่กับคู่สมรส และ/หรือบุตรหลาน/ญาติ	145	40.39
-พักอาศัยอยู่กับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่คู่สมรส ไม่ใช่บุตรหลานและไม่ใช่ญาติ	7	1.95
รวม	359	100.00
ชุมชนที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน		
ตักสิลา	6	1.67
ศรีสวัสดิ์ 1	13	3.62
ศรีสวัสดิ์ 2	20	5.57
ศรีสวัสดิ์ 3	8	2.23

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
ปัจฉิมทัศน์ 1	15	4.18
ปัจฉิมทัศน์ 2	13	3.62
ศรัทธาสาธิต	9	2.51
เครือข่าย 1	13	3.62
เครือข่าย 2	4	1.11
สามัคคี 1	16	4.46
สามัคคี 2	19	5.29
มหาชัย	16	4.46
ธัญญา 1	15	4.18
ธัญญา 2	12	3.34
ธัญญา 3	9	2.51
ธัญญา 4	12	3.34
อภิสิทธิ์ 1	11	3.06
อภิสิทธิ์ 2	11	3.06
โพธิ์ศรี 1	13	3.62
โพธิ์ศรี 2	12	3.34
นาควิชัย 1	20	5.57
นาควิชัย 2	11	3.06
นาควิชัย 3	7	1.95
ส่องใต้	13	3.62
ส่องเหนือ	14	3.90
อุทัยทิศ 1	10	2.79
อุทัยทิศ 2	14	3.90
อุทัยทิศ 3	9	2.51
อุทัยทิศ 4	6	1.67
บ้านแมด	8	2.23
รวม	359	100.00

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 71.30 ส่วนเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 28.70 อายุปัจจุบัน ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 60-69 ปี คิดเป็นร้อยละ 60.45 ปี อายุขณะรับเบียร์ยังชีพ ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ

60 ปีตามเกณฑ์ คิดเป็นร้อยละ 81.89 สถานภาพสมรส ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 59.89 ภาวะการมีพักอาศัย ส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่กับคู่สมรส และ/หรือบุตรหลาน/ญาติ คิดเป็นร้อยละ 40.39 และชุมชนที่อาศัยในปัจจุบัน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนศรีสวัสดิ์ 1 และชุมชนนาควิชัย 1 คิดเป็นร้อยละ 5.57

2. บทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคามก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

การวิเคราะห์บทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคามก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เป็นการนำเสนอข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพควบคู่กันไปโดยแยกการวิเคราะห์เป็น 3 ประเด็นย่อย ได้แก่ วิเคราะห์บทบาทต่อตนเองของผู้สูงอายุก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ วิเคราะห์บทบาทต่อสังคมของผู้สูงอายุก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และวิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ดังนี้

2.1 วิเคราะห์บทบาทต่อตนเองของผู้สูงอายุก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

การวิเคราะห์บทบาทต่อตนเองของผู้สูงอายุก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ นำเสนอในรูปของตาราง โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับบทบาทต่อตนเองของผู้สูงอายุ ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

บทบาทต่อตนเองของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม	ก่อนได้รับเบี้ยยังชีพ			หลังได้รับเบี้ยยังชีพ		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
ด้านร่างกาย						
1. ดูแลสุขภาพโดยการออกกำลังกายเป็นประจำ	3.34	.97	มาก	3.54	0.66	มาก
2. ทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายเสมอ	3.47	1.05	มาก	3.91	0.28	มาก
3. เข้ารับการตรวจร่างกายและตรวจคัดกรองโรคเป็นประจำทุกปี	3.49	.97	มาก	3.87	0.35	มาก
4. หมั่นสังเกตอาการผิดปกติของร่างกาย	3.47	.97	มาก	3.84	0.37	มาก
5. รับประทานอาหารวันละ 3 มื้อ	3.44	1.10	มาก	3.94	0.32	มาก
6. อาบน้ำ แปรงฟันทุกวัน ๆ ละ 2 ครั้ง เช้า-เย็น	3.49	1.02	มาก	3.90	0.24	มาก
7. ดูแลตนเองโดยไม่ต้องพึ่งคนอื่นมากนัก	3.42	1.06	มาก	3.90	0.32	มาก

บทบาทต่อตนเองของผู้สูงอายุในเขตเทศบาล เมืองมหาสารคาม	ก่อนได้รับเบี้ยยังชีพ			หลังได้รับเบี้ยยังชีพ		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
ด้านจิตใจ						
1. พักผ่อนหย่อนใจโดยการพูดคุยกับบุคคลใน ครอบครัวหรือเพื่อนบ้านเสมอ	3.34	.97	มาก	3.83	.37	มาก
2. เมื่อรู้สึกเครียด สวดมนต์ ไหว้พระ นั่งสมาธิ หรือเข้าวัด ปฏิบัติธรรม	3.47	1.05	มาก	3.48	.55	มาก
3. เมื่อรู้สึกเครียด ฟังวิทยุ ดูทีวี อ่านหนังสือพิมพ์ หรือหากิจกรรมอื่นทำ	3.49	.97	มาก	3.58	.49	มาก
4. พูดคุยและปรับทุกข์ สุขกับเพื่อนในวัยเดียวกัน	3.47	.97	มาก	3.64	.48	มาก
รวมเฉลี่ย	3.37	0.93	มาก	3.76	.23	มาก

ผลการวิเคราะห์บทบาทต่อตนเองของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคามจำแนกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงก่อนได้รับเบี้ยยังชีพ และช่วงหลังการได้รับเบี้ยยังชีพ โดยช่วงก่อนการได้รับเบี้ยยังชีพ พบว่า โดยภาพรวม ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อตนเองอยู่ในระดับมาก หรือผู้สูงอายุมีการปฏิบัติกิจกรรมต่อตนเองเป็นประจำ (ค่าเฉลี่ย 3.37) เมื่อพิจารณาเป็นข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยด้านร่างกาย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ อาบน้ำ แปรงฟันทุกวัน ๆ ละ 2 ครั้ง เข้า-เย็น รองลงมา ได้แก่ ทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายเสมอ อาบน้ำ แปรงฟันทุกวัน ๆ ละ 2 ครั้ง เข้า-เย็น และรับประทานอาหารวันละ 3 มื้อ ส่วนด้านจิตใจ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ เมื่อรู้สึกเครียด สวดมนต์ ไหว้พระ นั่งสมาธิหรือเข้าวัด ปฏิบัติธรรม รองลงมา ได้แก่ เมื่อรู้สึกเครียด ฟังวิทยุ ดูทีวี อ่านหนังสือพิมพ์หรือหากิจกรรมอื่นทำ และพูดคุยและปรับทุกข์ สุขกับเพื่อนในวัยเดียวกัน

แต่หลังการได้รับเบี้ยยังชีพ พบว่า โดยภาพรวม ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อตนเองอยู่ในระดับมาก หรือผู้สูงอายุมีการปฏิบัติกิจกรรมต่อตนเองเป็นประจำ (ค่าเฉลี่ย 3.76) เมื่อพิจารณาเป็นข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยด้านร่างกาย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ รับประทานอาหารวันละ 3 มื้อ รองลงมา ได้แก่ ทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายเสมอ ดูแลตนเองโดยไม่ต้องพึ่งคนอื่นมากนัก ส่วนด้านจิตใจ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ พักผ่อนหย่อนใจโดยการพูดคุยกับบุคคลในครอบครัวหรือเพื่อนบ้านเสมอพูดคุยและปรับทุกข์ สุขกับเพื่อนในวัยเดียวกัน และเมื่อรู้สึกเครียด ฟังวิทยุ ดูทีวี อ่านหนังสือพิมพ์หรือหากิจกรรมอื่นทำ และ

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ พบว่า ทั้งภาพรวมและรายข้อ หลังการได้รับเบี้ยยังชีพมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น

2.2 วิเคราะห์บทบาทต่อสังคมของผู้สูงอายุก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

การวิเคราะห์บทบาทต่อสังคมของผู้สูงอายุก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ นำเสนอในรูปของตาราง โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับบทบาทต่อสังคมของผู้สูงอายุ ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

บทบาทต่อสังคม	ก่อนได้รับเบี้ยยังชีพ			หลังได้รับเบี้ยยังชีพ		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1. เป็นผู้นำหรือเป็นกรรมการในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน/เทศบาล	2.38	1.23	น้อย	2.06	1.16	น้อย
2. เข้าร่วมเองหรือชักชวนคนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน/เทศบาล	3.40	.80	มาก	3.13	.93	ปานกลาง
3. เป็นที่ปรึกษาหรือให้คำแนะนำในด้านต่าง ๆ แก่คนในชุมชน/เทศบาล	2.81	1.14	ปานกลาง	2.73	1.16	ปานกลาง
4. ร่วมบริจาคเงิน หรือสิ่งของ เครื่องใช้ต่าง ๆ ให้กับชุมชน/เทศบาล	3.28	.79	มาก	3.47	.54	มาก
5. เป็นผู้อุทิศตน เสียสละเพื่อชุมชน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน	3.30	.90	มาก	3.19	.81	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	2.85	.66	ปานกลาง	2.70	.68	ปานกลาง

ผลการวิเคราะห์ระดับบทบาทต่อสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคามก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ พบว่า โดยภาพรวม ก่อนได้รับเบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อสังคมอยู่ในระดับปานกลาง หรือมีการปฏิบัติกิจกรรมทางสังคมเป็นส่วนมาก (ค่าเฉลี่ย 2.85) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ข้อ ได้แก่ เข้าร่วมเองหรือชักชวนคนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน/เทศบาล รองลงมา เป็นผู้อุทิศตน เสียสละเพื่อชุมชน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน และร่วมบริจาคเงิน หรือสิ่งของ เครื่องใช้ต่าง ๆ ให้กับชุมชน/เทศบาล อยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ ได้แก่ เป็นที่ปรึกษาหรือให้คำแนะนำในด้านต่าง ๆ แก่คนในชุมชน/เทศบาล และอยู่ในระดับน้อย 1 ข้อ ได้แก่ เป็นผู้นำหรือเป็นกรรมการในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน/เทศบาล

ส่วนผลการวิเคราะห์ระดับบทบาทต่อสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคามหลังการได้รับเบี้ยยังชีพ พบว่า โดยภาพรวม ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อสังคมอยู่ในระดับปานกลาง หรือมีการ

ปฏิบัติกิจกรรมทางสังคมเป็นส่วนใหญ่ (ค่าเฉลี่ย 2.70) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมาก 1 ข้อ ได้แก่ ร่วมบริจาคเงิน หรือสิ่งของ เครื่องใช้ต่าง ๆ ให้กับชุมชน/เทศบาล อยู่ในระดับปานกลาง 3 ข้อ ได้แก่ เป็นผู้อุทิศตน เสียสละเพื่อชุมชน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน รองลงมาได้แก่ เข้าร่วมเองหรือชักชวนคนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน/เทศบาล และร่วมบริจาคเงิน หรือสิ่งของ เครื่องใช้ต่าง ๆ ให้กับชุมชน/เทศบาล และอยู่ในระดับน้อย 1 ข้อ ได้แก่ เป็นผู้นำหรือเป็นกรรมการในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน/เทศบาล

สำหรับผลการวิจัยในเชิงคุณภาพที่ใช้การสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อยในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคามก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ สามารถนำเสนอใน 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. บทบาทของตนเองของผู้สูงอายุก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทของตนเอง ทั้งก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ มีการดูแลตนเองทั้งด้านร่างกาย และจิตใจควบคู่กันไป โดยพบว่า ทั้งก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในบทบาทของตนเองมากนัก เพียงแต่ช่วงก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เป็นเรื่องของวัยที่เปลี่ยนแปลงไปมากกว่า ซึ่งการดูแลตนเองด้านร่างกาย ส่วนมากจะให้ความสำคัญกับการออกกำลังกาย การรับประทานอาหารที่เหมาะสมกับวัย เน้นอาหารเพื่อสุขภาพ ไม่เค็มจัด หวานจัด มีการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพจากเอกสาร ตำรา หรือทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ รวมทั้งการเข้ารับฟังหรือตรวจสุขภาพประจำปีตามสถานพยาบาลใกล้บ้านหรือชุมชน ส่วนการดูแลตนเองด้านจิตใจ ผู้สูงอายุจะฝึกตนไม่ให้เครียด ไหว้พระ สวดมนต์ ฝึกสมาธิทั้งที่บ้านของตนเองหรือในวัด ดังจะเห็นได้จากข้อมูลของผู้สูงอายุที่ได้จากสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย ดังนี้

“พยายามศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ จากหนังสือ เอกสาร วิทยุ โทรทัศน์ และรับฟังโดยตรงจากผู้รู้ แล้วนำมาปฏิบัติด้วยตนเอง”

(มุล วิมานนนท์, สัมภาษณ์ : 2 มีนาคม 2557)

“เอาใจใส่ตนเองด้านสุขภาพ ออกกำลังกายสม่ำเสมอ ทานอาหารที่ย่อยง่าย ทานผลไม้ ทานปลาเป็นหลัก และพยายามทำจิตใจให้เบิกบาน”

(ปิ่น จันสออง, สัมภาษณ์ : 2 มีนาคม 2557)

“ยายอยู่บ้านดูแล รักษาตนเองตามอัตภาพ แต่ก็ระวังสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ ไม่เครียด ไม่คิดมาก เข้าวัด ทำบุญ ฟังธรรม สวดมนต์ ไหว้พระ”

(สมหมาย อ้นปัญญา, สัมภาษณ์ : 3 มีนาคม 2557)

“แก่แล้ว ดูแลสุขภาพตนเองเท่าที่จะทำได้ เดินออกกำลังกาย

บริเวณบ้าน เข้าวัด ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม”

(ประพาส แสนวงษ์, สัมภาษณ์ : 3 มีนาคม 2557)

“หมั่นดูแลสุขภาพให้สมบูรณ์แข็งแรงอยู่ตลอดเวลา

ปรึกษาหารือ อสม. หรือ ร.พ.บ้างตามความจำเป็น”

(สวาท จันทะเขต, สัมภาษณ์ : 4 มีนาคม 2557)

“ดูแลสุขภาพอนามัยของตนเองอย่างสม่ำเสมอ ออกกำลังบ้าง ทานอาหาร 3 เวลา
พักผ่อน ศึกษาธรรมะ เพื่อจรรโลงจิตใจ นั่งสมาธิ ไหว้พระ สวดมนต์ ที่บ้านและที่วัด”

(วิไลศรี ชัยอาษา, สัมภาษณ์ : 4 มีนาคม 2557)

จะเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อตนเองจะเป็นกลุ่มที่ช่วยเหลือตนเองได้ ไม่เป็นภาระ
แก่บุตรหลาน มีทัศนคติต่อตนเองในทางบวก เช่น ถ้าจะมีสุขภาพดีต้องรู้จักออกกำลังกาย ทาน
อาหารที่เป็นประโยชน์ เหมาะสมกับวัย รู้จักฝึกจิตใจของตนเองไม่ให้เครียด

2. บทบาทต่อสังคมของผู้สูงอายุก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ
พบว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อสังคมโดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ร่วมบริจาคเงินหรือสิ่งของใน
กิจกรรมของวัด ชุมชน และโรงเรียน ช่วยเหลือกิจกรรมประเพณีของชุมชน มีผู้สูงอายุบางคนได้รับ
แต่งตั้งเป็นกรรมการชุมชน กรรมการวัด มีบางคนได้รับแต่งตั้งเป็น อสม.ของชุมชน มีผู้สูงอายุเกือบ
ทุกชุมชนในเขตเทศบาล ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน เวลามีปัญหาหรือต้องการความรู้
ประสบการณ์ในฐานะที่เคยประสบความสำเร็จในชีวิตและครอบครัวมาก่อน รวมทั้งผู้สูงอายุจะได้รับ
บทบาทให้เป็นที่ปรึกษาของบุตร หลาน และเป็นผู้อบรม บ่มเพาะเด็กและเยาวชนในชุมชนให้เป็นคน
ดี มีศีลธรรม ห่างไกลยาเสพติด ซึ่งบทบาทเหล่านี้ ทั้งก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ
ผู้สูงอายุ ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในประเด็นดังกล่าว

“บริจาคเงินหรือสิ่งของให้วัด ชุมชนตามกำลัง ดูแล

ให้คำปรึกษาบุตร หลาน รวมทั้งคนในชุมชนให้เป็นคนดี”

(สมพร วัฒนะบุตร, สัมภาษณ์ : 5 มีนาคม 2557)

“ได้รับบทบาทเป็นผู้คอยดูแล ส่งเสริม สนับสนุนให้เด็ก

และเยาวชนในชุมชนห่างไกลยาเสพติด”

(หลั่น แสนพินิจ, สัมภาษณ์ : 5 มีนาคม 2557)

“ช่วยเหลือเพื่อนบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน และขอความช่วยเหลือ ดูแล
ทำนุบำรุงศาสนา เข้าวัด ฟังธรรม ปลูกฝังคุณความดีให้แก่บุตรหลาน และคนในชุมชน”

(เรณู สนธิประศาสน์, สัมภาษณ์ : 6 มีนาคม 2557)

“บริจาคเงิน หรือสิ่งของเพื่อสนับสนุนกิจกรรมของวัดและชุมชน ชักชวนบุตรหลาน และคนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนตามเทศกาลหรือโอกาสอันควร”

(ยอด แสนพินิจ, สัมภาษณ์ : 7 มีนาคม 2557)

“อบรม สั่งสอน บุตร หลาน และคนในชุมชน ให้มีความเคารพผู้ใหญ่ รู้จักรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเก่า ๆ ที่เคยปฏิบัติมา ไม่ให้สูญหายไปกับยุคสมัยปัจจุบัน”

(วีระ หอมคำพัด, สัมภาษณ์ : 7 มีนาคม 2557)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม มีบทบาทต่อสังคม โดยการเข้าร่วมกิจกรรม ร่วมสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน วัด โรงเรียน โดยการบริจาคเงินและสิ่งของ ผู้สูงอายุบางคนได้รับบทบาทหน้าที่เป็นกรรมวัด หรือกรรมการชุมชน รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาให้กับบุตรหลานและคนในชุมชน และการช่วยเหลือเพื่อนบ้านเมื่อขอความช่วยเหลือ

2.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคามก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

การวิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคามทั้งก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ สามารถนำเสนอผลตามลำดับ ดังนี้

2.3.1 วิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทต่อตนเองของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

ตารางที่ 7 ผลการเปรียบเทียบบทบาทต่อตนเองของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

การได้รับเบี้ยยังชีพ	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่า t	Sig.
ก่อน	359	3.37	.93	-8.43	.000*
หลัง	359	3.76	.23		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากการทดสอบผลการเปรียบเทียบบทบาทต่อตนเองของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อตนเองก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3.2 ผลวิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทต่อสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

ตารางที่ 8 ผลการเปรียบเทียบบทบาทต่อสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

การได้รับเบี้ยยังชีพ	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่า t	Sig.
ก่อน	359	2.85	.66	4.21	.000*
หลัง	359	2.70	.68		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากการทดสอบผลการเปรียบเทียบบทบาทต่อสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อสังคมก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม

ผลการวิเคราะห์เงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม เป็นการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อเงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อที่กำหนดขึ้น โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ซึ่งจำแนกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง ด้านการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว และด้านแรงสนับสนุนจากชุมชนและสังคม โดยจากนั้นเป็นการนำเสนอข้อมูลในเชิงคุณภาพในแต่ละด้าน ควบคู่กันไปตามลำดับ ดังนี้

3.1 ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง

การวิเคราะห์เงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง นำเสนอในรูปของตาราง โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อเงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง

เงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุ ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ความภูมิใจที่สามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง	2.63	.77	มาก
2. การเป็นที่ปรึกษาให้กับลูกหลานหรือคนอื่น ๆ ในชุมชนเสมอ	2.59	.78	มาก
3. เมื่อคิดถึงอดีตรู้สึกพอใจที่ เป็นผู้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานหรือความสำเร็จในชีวิตครอบครัว	2.62	.77	มาก
4. ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือประสบความสำเร็จด้านใดด้านหนึ่งที่มีคนอื่นต้องการเรียนรู้และสืบทอด	2.40	.78	มาก
รวมเฉลี่ย	2.56	.74	มาก

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นต่อเงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ พบว่า โดยภาพรวม ผู้สูงอายุเห็นอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 2.56) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เห็นด้วยอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ เป็นเงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อมากที่สุดได้แก่ ความภูมิใจที่สามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง รองลงมา ได้แก่ เมื่อคิดถึงอดีตรู้สึกพอใจที่ เป็นผู้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานหรือความสำเร็จในชีวิตครอบครัว การเป็นที่ปรึกษาให้กับลูกหลานหรือคนอื่น ๆ ในชุมชนเสมอ และได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือประสบความสำเร็จด้านใดด้านหนึ่งที่มีคนอื่นต้องการเรียนรู้และสืบทอดตามลำดับ

3.2 การได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว

การวิเคราะห์เงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อด้านการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว นำเสนอในรูปของตาราง โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อเงื่อนไขหรือปัจจัย
 ี้อัดต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ด้านการ
 ด้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว

เงื่อนไขหรือปัจจัยต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคม ของผู้สูงอายุด้านการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว	\bar{X}	S.D.	ระดับความ ความคิดเห็น
1. คนในครอบครัว มักหาหนังสือ เอกสาร หรือเล่าให้ท่านฟังเกี่ยวกับ วิธีการดูแลตนเองที่ถูกต้อง เหมาะสม	2.61	.77	มาก
2. เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการดูแลตนเองในชีวิตประจำวัน ท่านสามารถขอ คำแนะนำได้จากคนในครอบครัวได้เสมอ	2.61	.77	มาก
3. คนในครอบครัวจะให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าต่อสิ่งที่ท่านปฏิบัติเสมอ	2.61	.77	มาก
4. เมื่อเจ็บไข้ หรือไม่สบาย คนในครอบครัวจะช่วยดูแล พาไปพบแพทย์	2.62	.77	มาก
5. คนในครอบครัว มักให้เงินท่านเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนิน ชีวิตประจำวัน	2.60	.78	มาก
รวมเฉลี่ย	2.61	.77	มาก

ผลการวิเคราะห์เงื่อนไขหรือปัจจัยต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุ
 ในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ด้านการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว โดยวิเคราะห์
 เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ พบว่า โดยภาพรวม ผู้สูงอายุเห็นด้วย อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 2.1)
 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เห็นด้วยอยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย
 ดังนี้ เมื่อเจ็บไข้ หรือไม่สบาย คนในครอบครัวจะช่วยดูแล พาไปพบแพทย์ รองลงมาได้แก่ คนใน
 ครอบครั มักหาหนังสือ เอกสาร หรือเล่าให้ท่านฟังเกี่ยวกับวิธีการดูแลตนเองที่ถูกต้อง เหมาะสม
 เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการดูแลตนเองในชีวิตประจำวัน ท่านสามารถขอคำแนะนำได้จากคนใน
 ครอบครั ได้เสมอ คนในครอบครัวจะให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าต่อสิ่งที่ท่านปฏิบัติเสมอ และคน
 ในครอบครั มักให้เงินท่านเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตามลำดับ

3.3 ด้านแรงสนับสนุนทางด้านสังคม ชุมชน

การวิเคราะห์เงื่อนไขหรือปัจจัยอัดด้านแรงสนับสนุนทางด้านสังคม ชุมชน นำเสนอใน
 รูปของตาราง โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อเงื่อนไขหรือปัจจัย
 เอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ด้านแรง
 สนับสนุนทางด้านสังคม ชุมชน

เงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคม ของผู้สูงอายุ ด้านแรงสนับสนุนทางด้านสังคม ชุมชน	\bar{X}	S.D.	ระดับความ ความคิดเห็น
1. คนในครอบครัวหรือชุมชนสนับสนุนให้ท่านเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน หรือเทศบาล	2.69	.62	มาก
2. ผู้นำชุมชน ในชุมชน มักปรึกษาท่านในเรื่องต่าง ๆ อยู่เสมอ	2.42	.73	มาก
3. ข้าราชการที่ปฏิบัติงานในชุมชนของท่านมักขอรับคำปรึกษาจากท่านใน เรื่องใดเรื่องหนึ่งอยู่เสมอ	2.41	.73	มาก
4. เคยได้รับการแจกอาหาร สิ่งของ เครื่องใช้จากทางราชการ	2.51	.80	มาก
5. ได้รับบริการสุขภาพหรือรักษาพยาบาลฟรีจากหน่วยงานสาธารณสุข หรือหน่วยแพทย์อาสาสมัคร	2.70	.66	มาก
6. เคยได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการในกิจกรรมของชุมชนหรือเทศบาล	1.97	.97	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	2.45	.49	มาก

ผลการวิเคราะห์เงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุ
 ในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ด้านแรงสนับสนุนจากสังคม ชุมชน โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบกับ
 เกณฑ์ที่ตั้งไว้ พบว่า โดยภาพรวม ผู้สูงอายุ เห็นด้วยอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 2.45) เมื่อพิจารณา
 เป็นรายข้อ พบว่า เห็นด้วยอยู่ในระดับมาก 5 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ได้รับ
 บริการสุขภาพหรือรักษาพยาบาลฟรีจากหน่วยงานสาธารณสุขหรือหน่วยแพทย์อาสาสมัคร รองลงมา
 ได้แก่ คนในครอบครัวหรือชุมชนสนับสนุนให้ท่านเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนหรือเทศบาล เคยได้รับ
 การแจกอาหาร สิ่งของ เครื่องใช้จากทางราชการ ผู้นำชุมชน ในชุมชน มักปรึกษาท่านในเรื่องต่าง ๆ
 อยู่เสมอ และข้าราชการที่ปฏิบัติงานในชุมชนของท่านมักขอรับคำปรึกษาจากท่านในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
 อยู่เสมอ และอยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ ได้แก่ เคยได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการในกิจกรรมของชุมชน
 หรือเทศบาล

อย่างไรก็ตามในการวิจัยในครั้งนี้ นอกจากใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวม
 ข้อมูลและได้ข้อค้นพบดังที่กล่าวมาแล้ว คณะวิจัยยังได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นตัวแทน

ของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน ซึ่งข้อค้นพบที่ได้จากการสัมภาษณ์ในประเด็นเงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อต่อการแสดงบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุ มีดังนี้

1. เงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง ผู้สูงอายุที่ให้สัมภาษณ์ ก่อนข้างเห็นตรงกันว่า คนส่วนใหญ่มักมองว่า ผู้สูงอายุเมื่อแก่เฒ่ามักจะเป็นภาระให้กับลูกหลาน หรือสังคม แต่ความเป็นจริงแล้ว มีผู้สูงอายุจำนวนมากไม่น้อยที่สามารถดูแลตนเองได้ หรือทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง เช่น กรณีที่ผู้สูงอายุที่เคยประสบความสำเร็จมาก่อน ทั้งในด้านชีวิตครอบครัว หรือการทำงาน มักจะมีคนพูดถึงและถือเป็นแบบอย่าง ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความภาคภูมิใจในตัวเองได้ หรือแม้กระทั่งการเป็นที่ปรึกษาให้กับลูกหลานหรือคนในชุมชน ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า และมีความสำคัญ ดังจะเห็นได้จากตัวแทนผู้สูงอายุสะท้อนมุมมองในเรื่องดังกล่าวนี้

“ช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด และช่วยเหลือสังคมเท่าที่ทำได้”

(ไพรวรรณ ศรีวาปี, สัมภาษณ์ : 12 มีนาคม 2557)

“ให้ช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด จะได้ไม่เป็นภาระลูกหลานเมื่อเจ็บป่วย”

(เกษร ภควา, สัมภาษณ์ : 13 มีนาคม 2557)

จากมุมมองดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นว่า ผู้สูงอายุไม่ยอมทำตนเองให้เป็นภาระของหลาน ในขณะเดียวกันก็มองว่า การช่วยเหลือสังคมก็ยังเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้สูงอายุสามารถจะกระทำได้ เมื่อมีโอกาส

2. เงื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อด้านการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว ในประเด็นนี้กลุ่มเป้าหมาย ได้สะท้อนให้เห็นว่า บุคคลในครอบครัวถือเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้ผู้สูงอายุสามารถแสดงบทบาททั้งต่อตนเองและสังคมได้มากหรือน้อย เพราะบุคคลในครอบครัวถือเป็นผู้ที่ใกล้ชิดที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการดูแลเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย การดูแลในเรื่องอาหาร การสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการดูแลในเรื่องค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญ ดังที่ตัวแทนผู้สูงอายุท่านหนึ่งได้สะท้อนในเรื่องนี้

“ลูกหลานส่งเสริมสนับสนุนให้ออกกำลังกาย เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ทำให้มีโอกาสพบปะกับคนอื่นๆ ในชุมชน”

(ระเปียบ อโนราช, สัมภาษณ์ : 13 มีนาคม 2557)

“ลูกหลานให้ความเคารพนับถือ ยกย่องให้เกียรติ ให้
ความรู้ด้านการรักษาสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ และสนับสนุนเข้าร่วม
กิจกรรมของชุมชน เช่น ทำบุญประเพณีต่าง ๆ กิจกรรมวันสงกรานต์”
“ในด้านครอบครัวลูกหลานได้เอาใจใส่ดูแล เมื่อครอบครัวมีความสุข
ผู้สูงอายุก็มีสุขภาวะด้านจิตใจที่ดี”

(เกรียงศักดิ์ ธงศิลา, สัมภาษณ์ : 13 มีนาคม 2557)

3. เจ็บป่วยหรือปัจจัยเอื้อด้านแรงสนับสนุนจากชุมชน สังคม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มองว่า
ผู้สูงอายุจะช่วยเหลือหรือดูแลตนเอง รวมทั้งการมีบทบาททางสังคมได้นั้น ส่วนหนึ่งมาจากคนใน
ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญทั้งในเรื่องของการเชิญเข้าร่วมกิจกรรม การขอแนะนำ
หรือปรึกษาหารือ การให้ความช่วยเหลือสิ่งของเครื่องใช้ การให้บริการด้านสุขภาพ หรือแม้แต่การ
ให้เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ถือเป็นเงื่อนไขหรือปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุ สามารถดูแลตนเองได้ ใน
ขณะเดียวกันก็มีโอกาสได้มีส่วนร่วมกับชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ

“ดูแลบ้านใกล้เรือนเคียง มีน้ำใจซึ่งกันและกัน เพราะที่บ้านจะอยู่กันสอง
คนตายาย ห่วงใยซึ่งกันและกันและสังสรรค์กับเพื่อนบ้านเดือนละครั้ง”

(อรพิมพ์ พลวัน, สัมภาษณ์ : 14 มีนาคม 2557)

“การที่ชุมชนและเทศบาลส่งเสริมให้ผู้สูงอายุรวมกลุ่มสร้างกิจกรรม เช่น
ร่วมฟังธรรมะ ออกกำลังกาย ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างน้อย 1 ครั้งต่อเดือน
ทำให้ผู้สูงอายุไม่เหงา และมีอายุยืนยาว”

(พรรณี ทวนระลึก, สัมภาษณ์ : 14 มีนาคม 2557)

แนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขต เทศบาลเมืองมหาสารคาม

ผลการวิจัยในส่วนนี้ เป็นการประมวลและสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่เป็น
กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งเป็นการประมวลจากเวทีประชุมกลุ่มย่อย
โดยเชิญตัวแทนผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่น ซึ่งผลการวิจัยสามารถนำเสนอ
ตามลำดับดังนี้

1. แนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาล
เมืองมหาสารคาม ผ่านมุมมองของผู้สูงอายุ

ข้อค้นพบจากการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า ผู้สูงอายุที่เป็นตัวแทนของแต่ละชุมชนได้สะท้อนมุมมองเกี่ยวกับแนวทางที่จะส่งเสริมบทบาทตนเองและสังคม โดยมองว่า ผู้สูงอายุมีหลากหลายประเภท มีทั้งกลุ่มที่ช่วยเหลือตนเองได้ และกลุ่มที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ แต่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ก็มองว่า กลุ่มที่ยังสามารถช่วยเหลือตนเองได้นั้น ยังมีมากมาก เพียงแต่ผู้สูงอายุต้องมีทัศนคติต่อตนเองในทางบวก ในขณะที่เดียวกันบุคคลในครอบครัวและชุมชนก็ต้องเข้าใจและให้การส่งเสริมสนับสนุน ดังนั้น ในเบื้องต้น บทบาทตนเองและสังคม เริ่มจากผู้สูงอายุต้องดูแลตนเองให้พร้อมทั้งด้านร่างกายและจิตใจ พยายามช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ลดภาระให้กับบุคคลในครอบครัวให้มาก และพยายามหาโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ในส่วนของบุคคลในครอบครัวและชุมชนก็ต้องเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม การดูแลเอาใจใส่ของครอบครัวและเพื่อนบ้าน ดังจะเห็นได้จากเสียงสะท้อนของผู้สูงอายุที่ได้จากการสัมภาษณ์และเวทีประชุมกลุ่มย่อย

“คนสูงอายุต้องดูแลตนเองและต้องให้บุตรหลานดูแลบ้างตามโอกาส ดูแลสังคมบ้างเมื่อมีโอกาส ตามสมควร”

(สุพรรณ เมืองวงษ์, สัมภาษณ์ : 20 มีนาคม 2557)

“ผู้สูงอายุต้องดูแลรักษาสุขภาพจิตใจ ร่างกายตนเองให้ดีที่สุด ต้องช่วยเหลือสังคมบ้างตามกำลังตนเองเท่าที่จะทำได้”

(สมจิต อ่อนสีพัน, สัมภาษณ์ : 20 มีนาคม 2557)

“หมั่นดูแลสุขภาพให้สมบูรณ์แข็งแรง อยู่ตลอดเวลาปรึกษา อสม. หรือรพ.บ้างตามความจำเป็นให้การสนับสนุน กิจกรรม ทางศาสนา และชุมชนอย่างเต็มที่”

(นิคม เวียงจันทร์, สัมภาษณ์ : 23 มีนาคม 2557)

“อยากให้หน่วยงานเข้ามาดูแล ผู้สูงอายุ ให้มากกว่านี้เพื่อจะได้ไม่ขาดความอบอุ่น ไม่เหงา การเข้าร่วมกิจกรรมทางชุมชนได้เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุ ได้พาออกกำลังกายเข้าร่วมกิจกรรม ฟังธรรมร่วมกัน”

(ปราณี ศรีสารคาม, สัมภาษณ์ : 24 มีนาคม 2557)

“สังคมยุคนี้ผู้สูงอายุมีบทบาทน้อยมาก บางคนถูกทิ้งให้อยู่ตามลำพัง อยากให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเข้ามาดูแล ช่วยเหลือบ้าง ต่อสังคม มีวัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจ เมื่อมีโอกาส ช่วยสั่งสอนบุตรหลาน ให้ห่างไกลยาเสพติด และอบายมุขทุกอย่าง สังคมจะได้สงบและชุมชนก็มีสุขด้วย”

(เกรียงศักดิ์ ธงสิลา, สัมภาษณ์ : 25 มีนาคม 2557)

2. แนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ผ่านมุมมองของบุคคลครอบครัว

สำหรับมุมมองของบุคคลในครอบครัวของผู้สูงอายุ ที่เป็นตัวแทนให้การสัมภาษณ์ และจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนในเวทีประชุมกลุ่มย่อย พบว่า แนวทางที่จะส่งเสริมบทบาทผู้สูงอายุในการดูแลตนเองและร่วมกิจกรรมทางสังคมนั้น จะต้องได้รับความร่วมมือทั้งจากผู้สูงอายุเอง คนในครอบครัว คนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแนวทางในการส่งเสริมบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุ นั้น มุ่งเน้นไปที่หน่วยงานภาครัฐที่ควรเข้ามาให้ความช่วยเหลือตามบทบาทหน้าที่ เช่น เสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดสวัสดิการอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม การส่งเสริมให้ผู้สูงอายรรวมกลุ่มอาชีพเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คนในครอบครัวต้องดูแล เอาใจใส่ในเรื่องอาหารให้เหมาะสมกับวัย การเปิดโอกาสให้เข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงการสร้างโอกาสในการพาผู้สูงอายุไปทัศนศึกษาหรือท่องเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ ดังเช่นมุมมองที่เสนอแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทผู้สูงอายุไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

“ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสพบปะกัน และเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนหรือเทศบาลได้จัดขึ้น”

(ชวน จันท์เจริญ, สัมภาษณ์ : 1 พฤษภาคม 2557)

“ควรอบรมหรือให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลตนเองในเรื่องสุขภาพอย่างต่อเนื่อง”

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT (สัมภาษณ์ : 2 พฤษภาคม 2557)

“บุคคลในครอบครัวควรเอาใจใส่ดูแลผู้สูงอายุ และไม่ควรทอดทิ้งให้ผู้สูงอายุอยู่ตามลำพัง”

(สุภาพร จินดา, สัมภาษณ์ : 3 พฤษภาคม 2557)

3. แนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ผ่านมุมมองของชุมชน

สำหรับคนในชุมชน ถือเป็นกลุ่มคนที่สำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุแสดงบทบาทต่อตนเองและสังคมได้ไม่น้อยไปกว่าคนกลุ่มอื่น ๆ การศึกษามุมมองของคนในชุมชนเกี่ยวกับแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในครั้งนี้ พบว่า แนวทางที่สำคัญที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุดูแลตนเองและเข้าร่วมสังคมได้นั้น ส่วนใหญ่ มองว่า การส่งเสริมบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุนั้น ควรเน้นส่งเสริมเรื่องสุขภาพอนามัยที่ถูกต้อง เหมาะสม อาหาร ออกกำลังกาย การจัดสวัสดิการอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม การส่งเสริมกิจกรรมนันทนาการ คนใน

ครอบครัวไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน ลูกหลานดูแล เอาใจใส่ ให้ความเคารพนับถือ การให้ให้ความรู้เรื่อง สุขภาพและอาหาร รวมทั้งการส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรมชมรม และการเข้าวัดฟังธรรม ดังจะเห็นได้จากข้อเสนอของตัวแทนชุมชนหลาย ๆ แห่งที่ได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทาง ดังนี้

“เรื่องกลุ่มหรือชมรมของชุมชนสามัคคี มีกลุ่มผู้สูงอายุอยู่แล้ว ชุมชนเราจึงรวมกลุ่ม ผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมทำดอกไม้จันทน์และเหรียญโปรยทาง และรวมกลุ่มเย็บถัก กระเป๋า โดยกลุ่มผู้สูงอายุจะร่วมทำกิจกรรมทุกวันพระ”

(เยาวลักษณ์ ตีมาก, สัมภาษณ์ : 5 พฤษภาคม 2557)

“จัดให้มีกิจกรรมร่วมกันในชุมชน เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมใน กิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น เช่น กิจกรรมวันสงกรานต์ แห่เทียน เข้าพรรษา เป็นต้น”

(ณัฐจริยา อันสุริย์, สัมภาษณ์ : 6 พฤษภาคม 2557)

“ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุออกกำลังกายที่เหมาะสมกับสภาพร่างกาย เช่น ทำโยคะ ลำไทเก๊ก เต้นแอโรบิคแดนซ์”

(ชวนพิศ อรรคชาติศรี, สัมภาษณ์ : 7 พฤษภาคม 2557)

“หน่วยงานเทศบาลและภาครัฐควรเข้าถึงผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ออกตรวจ เยี่ยมตามบ้านเดือนละครั้ง รวมทั้งช่วยประชาสัมพันธ์ให้ผู้สูงอายุดูแลสุขภาพตนเอง โดยเฉพาะเน้นหน่วยงาน อสม.ตามชุมชน”

(สายทอง ชมบุญ, สัมภาษณ์ : 8 พฤษภาคม 2557)

4. แนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาล เมืองมหาสารคาม ผ่านมุมมองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบภารกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ การ จัดสวัสดิการสังคมให้กับผู้สูงอายุ ซึ่งจากการศึกษาแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเอง และสังคมของผู้สูงอายุผ่านมุมมองของผู้เกี่ยวข้องของเทศบาลเมืองมหาสารคาม พบว่า การจะ ส่งเสริมสนับสนุนผู้สูงอายุให้ช่วยเหลือตนเองและเข้าร่วมสังคมได้นั้น จะต้องมีการจัดสวัสดิการสังคม เพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุน รวมถึงการส่งเสริมการรวมกลุ่มกิจกรรม ซึ่ง อยู่ภายใต้บทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และปฏิบัติตามกฎระเบียบ และแนวปฏิบัติในการ ส่งเสริมสนับสนุนบทบาทผู้สูงอายุ

จากผลการวิจัยในประเด็นแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทผู้สูงอายุในเขตเทศบาล เมืองมหาสารคาม สามารถสรุปให้เห็นประเด็นร่วมหรือกิจกรรมหลัก ๆ ที่ผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัว

ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเห็นตรงกันว่าจะเป็นแนวทางส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุ ดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 สรุปแนวทางในการส่งเสริม สนับสนุนบทบาทของผู้สูงอายุในมุมมองของผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัว ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แนวทางในการส่งเสริมบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุ	มุมมองผู้สูงอายุ	มุมมองบุคคลในครอบครัว	มุมมองของชุมชน	มุมมองขององค์กรปกครองท้องถิ่น
1. เรื่องสุขภาพ	✓	✓	✓	✓
2. เรื่องอาหาร	✓	✓	✓	
3. กิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมประเพณี กิจกรรมชุมชน กิจกรรมนันทนาการ	✓	✓	✓	✓
4. สร้างอาชีพเสริม	✓	✓	✓	✓
5. ลูกหลานดูแล เอาใจใส่	✓	✓	✓	
6. สวัสดิการผู้สูงอายุ	✓	✓	✓	✓

จากตารางที่ 12 สรุปได้ว่า แนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ผ่านมุมมองของผู้สูงอายุเอง มุมมองบุคคลในครอบครัว มุมมองของคนในชุมชน รวมทั้งมุมมองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในที่นี้ คือ เทศบาลเมืองมหาสารคาม พบว่า แนวทางหลัก ๆ ที่จะทำให้ผู้สูงอายุแสดงบทบาทต่อตนเองและสังคมได้มากหรือน้อยนั้น จะต้องส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ คือ เรื่องสุขภาพ เรื่องอาหาร การส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ การสร้างอาชีพเสริมให้กับผู้สูงอายุ ลูกหลานดูแลเอาใจใส่ และการจัดสวัสดิการช่วยเหลือซึ่งทุกฝ่ายต่างเห็นตรงกัน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง บทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ สามารถสรุปผล อภิปรายผล และเสนอแนะตามลำดับดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย บทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ สามารถสรุปตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. บทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคามก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ

การวิเคราะห์บทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กันไปโดยแยกวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ประเด็นย่อย โดยสรุปผลในแต่ละประเด็นได้ดังนี้

1.1 วิเคราะห์ระดับบทบาทต่อตนเองของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคามก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ พบว่า โดยภาพรวม ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อตนเองอยู่ในระดับมาก หรือผู้สูงอายุมีการปฏิบัติกิจกรรมต่อตนเองเป็นประจำ (ค่าเฉลี่ย 3.37) เมื่อพิจารณาเป็นข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ แต่หลังการได้รับเบี้ยยังชีพ พบว่า โดยภาพรวม ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อตนเองอยู่ในระดับมาก หรือผู้สูงอายุมีการปฏิบัติกิจกรรมต่อตนเองเป็นประจำ (ค่าเฉลี่ย 3.76) เมื่อพิจารณาเป็นข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อเช่นเดียวกัน

1.2 วิเคราะห์ระดับบทบาทต่อสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคามก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ พบว่า โดยภาพรวม ก่อนได้รับเบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อสังคมอยู่ในระดับปานกลาง หรือมีการปฏิบัติกิจกรรมทางสังคมเป็นส่วนมาก (ค่าเฉลี่ย 2.85) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ข้อ อยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ และอยู่ในระดับน้อย 1 ข้อ แต่หลังการได้รับเบี้ยยังชีพ พบว่า โดยภาพรวม ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อสังคมอยู่ในระดับปานกลาง หรือมีการปฏิบัติกิจกรรมทางสังคมเป็นส่วนมาก (ค่าเฉลี่ย 2.70) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมาก 1 ข้อ อยู่ในระดับปานกลาง 3 ข้อ และอยู่ในระดับน้อย 1 ข้อ

1.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนและหลังได้รับเบี้ยยังชีพ พบว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อตนเองและสังคมก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ส่วนวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย พบว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อตนเองในเรื่องการดูแลตนเองด้านร่างกาย และจิตใจ ผ่านกิจกรรมการออกกำลังกาย การเข้าวัด ฟังธรรมะ ฝึกสมาธิ ส่วนบทบาทต่อสังคม ผู้สูงอายุจะมีบทบาทต่อสังคม โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การร่วมบริจาคเงินและสิ่งของในกิจกรรมของชุมชน วัด โรงเรียน การได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการชุมชน กรรมการวัด รวมทั้งการเป็นที่ปรึกษาของครอบครัว ชุมชน โดยก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ บทบาทต่อตนเองและสังคมไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก แต่การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องของวัยและความรู้สึกมากกว่า

2. เจื่อนใจหรือปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม

ผลการวิเคราะห์เจื่อนใจหรือปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม จำแนกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง ด้านการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว และด้านแรงสนับสนุนจากสังคม ชุมชน พบว่า ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นต่อเจื่อนใจหรือปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินบทบาททั้งต่อตนเองและสังคม อยู่ในระดับมากทั้ง 3 ด้าน โดยด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง (ค่าเฉลี่ย 2.56) ด้านการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว (ค่าเฉลี่ย 2.61) และด้านแรงสนับสนุนจากสังคม ชุมชน (ค่าเฉลี่ย 2.45)

ส่วนวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย พบว่า ตัวแทนผู้สูงอายุที่ให้สัมภาษณ์ เห็นว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง โดยเชื่อมั่นในตนเองว่า สามารถดูแล รักษาสุขภาพให้แข็งแรงตนเอง ไม่อยากเป็นภาระของลูกหลานและสังคม ถือเป็นเจื่อนใจหรือปัจจัยหลักที่สำคัญ ส่วนการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการดูแลเมื่อเจ็บป่วย การดูแลในเรื่องอาหาร การส่งเสริมสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรม ถือเป็นเจื่อนใจสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ในขณะที่เจื่อนใจด้านแรงสนับสนุนจากสังคม ชุมชน ผู้สูงอายุมองว่า เป็นปัจจัยเสริมที่นอกเหนือจากเจื่อนใจที่กล่าวมาข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเชิญผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรม การขอคำปรึกษาหารือ การให้บริการตรวจสุขภาพ หรือแม้แต่การให้เบี้ยยังชีพโดยภาครัฐ มีส่วนสำคัญในการทำให้ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อตนเองและสังคมมากขึ้น

3. แนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ผ่านมุมมองของผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม พบว่า มุมมองของผู้สูงอายุ แนวทางที่สำคัญ คือ เริ่มจากผู้สูงอายุต้องดูแลตนเองให้พร้อมทั้งด้านร่างกายและจิตใจ พยายามช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ลดภาระให้กับบุคคลในครอบครัวให้มาก และพยายามหาโอกาสเข้าทางสังคม ในส่วนของบุคคลในครอบครัว และชุมชนก็ต้องเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม การดูแลเอาใจใส่ของครอบครัวและเพื่อนบ้าน ส่วนมุมมองบุคคลในครอบครัว แนวทางหลักต้องมุ่งเน้นไปที่หน่วยงานภาครัฐที่ควรเข้ามาให้ความช่วยเหลือตามบทบาทหน้าที่ เช่น เสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดสวัสดิการอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุรวมกลุ่มอาชีพเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คนในครอบครัวต้องดูแล เอาใจใส่ในเรื่องอาหารให้เหมาะสมกับวัย การเปิดโอกาสให้เข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงการสร้างโอกาสในการพาผู้สูงอายุไปทัศนศึกษาหรือท่องเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ สำหรับมุมมองของชุมชน ให้ความเห็นว่า แนวทางที่จะส่งเสริมบทบาทผู้สูงอายุ ควรเน้นส่งเสริมเรื่องสุขภาพอนามัยที่ถูกต้อง เหมาะสม อาหาร ออกกำลังกาย การจัดสวัสดิการอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม การส่งเสริมกิจกรรมนันทนาการ คนในครอบครัวไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน ลูกหลานดูแล เอาใจใส่ ให้ความเคารพนับถือ การให้ให้ความรู้เรื่องสุขภาพและอาหาร รวมทั้งการส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรมชมรม และการเข้าวัดฟังธรรม และมุมมองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ให้แนวทางว่า การจะส่งเสริมสนับสนุนผู้สูงอายุให้ช่วยเหลือตนเองและเข้าร่วมสังคมได้นั้น จะต้องมีการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุน รวมถึงการส่งเสริมการรวมกลุ่มกิจกรรม ซึ่งอยู่ภายใต้บทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อยู่แล้ว

อภิปรายผล

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาที่ต้องการทราบว่า ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ มีบทบาทต่อตนเองและสังคมอยู่ในระดับใด โดยพิจารณาจากช่วงก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ ซึ่งผลการวิจัย พบว่า ทั้งก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุมีบทบาทมีบทบาทต่อตนเองอยู่ในระดับมาก และมีบทบาทต่อสังคมอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อเปรียบเทียบบทบาทต่อตนเอง และบทบาทต่อสังคม ทั้งก่อนและหลัง พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สะท้อนให้เห็นว่า ถ้าพิจารณาจากผลการวิเคราะห์ระดับบทบาทต่อตนเองและสังคมในลักษณะที่ว่า ก่อนได้รับเบี้ยยังชีพอยู่ในระดับใด

และหลังการได้รับเบี้ยยังชีพ อยู่ในระดับใด พบว่า ระดับบทบาทไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด แต่ถ้าพิจารณาจากผลการเปรียบเทียบ พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสรุปได้ว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อตนเองและสังคมทั้งก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ก่อนและหลังการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุมีโอกาสในการแสดงบทบาทมากขึ้น ทั้งจากผู้สูงอายุเองที่มองว่า ผู้สูงอายุสามารถดูแลตนเองได้ ไม่เป็นภาระแก่คนอื่น รวมทั้งการที่บุคคลในครอบครัว ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เห็นความสำคัญที่ต้องดูแลผู้สูงอายุให้มีความสุข ซึ่งรวมถึงการให้เบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มจำนวนมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม จากการค้นพบในครั้งนี้ มีข้อที่น่าสังเกตได้ว่า ผู้สูงอายุ แม้จะมีวัยเปลี่ยนแปลง แต่ส่วนใหญ่ก็ยังคงมีบทบาทต่อตนเองและสังคมได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นบทพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนว่า ผู้สูงอายุต้องการเพียงที่จะเป็นฝ่ายรับจากบุตรหลานหรือสังคมเท่านั้น อันที่จริง ผู้สูงอายุพยายามที่จะช่วยเหลือตนเองมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสุขภาพ รายได้ ความเป็นอยู่ ผู้สูงอายุจะพึ่งพาบุตรหลาน ต่อเมื่อทำอะไรไม่ได้ด้วยตนเองแล้วเท่านั้น แม้กระนั้นก็ตาม ผู้สูงอายุก็ยังยินดีช่วยเหลือครอบครัว ช่วยเหลือสังคมตามศักยภาพที่จะทำได้ ไม่ว่าจะเป็นเงิน หรือสิ่งของ คำแนะนำต่าง ๆ ที่จะให้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของสุภัญญา วชิรเพชรปรางณี (2553) ที่ศึกษาบทบาทผู้สูงอายุที่อยู่กับครอบครัวอย่างมีความสุขในชุมชนกึ่งเมืองของจังหวัดนครราชสีมา ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ผู้สูงอายุที่อยู่กับครอบครัวอย่างมีความสุขต้องสามารถแสดงบทบาทในการดูแลสุขภาพตนเอง ดูแลตนเองด้านจิตใจและจิตวิญญาณ เลี้ยงดูหลานและมีบทบาทในชุมชน

ส่วนปัจจัยเอื้อต่อบทบาทของผู้สูงอายุทั้งต่อตนเองและสังคม ทั้งสามปัจจัย ได้แก่ การเห็นคุณค่าในตนเอง การได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว และแรงสนับสนุนทางด้านสังคม ชุมชน กล่าวได้ว่า ปัจจัยด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง ถือเป็นปัจจัยหลักในการแสดงบทบาทของผู้สูงอายุ เนื่องจากการจะแสดงบทบาททั้งต่อตนเองและสังคมได้มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับผู้แสดงบทบาทเป็นสำคัญ โดยเฉพาะมุมมองหรือทัศนคติต่อตนเองของผู้สูงอายุที่มองว่าตนเองมีคุณค่าสามารถช่วยเหลือและดูแลตนเองได้ ไม่เป็นภาระของบุตรหลานและสังคม ส่วนปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว คำว่า “บุคคลในครอบครัว” ในที่นี้อาจประกอบด้วย สามี ภรรยา หรือบุตรหลาน ของผู้สูงอายุที่คอยดูแล เอาใจใส่ คอยช่วยเหลือเมื่อยามป่วยไข้ ถือเป็นปัจจัยในลำดับที่รองลงมา แต่ก็มีความสำคัญไม่น้อย เพราะผู้สูงอายุบางคนอาจไม่สามารถดูแลตนเองได้ โดยลำพัง ต้องอาศัยบุตรหลานคอยช่วยเหลือ รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีบทบาทที่เหมาะสมทั้งต่อตนเองและสังคม สำหรับปัจจัยด้านแรงสนับสนุนจากสังคม ชุมชน ถือเป็นปัจจัยที่ค่อนข้างส่งเสริมสนับสนุนมากกว่าจะเป็นปัจจัยหลัก เนื่องจาก การที่ชุมชน หรือสังคมภายนอกให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในฐานะผู้มีประสบการณ์ในชีวิตและงานมาก่อน และใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้น ก็จะทำให้ผู้สูงอายุมีความภาคภูมิใจ การออกมาร่วมกิจกรรมในชุมชน สังคม รวมทั้งการ

ช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนก็มีความเป็นไปได้มากขึ้น ซึ่งปัจจัยเอื้อเหล่านี้ จะทำให้ผู้สูงอายุได้แสดงบทบาทต่อตนเองและสังคมได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุภัฏญา วชิรเพชรปราณี (2553) ที่พบว่า สิ่งที่มีผลต่อการแสดงบทบาทของผู้สูงอายุ คือ ด้านภูมิหลัง ด้านครอบครัว และชุมชน การแสดงบทบาทที่เหมาะสมของผู้สูงอายุ ครอบครัวและชุมชนเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความสุข ส่วนการได้รับเบี้ยยังชีพ อาจไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการมีบทบาทหรือไม่ มีบทบาทของผู้สูงอายุ เพียงแต่การได้รับเบี้ยยังชีพเป็นเพียงปัจจัยที่สนับสนุนในค่าใช้จ่ายของผู้สูงอายุ และครอบครัว และผู้สูงอายุบางคนระบุว่า มีประโยชน์ในแง่ของการบรรเทาความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ ได้บ้าง บางคนใช้เป็นค่าใช้จ่ายประจำ บางคนใช้เป็นค่าน้ำค่าไฟ ค่าอาหาร ใช้ทำบุญ บางคนใช้เป็นค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน และมีผลต่อจิตใจที่ทำให้ผู้สูงอายุมีรายได้จากการสนับสนุนของรัฐบาล

สำหรับแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุผ่านมุมมองของผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งข้อค้นพบในครั้งนี้ สะท้อนให้เห็นมุมมองที่คล้ายคลึงกันว่า ถ้าจะส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีบทบาทต่อตนเองและสังคมนั้น ตัวผู้สูงอายุ และผู้เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสำคัญในสิ่งเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสุขภาพ อาหาร การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน อาชีพเสริม การดูแลเอาใจใส่ และสวัสดิการผู้สูงอายุ ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นไปได้ว่า ผู้สูงอายุมีหลายกลุ่ม มีทั้งกลุ่มที่ช่วยเหลือตนเองได้ และกลุ่มที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งทั้งสองกลุ่มต่างก็ต้องการความช่วยเหลือมากบ้างน้อยบ้างตามความจำเป็น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากข้อค้นพบของการวิจัยในครั้งนี้ เจาะใจสำคัญที่จะทำให้ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อตนเองและสังคมได้นั้น จะต้องเริ่มจากผู้สูงอายุ และการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว ชุมชนและสังคมเป็นสำคัญ ดังนั้น แนวทางการส่งเสริมบทบาทผู้สูงอายุให้ประสบความสำเร็จ บุคคลในครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องเห็นความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ คือ การดูแลเรื่องสุขภาพของผู้สูงอายุ การดูแลเรื่องอาหาร การชักชวนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน การสร้างอาชีพเสริมให้กับผู้สูงอายุ การดูแลเอาใจใส่จากลูกหลานและคนในชุมชน และการจัดสวัสดิการช่วยเหลือตามความจำเป็น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเมืองและชนบท
2. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเมืองและชนบท
3. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อค้นหารูปแบบและแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุทั้งในเขตเมืองและชนบท

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

บรรณานุกรมภาษาไทย

- กฤตศิลป์ อินทชัย. (2551). บทบาทผู้สูงอายุตำบลฟ้าฮ่ามต่อการพัฒนาท้องถิ่น. การค้นคว้าอิสระ
หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2547). พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546.
พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : เจ. เอส. การพิมพ์.
- _____. (2547). โครงการการประเมินผลการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพสำหรับ
ผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ : กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กรรณิกา เจริญลักษณ์. (2545). บทบาทของผู้สูงอายุในฐานะเป็นผู้ให้การสนับสนุนทางสังคม :
ศึกษาเฉพาะกรณีชมรมผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์
ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จันทนา มหามงคล. (2547). การทำกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุในอำเภอท่ามะกา จังหวัด
กาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- จุฬาลักษณ์ จันท์ทิพย์ และคณะ. (2548). บทบาทของผู้สูงอายุกับการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษา :
เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจนาครหมู่บ้าน ตำบลบ้านปิน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา.
การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ใจแก้ว วิสายอน. (2553). บทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมด้านสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบล
เวียงชัย อำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ
มหาสารคาม.
- ฉัตรทอง อินทร์นอก. (2540). พฤติกรรมการดูแลตนเองและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุใน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
การพยาบาลอนามัยชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ณัชชา บุรณสิงห์. (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์). เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ. ค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2557. เว็บไซต์ :
<http://www.huaisak.go.th/home/data2/20062014095935.pdf>

- เตือนใจ ทองคำ. (2549). พฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ ในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เทศบาลเมืองมหาสารคาม. (2556). แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2557-2559). คณะกรรมการพัฒนาเทศบาลเมืองมหาสารคาม เทศบาลเมืองมหาสารคาม.
- นพพรพรรณ อุทโธ. (2552). บทบาทของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมประเพณี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- บุญเกียรติ การะเวกพันธ์. (2555). พัฒนาการของนโยบายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุในประเทศไทย. วารสารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ปีที่ 8 พ.ศ. 2555.
- เบญจพร สว่างศรี และเสริมศิริ แต่งงาม. (2556). การดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2556)
- “พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542”. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 116 ตอนที่ 114 ก. (2542, 17 พฤศจิกายน): หน้า 48.
- “พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546”. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 120 ตอนที่ 130 ก. (2546, 31 ธันวาคม): หน้า 1.
- พัทยา สายหู. (2532). กลไกสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มัลลิกา มัติโก. (2530). การดูแลสุขภาพตนเอง ที่คณะทางสังคมวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : แสงแดด.
- “ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2552” ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 126 ตอนที่ 156 ง. (2552, 21 ตุลาคม): หน้า 5-9.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่น.
- ระพีพรรณ คำหอม และคณะ. (2547). การประเมินโครงการบริการสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในประเทศไทย. นนทบุรี : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2522). จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : ชัยศิริการพิมพ์.
- สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ. (2542). คู่มือการคัดกรองสุขภาพผู้สูงอายุสำหรับ อสม. นนทบุรี: สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ.

- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2539). สังคมวิทยาภาวะผู้สูงอายุ : ความเป็นจริงและการคาดการณ์ในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุกัญญา วชิรเพชรปราณี. (2553). บทบาทผู้สูงอายุที่อยู่กับครอบครัวอย่างมีความสุขในชุมชนกึ่งเมืองจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาศาสนาสุขภาพชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- _____ . (2553). บทบาทผู้สูงอายุที่อยู่กับครอบครัวอย่างมีความสุขในชุมชนกึ่งเมืองจังหวัดนครราชสีมา. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครราชสีมา ปีที่ 16 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2553.
- สุขเกษม ร่วมสุข. (2553). พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ จังหวัดอำนาจเจริญ. วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเสริมสร้างสุขภาพ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2546). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เพื่อฟ้าพรินต์ติ้ง จำกัด.
- สุพัตรา สุภาพ. (2522). สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุรวัดน์ คุวิเศษแสง. (2545). ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล การสนับสนุนทางสังคม การรู้คุณค่าของตนเอง การมุ่งอนาคตและการควบคุมตนเองกับการเสพยาบ้าซ้ำของเยาวชน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุริยาภรณ์ อินทรภรณ์. (2550). การดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุที่อาศัยเพียงลำพังในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). รายงานผลเบื้องต้นการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2557. กลุ่มสถิติประชากร สำนักงานสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- อรรคราธ สงวนตระกูล. (2553). การดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อภิชาติ ผลเรือง. (2537). การเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อภิญา เวชชชัย. (2547). รายงานวิจัยการจัดสวัสดิการสังคมเกี่ยวกับผู้สูงอายุและการวิเคราะห์
บทบาทอำนาจหน้าที่ด้านการสงเคราะห์ผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.
กรุงเทพฯ : บริษัทบางกอกบลิ๊อค จำกัด.

บรรณานุกรมภาษาต่างประเทศ

- Allport.G.W. (1967). *Pattern and Growth In Personality*. New York : Holt Rinehart and
Winston, Inc.
- Broom, L., & Selznick, P. (1967). *Sociology* (3re ed.). New York : Harper & Row.
- Levinson, D. J. (1973). *Role personality and social structure*. New York :
Macmillan.

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
เครื่องมือในการวิจัย
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสอบถาม

เรื่อง บทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคามก่อนและหลังการได้รับ
เงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

แบบสอบถามเลขที่.....

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้มีทั้งหมด 4 ส่วน

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุที่ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขต
เทศบาลเมืองมหาสารคามก่อนและหลังการได้รับเบี้ยยังชีพ

ส่วนที่ 3 เป็นข้อมูลเกี่ยวเงื่อนไขหรือปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเอง
และสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม

ส่วนที่ 4 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อ
ตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม

2. โปรดใช้แบบสอบถามนี้ เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพในเขต
เทศบาลเมืองมหาสารคาม โดยถามให้ครบทุกประเด็น แบบสอบถาม 1 ชุด ต่อผู้สูงอายุ 1 คน

3. การถามให้ถาม 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงก่อนได้รับเบี้ยยังชีพ และช่วงหลังการได้รับเบี้ยยังชีพ

4. แบบสอบถามนี้ นำไปใช้ประกอบการวิจัยเท่านั้น ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ถือเป็นความลับ

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

วัน/เวลา.....

เริ่มสัมภาษณ์เวลา.....น. สิ้นสุด.....น.

รวมเวลาสัมภาษณ์.....ชั่วโมง.....นาที

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ

คำชี้แจง : กรุณาทำเครื่องหมาย ลงในช่องวงเล็บ () หน้าข้อความที่เป็นจริงหรือเติมคำลงในช่องว่างตามความเป็นจริง เกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. เพศ () ชาย () หญิง
2. ปัจจุบันท่านอายุ.....ปี
3. ได้รับเบี้ยยังชีพเมื่ออายุ.....ปี
4. สถานภาพสมรส
 - () โสด
 - () สมรส
 - () หย่าร้างหรือเป็นหม้าย
5. ปัจจุบันท่านอาศัยอยู่กับใคร
 - () อยู่คนเดียวเพียงลำพัง
 - () อยู่กับสามีหรือภรรยา
 - () อาศัยอยู่กับบุตรหลาน
 - () อาศัยอยู่กับญาติพี่น้อง
 - () อื่น ๆ โปรดระบุ.....
6. ปัจจุบันท่านอาศัยอยู่ในชุมชน.....

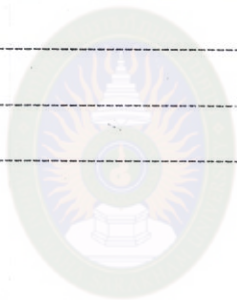

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ตอนที่ 3 เจื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินบทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม

เจื่อนไขหรือปัจจัยเอื้อ	ก่อนได้รับเบี้ยยังชีพ			หลังได้รับเบี้ยยังชีพ		
	เป็นจริง	ไม่แน่ใจ	ไม่เป็นจริง	เป็นจริง	ไม่แน่ใจ	ไม่เป็นจริง
1. การเห็นคุณค่าในตนเอง						
1.1 ท่านภูมิใจที่สามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง						
1.2 ท่านเป็นที่ปรึกษาให้กับลูกหลานหรือคนอื่น ๆ ในชุมชนเสมอ						
1.3 เมื่อคิดถึงอดีตท่านรู้สึกพอใจที่ เป็นผู้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานหรือความสำเร็จในชีวิตครอบครัว						
1.4 ท่านได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือประสบความสำเร็จในด้านใดด้านหนึ่งที่มีคนอื่นต้องการเรียนรู้และสืบทอด						
2. การได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว						
2.1 คนในครอบครัว มักหาหนังสือ เอกสาร หรือเล่าให้ท่านฟังเกี่ยวกับวิธีการดูแลตนเองที่ถูกต้อง เหมาะสม						
2.2 เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการดูแลตนเองในชีวิตประจำวัน ท่านสามารถขอคำแนะนำได้จากคนในครอบครัวได้เสมอ						
2.3 คนในครอบครัวจะให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าต่อสิ่งที่ท่านปฏิบัติเสมอ						
2.4 เมื่อเจ็บไข้ หรือไม่สบาย คนในครอบครัวจะช่วยดูแล พาไปพบแพทย์						
2.5 คนในครอบครัว มักให้เงินท่านเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตประจำวัน						
3. แรงสนับสนุนทางด้านสังคม ชุมชน						
3.1 คนในครอบครัวหรือชุมชนสนับสนุนให้ท่านเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนหรือเทศบาล						
3.2 ผู้นำชุมชน ในชุมชน มักปรึกษาท่านในเรื่องต่าง ๆ อยู่เสมอ						
3.3 ข้าราชการที่ปฏิบัติงานในชุมชนของท่านมักขอรับคำปรึกษาจากท่านในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอยู่เสมอ						
3.3 ท่านเคยได้รับการแจกอาหาร สิ่งของ เครื่องใช้จากทางราชการ						
3.4 ท่านได้รับบริการสุขภาพหรือรักษาพยาบาลฟรีจากหน่วยงานสาธารณสุขหรือหน่วยแพทย์อาสาสมัคร						
3.5 ท่านเคยได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการในกิจกรรมของชุมชนหรือเทศบาล						

ตอนที่ 4 ในมุมมองของท่าน แนวทางในการส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้สูงอายุดำเนินบทบาทต่อตนเอง และต่อสังคมอย่างไรบ้าง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

เรื่อง บทบาทต่อตนเองและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคามก่อนและหลังการ
ได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

1. ประเด็นในการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ

1.1 ก่อนได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ บทบาทตนเองและบทบาทต่อสังคม เป็นอย่างไร

1.2 เจ็บป่วยหรือปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ การเห็นคุณค่าในตนเอง การได้รับการสนับสนุนจาก
บุคคลในครอบครัว และแรงสนับสนุนจากสังคม ชุมชน มีส่วนส่งเสริมสนับสนุนให้ท่าน
ดำเนินบทบาทต่อตนเองและบทบาทต่อสังคม อย่างไรบ้าง

1.3 ในมุมมองของท่าน ถ้าจะส่งเสริมสนับสนุนให้ท่านได้แสดงบทบาทต่อตนเองและ
บทบาทต่อสังคมได้อย่างราบรื่น ควรเป็นอย่างไร

2. ประเด็นในการสัมภาษณ์บุคคลในครอบครัว ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.1 ในมุมมองของท่าน ถ้าจะส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุ สามารถดำเนินบทบาทต่อตนเอง
และบทบาทต่อสังคม ควรมีแนวทางอย่างไรบ้าง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	สถานะผู้ให้สัมภาษณ์	ระยะเวลาที่ให้สัมภาษณ์
1	มุล วิมานนนท์	ผู้สูงอายุ	2 มีนาคม 2557
2	ปิ่น จันสอวาง	ผู้สูงอายุ	2 มีนาคม 2557
3	สมหมาย อันปัญญา	ผู้สูงอายุ	3 มีนาคม 2557
4	ประพาส แสนวงษ์	ผู้สูงอายุ	3 มีนาคม 2557
5	สวาท จันทะเขต	ผู้สูงอายุ	4 มีนาคม 2557
6	วิไลศรี ชัยอาษา	ผู้สูงอายุ	4 มีนาคม 2557
7	สมพร วัฒนะบุตร	ผู้สูงอายุ	5 มีนาคม 2557
8	หลั่น แสนพินิจ	ผู้สูงอายุ	5 มีนาคม 2557
9	เรณู สนธิประศาสน์	ผู้สูงอายุ	6 มีนาคม 2557
10	ยอด แสนพินิจ	ผู้สูงอายุ	7 มีนาคม 2557
11	วีระ หอมคำพัด	ผู้สูงอายุ	7 มีนาคม 2557
12	ไพรวรรณ ศรีวาปี	ประธานกรรมการชุมชน	12 มีนาคม 2557
13	เกษร ภะควา	ผู้สูงอายุ	13 มีนาคม 2557
14	ระเบียบ อโนราช	ผู้สูงอายุ	13 มีนาคม 2557
15	เกรียงศักดิ์ ธงศิลา	ผู้สูงอายุ	13 มีนาคม 2557 และ 25 มีนาคม 2557
16	อรพิน พลวัน	ผู้สูงอายุ	14 มีนาคม 2557
17	พรรณี หวนระลึก	ผู้สูงอายุ	14 มีนาคม 2557
18	สุพรรณ เมืองวงษ์	ผู้สูงอายุ	20 มีนาคม 2557
19	สมจิต อ่อนสีพัน	ผู้สูงอายุ	20 มีนาคม 2557
20	นิคม เวียงจันทร์	ผู้สูงอายุ	23 มีนาคม 2557
21	ปราณี ศรีสารคาม	ผู้สูงอายุ	24 มีนาคม 2557
22	ชวน จันทร์เพ็ญ	บุคคลในครอบครัวผู้สูงอายุ	1 พฤษภาคม 2557
23	สมเพียร แสงจันดา	บุคคลในครอบครัวผู้สูงอายุ	2 พฤษภาคม 2557
24	สุภาพร จินดา	บุคคลในครอบครัวผู้สูงอายุ	3 พฤษภาคม 2557
25	เยาวลักษณ์ ดีมาก	ประธานกรรมการชุมชน	5 พฤษภาคม 2557
26	ณัฐจรียา อันสุริย์	ประธานกรรมการชุมชน	6 พฤษภาคม 2557
27	ชวนพิศ อรรคชาติศรี	ประธานกรรมการชุมชน	7 พฤษภาคม 2557

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	สถานะผู้ให้สัมภาษณ์	ระยะเวลาที่ให้สัมภาษณ์
28	สายทอง ชมบุญ	กรรมการชุมชน	8 พฤษภาคม 2557
29	สมพิศ โล่ห์สุวรรณ	ผู้อำนวยการกองสวัสดิการ และสังคม	9 พฤษภาคม 2557
30	พิกุลทอง อันแปง	เจ้าหน้าที่สวัสดิการสังคม	10 พฤษภาคม 2557

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ค

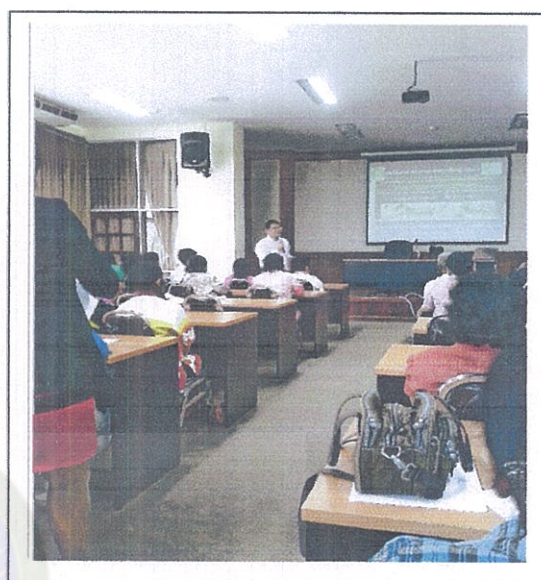

ภาพกิจกรรม

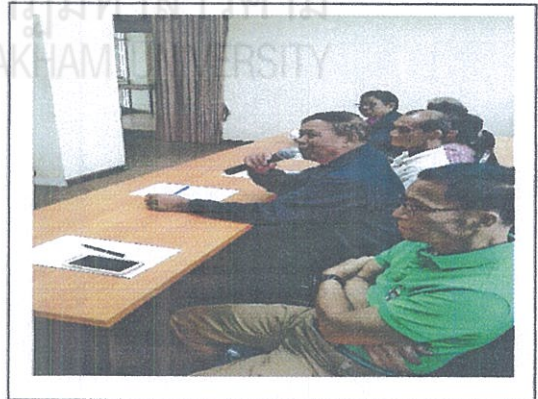
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพการจัดกิจกรรมเวทีประชุมกลุ่มผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัว ผู้นำชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง

ทีมวิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรม

ภาพบรรยากาศพูดคุยแลกเปลี่ยน

ถ่ายภาพร่วมกันหลังเสร็จการประชุม

ประวัติผู้วิจัย

ก. หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ - ชื่อสกุล ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ
 วัน เดือน ปี เกิด 22 มิถุนายน 2511
 ที่อยู่ปัจจุบัน 227/123 หมู่บ้านวิลล่านารา เฟส 2 หมู่ 8 ต.เกิ่ง
 อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
 ที่ทำงานปัจจุบัน หลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์
 ประวัติการศึกษา
 พ.ศ. 2536 พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาบริหารรัฐกิจ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 พ.ศ. 2541 พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต (พช.ม.) สาขาพัฒนาชุมชน
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 พ.ศ. 2554 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ข. นักวิจัยร่วม คนที่ 1

ชื่อ - ชื่อสกุล ปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ
 วัน เดือน ปี เกิด 18 ตุลาคม 2551
 ที่อยู่ปัจจุบัน 227/123 หมู่บ้านวิลล่านารา เฟส 2 หมู่ 8 ต.เกิ่ง
 อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
 ที่ทำงานปัจจุบัน หลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์
 ประวัติการศึกษา
 พ.ศ. 2544 วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาเคมี (วท.บ. เคมี) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 พ.ศ. 2547 ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์ศึกษา (ศษ.ม. วิทยาศาสตร์
 ศึกษา) มหาวิทยาลัยขอนแก่น
 พ.ศ. 2554 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา (ปร.ด. สังคมวิทยา)
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ค. นักวิจัยร่วมคนที่ 2

- ชื่อ - ชื่อสกุล มณีรัตน์ แสงกล้า
- วัน เดือน ปี เกิด 19 มิถุนายน 2523
- ที่อยู่ปัจจุบัน 80 ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
- ที่ทำงานปัจจุบัน กองคลัง สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
- ตำแหน่งปัจจุบัน หัวหน้ากลุ่มงานธุรการ กองคลัง มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
- ประวัติการศึกษา
- พ.ศ. 2544 บริหารธุรกิจบัณฑิต (บธ.บ) สาขาการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม พ.ศ. 2545
- พ.ศ. 2547 รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม พ.ศ. 2555

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY